

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

भाग एक-अ-मध्य उप-विभाग

वर्ष ८, अंक १]

गुरुवार ते बुधवार, मे १२-१८, २०२२/वैशाख २२-२८, शके १९४४ [पृष्ठे ९९, किंमत : रुपये २०.००

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र जिल्हा परिषदा व पंचायत समित्या, ग्रामपंचायती, नगरपरिषदा, प्राथमिक शिक्षण आणि स्थानिक निधी लेखापरीक्षा अधिनियम यांखालील (भाग चार-ब मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आलेले आदेश व अधिसूचना यांव्यतिरिक्त) आदेश व अधिसूचना.

नगर विकास विभाग

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२, दिनांक २९ एप्रिल २०२२

शासन निर्णय क्रमांक याचिका २०२०/प्र.क्र. २१४/नवि-२२

वाचा : (१) शासन निर्णय, नगर विकास विभाग क्र. याचिका-३०१७/प्र.क्र.१३०/नवि-२२, दिनांक १८ फेब्रुवारी २०१७

(२) सह आयुक्त (विशेष) यांचे क्र. सह आयुक्त/विशेष/एमसी, दिनांक ६ मार्च २०२० चे पत्र.

प्रस्तावना

आकाश चिन्हे (स्काय साईन) व जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे नियमन व नियंत्रण करण्याच्या हेतूने सर्व समावेशक असे धोरण तयार करण्याचे आदेश मा. उच्च न्यायालय, मुंबई यांनी जनहित याचिका क्र. १५५/२०११ या प्रकरणी दिनांक ३१ जानेवारी २०१७ रोजी दिलेले होते. तसेच रिट याचिका क्र. २३८५/२०१८ या प्रकरणी मा. उच्च न्यायालयाचे दिनांक २७ जून २०१९ रोजी आदेश झालेले आहेत. मा. उच्च न्यायालयाच्या सदर आदेशांस अनुसरून तसेच बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील तरतुदींस अनुसरून शासनाने आयुक्त बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांना मार्गदर्शक तत्वे करण्याचा आपला इरादा घोषित करून प्रारूप मार्गदर्शक तत्वांचा मसुदा तयार करण्यासाठी प्राधिकृत केले होते. प्राप्त हरकती सूचनांच्या आधारे आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांनी अंतिम मार्गदर्शक तत्वांचा मसुदा तयार केला असून तो संदर्भ क्र. २ च्या पत्रान्वये अंतिम मान्यतेसाठी शासनास सादर केला होता. त्यास अनुसरून बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील आकाश चिन्हे व जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे नियमन व नियंत्रण करण्याच्या अनुषंगाने स्वतंत्र मार्गदर्शक तत्वे तयार करण्याची बाब शासन स्तरावर विचाराधीन होती.

शासन निर्णय

आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांचेकडून संदर्भाधीन पत्र क्र. २ च्या पत्रासोबत बृहन्मुंबई महानगरपालिका क्षेत्रातील आकाश-चिन्हे (स्काय साईन) आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे नियमन व नियंत्रण करण्याच्या हेतूने तयार केलेला मार्गदर्शक तत्वांचा मसुदा शासनास प्राप्त झाला आहे. सदर मसुद्याच्या आधारे अंतिम मार्गदर्शक तत्वे तयार करण्यात आली असून, त्यास या शासन निर्णयान्वये शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे. सोबत परिशिष्ट "अ" मध्ये मराठी व परिशिष्ट "ब" मध्ये इंग्रजी मार्गदर्शक तत्वे दर्शविण्यात आलेली आहेत.

परिशिष्ट "अ"

प्रकरण-१

१. सर्वसाधारण :

(१) या मार्गदर्शक तत्वांना, "बृहन्मुंबई महानगरपालिका (आकाशचिन्ह व जाहिराती प्रदर्शित करण्याचे नियमन आणि नियंत्रण) मार्गदर्शक तत्वे, २०२२" म्हणून संबोधण्यात येईल.

(२) ही मार्गदर्शक तत्वे, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ आणि इतर सर्व संबंधीत अधिनियम, नियम आणि विनियम यांच्या कक्षमध्ये येतात. म्हणून, या मार्गदर्शक तत्वांना अधिनियम आणि सहयोगी नियम आणि विनियम जोडीने वाचण्यात यावे.

(३) ही मार्गदर्शक तत्वे, पारित करण्याच्या दिनांकापासून अंमलात येतील आणि ते पारित करण्याच्या दिनांकापासून पुढील दहा वर्षांसाठी किंवा पुढील मार्गदर्शक तत्वे मंजूर करण्यात येईपर्यंत, जी तारीख नंतरची असेल, तो पर्यंत वैध राहतील.

(४) ही मार्गदर्शक तत्वे, यापूर्वीची मार्गदर्शक तत्वे, आणि त्या बाबतीत निर्गमित केलेली सर्व परिपत्रके रद्दबातल करतील.

(५) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ आणि ३२८ अ अन्वये दिलेल्या परवानग्या / परवाने, ज्यावर जाहिरात लावण्याची परवानगी दिली आहे ती बांधकामे नियमित किंवा अधिकृत समजू नये.

(६) जर मार्गदर्शक तत्वांचा अर्थ निश्चितीबाबत कोणताही वाद [तंट] निर्माण झाला तर महानगरपालिका आयुक्तांचा किंवा महानगरपालिका आयुक्तांनी अधिकार प्रदान केलेल्या अधिकाऱ्याचा निर्णय अंतिम आणि बंधनकारक असेल, तथापि धोरणात्मक, व्यापक बाबींकरिता समस्या उद्भवल्यास त्यावर राज्य शासनाचा निर्णय अंतिम असेल.

(७) जाहिरातीच्या परवान्यासाठी किंवा लेखी परवानगीसाठी महापालिकेच्या मंजूरीस अधिन राहून आयुक्त ठरवतील त्याप्रमाणे फी/अनामत रक्कम निश्चित करता येईल. तथापि, फी अथवा अनामत रक्कम निश्चितीवरून धोरणात्मक स्वरूपाची समस्या उद्भवल्यास याबाबतचे अंतिम मार्गदर्शन राज्य शासन करेल.

२. व्याख्या :

(१) जाहिरात म्हणजे कोणतीही खाजगी / सार्वजनिक / राज्य सरकार / केंद्र सरकार / सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम / शासकीय कंपन्या / शासकिय प्राधिकरणे इत्यादींची जमीन / इमारत/इमारतीच्या सभोवतालच्या जागा/गच्ची/प्राकारावर/बांधकामे यावर कोणतीही साधने किंवा कोणत्याही रितीने मांडलेले जसे, उद्घोषणा किंवा निर्देश, हे जसे की, शब्द, अक्षर, नमूना (Model), भित्ती पत्रके, जाहिरात फलक, कापडी-फलक, तात्पुरत्या कमानी, प्रकाशित चिन्हे, नाम फलक, दिशादर्शक फलक, आकाश चिन्ह, प्लाकार्ड, डिजिटल बोर्ड, एलईडी, एलसीडी, बॅकलिट बोर्ड, निऑन बोर्ड डिसप्ले, ईलेक्ट्रॉनिक डिसप्ले, व्हिडीयो डिसप्ले, लेझर शो/देखावा, फूगे इत्यादी ह्यामधील कोणत्याही प्रकारच्या साधनानी, किंवा माध्यमाव्दारे ग्राहकांना आकर्षित करून किंवा माहिती देऊन व्यावसायिक फायद्याकरीता किंवा प्रसिद्धीकरीता, कोणत्याही रस्त्यावरून, मार्गावरून दिसेल अश्या रितीने मांडलेले निवेदन किंवा प्रदर्शित केलेली कोणतीही कृती यांचा त्यात समावेश होतो. परंतु, ग्राफीटी स्वरूपाची प्रदर्शित आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिका किंवा कोणतीही सरकारी प्राधिकरणे यांच्याव्दारे (व्यावसायिक लाभाखेरीज) नागरीकांच्या लाभाकरीता प्रदर्शित करण्यात येणारे नागरी संदेश, याव्दारे केलेली कोणतीही निवेदने किंवा प्रदर्शित केलेली कोणतीही कृती, शब्द, हे जाहिरात म्हणून समजण्यात येणार नाही.

(२) फुग्यावरील जाहिरात म्हणजे गॅस भरून हवेमध्ये तरंगणाऱ्या फुग्यावरील जाहिरात.

(३) फिरत्या वाहनावरील जाहिरात म्हणजे फिरत्या वाहनावर, साईड पॅनेल, वाहनाच्या पाठीमागे स्टीकर / फलक या माध्यमाव्दारे चिटकवलेली जाहिरात तसेच, एकेरी, दुहेरी किंवा अधिक संख्येने असलेली स्टीकर्स, जाहिरात फलक. सदर जाहिराती जेव्हा वाहन रस्त्यावर धावत असेल तेव्हा दृश्यमान होतील, यामुळे वाहतुकीस तसेच पादचाऱ्यांना अडथळा येणार नाही याची दक्षता घेणे बंधनकारक राहील.

(४) स्थिर वाहनावरील जाहिरात म्हणजे एकाच ठिकाणी स्थिर असलेल्या वाहनावर, साईड पॅनेल, वाहनाच्या पाठीमागे स्टीकर / फलक या माध्यमाव्दारे चिटकवलेले तसेच, एकेरी, दुहेरी किंवा अधिक संख्येने असलेले जाहिरात फलक. सदर जाहिराती जेव्हा वाहन मोक्याच्या ठिकाणी स्थिर (पार्क) केले असेल अशावेळी रस्त्यावरून दृश्यमान होतील. तथापि, यामुळे वाहतुकीस तसेच पादचाऱ्यांना अडथळा येणार नाही याची दक्षता घेणे बंधनकारक राहील.

(५) अभिकरण (एजन्सी) म्हणजे वैयक्तिक अर्जदार, नोंदणीकृत धर्मादाय संस्था, पेढी (फर्म), शासकीय/निमशासकीय संघटना, भागीदारी किंवा कंपनी अधिनियम १९५६ अन्वये विधिसंस्थापित झालेली कंपनी.

(६) कापडी-फलक (बॅनर) म्हणजे कापड किंवा साहित्य ज्यामध्ये सार्वजनिक ठिकाणी प्रदर्शित करण्यासाठी काही जाहिराती किंवा उद्घोषणा किंवा लेखी विषय समाविष्ट असतील.

(७) इमारत म्हणजे घर, आऊट हाऊस, तबेला, छपरी, झोपडी, टाकी (इमारतीमध्ये किंवा इमारतीच्या कोणत्याही भागामध्ये पिण्याचे पाणी साठविण्यासाठी असलेली टाकी वगळून) व अशी इतर प्रत्येक संरचना यांचा समावेश होतो. मग ती चिरेबंदी असो किंवा विटा, लाकूड, माती, धातू किंवा कोणतेही इतर सामान याने बांधलेली असेल.

(८) बस आश्रय स्थानकांवरील जाहिरात म्हणजे बस आश्रय स्थानाच्या संरचनेवर प्रदर्शित केलेली जाहिरात, ज्यामध्ये कॅन्टीलिव्हर, लॉलीपॉप इत्यादींचा समाविष्ट होत नाही.

(९) इमारती आवरणावरील जाहिरात म्हणजे बांधकाम चालू असणारी किंवा दुरूस्ती चालू असणारी इमारत, जिच्या परांची वर प्रदर्शित केलेली जाहिरात.

(१०) कॅन्टीलिव्हर म्हणजे रस्त्याच्या दुभाजकावर किंवा पादचारी मार्गावर / फरसबंदी रस्त्यावर रस्त्याची दिशा / ठिकाणे किंवा जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारा एका बाजूकडे आधार दिलेला / बसवलेला आणि आधार न दिलेल्या लांब भागाच्या अन्य बाजूकडे वाहून नेणारा / क्षितिजलंब असणारा लांब गज.

(११) आयुक्त म्हणजे मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे.

(१२) सक्षम प्राधिकारी म्हणजे बृहन्मुंबई महानगरपालिका आयुक्त किंवा पालिका आयुक्तांनी रितसर प्राधिकृत केलेला महापालिकेचा कोणताही अधिकारी.

(१३) कोरी भिंत (डेड वॉल) म्हणजे जिच्या मध्ये खिडक्या किंवा कोणत्याही इतर खुल्या जागा याद्वारे भंग न झालेली भिंत.

(१४) महानगरपालिका म्हणजे मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे.

(१५) सिमाभित्त म्हणजे इमारतीच्या भूखंडाच्या सीमारेषेच्या काठावर उभारलेली भिंत/रचना/खुली जागा/इतर मालमत्ता.

(१६) दिशा दर्शक फलक म्हणजे जमिन किंवा इमारतीच्या छपराचा कोणताही भाग यावर कोणत्याही बांधकामाचा तट / भिंत, यावर उभारलेल्या बांधकामाचा कोणताही दर्शनी भाग, जो रस्ता, इमारत, पार्क किंवा खाजगी आणि व्यावसायिक अस्थापनानी बनवलेले कोणतेही स्थान [ठिकाण] आणि फलक जे त्यांची कार्यालये किंवा व्यावसायिक निर्गम मार्ग यांची दिशा दाखविण्यासाठी असलेले फलक शासकीय किंवा निमशासकीय प्राधिकरणे यांनी बसवलेल्या दिशा दर्शक फलकांसाठी कोणत्याही प्रकारच्या परवानगीची आवश्यकता भासणार नाही.

(१७) इलेक्ट्रॉनिक प्रदर्शन म्हणजे बांधकामावर बसवलेले इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने संचलित करण्यात येणारे जाहिरात प्रदर्शन, एलईडी/एलसीडी/न्युऑन साईन इत्यादी.

(१८) गंती जाहिरात म्हणजे, रस्त्याच्या दोन्ही बाजूस उभारलेल्या गंतीवर आणि बहुतकरून रस्त्याच्या कोणत्याही बाजूस असलेल्या धातुच्या पूर्वरचित बद्ध स्तंभांच्या भागावर, ज्यावर दिशादर्शक फलक वाहतुकीच्या बाजूकडे तोंड करून व जाहिरातीचा दर्शनी भाग वाहतुकीच्या विरुद्ध बाजूकडे तोंड करून, रस्त्याच्या बाजूला असलेल्या त्या स्तंभांच्या सर्वात वरच्या भागास प्रकाश योजना सोडून बसविलेली तथापि, पादचाऱ्यांना अडथळा होणार नाही अशी कायमस्वरूपी कमानी वरील जाहिरात, असा आहे.

(१९) काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरात म्हणजे कोणत्याही इमारतीच्या/ बांधकामाच्या काचेच्या दर्शनी भागावरील लावलेली किंवा चिटकवलेली जाहिरात.

(२०) ग्लो साईन बॉक्स जाहिरात म्हणजे धातूच्या पत्र्याच्या पुढील बाजूस कोणतेही पारदर्शक, अर्धपारदर्शक पडदा बसवून, तिच्या मागील बाजूकडून विद्युत दिव्यांचा उपयोग करून प्रदर्शित केलेली जाहिरात.

(२१) ग्राफीटी म्हणजे भिंतीवरील रंगचित्र.

(२२) भूभाडे म्हणजे भोगवटादाराद्वारे कोणत्याही कारणाकरिता वापरण्यात येणाऱ्या जमिनीच्या मालकास इमारतीच्या/ जमिनीच्या मालकास इमारतीच्या/ जमिनीच्या भोगवटादाराद्वारे भाडेपट्टा / भाडेदारी या मागाने अदा करण्यात येणारे भाडे.

(२३) जाहिरात फलक म्हणजे जाहिरातीच्या उद्दिष्टाकरिता आणि जनतेला कोणत्याही ठिकाणी आकर्षित करण्याच्या दृष्टीकोनातून माहिती देण्यासाठी, व्यक्ती, सार्वजनिक कामगिरी, विक्रीचा माल इत्यादीची माहिती देण्यासाठी चित्र, शब्द किंवा माहितीसह जमिन, जमिनीवरील बांधकामाचा कोणताही पृष्ठभाग किंवा कोरी भिंत ह्यावर उभारलेला जाहिरात फलक, त्यामध्ये पारदर्शक स्वरूपाच्या एक किंवा अधिक रंगाचा वापर केलेल्या निऑन बल्ब / दिवे / लाईट्स इत्यादींचा वापर केलेल्या जाहिराती आणि एलईडी दिव्यांचे कटआऊट्स यांचाही समावेश होतो.

(२४) किऑस्क म्हणजे माहिती प्रदान करण्यासाठी किंवा जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या सार्वजनिक क्षेत्रातील एक लहान रचना, ज्यामध्ये सहसा परस्पर संवादी डिस्प्ले स्क्रीन किंवा स्क्रीन समाविष्ट असतात.

(२५) जमिन म्हणजे जिच्यावर बांधकाम करण्यात येत आहे किंवा करण्यात आले आहे किंवा जी पाण्याने आच्छादलेली आहे अशी जमीन (जमिनीपासून मिळणारे फायदे किंवा भू-संलग्न वस्तू किंवा भू-संलग्न असलेल्या कोणत्याही वस्तूशी कायमच्या जखडलेल्या वस्तू आणि विधानमंडळ अधिनियमितीं अन्वये कोणत्याही सडकेवर निर्माण करण्यात आलेला हक्क यांचा समावेश होतो).

(२६) लेझर जाहिरात म्हणजे प्रोजेक्टर वापरून जागा / पडदा यांच्या पृष्ठभागावर प्रदर्शित करण्यात येणारी जाहिरात.

(२७) अनुज्ञाप्ती म्हणजे या नियमातील तरतुदींचे अनुपालन करण्याच्या अधिन आकाशचिन्ह, जाहिरात उभारण्यास सक्षम प्राधिकाऱ्याने दिलेले प्राधिकारपत्र असा आहे.

(२८) अनुज्ञापन शुल्क म्हणजे, काही सेवांचे अनुपालन करण्याच्या विशेषाधिकारांसाठी किंवा व्यवसायांच्या काही प्रणालीमध्ये व्यस्त होण्यासाठी सरकारी अभिकरणाला (एजन्सी) व्यक्ती किंवा व्यवसायिकाद्वारे अदा करण्यात येणाऱ्या पैशाची रक्कम.

(२९) लॉली पॉप म्हणजे जमिनीवर उभारलेल्या खांब्याच्या वरील टोकावर लावलेल्या जाहिरात फलकाचा गोलाकार / चौकोनी तुकडा.

(३०) मालक म्हणजे याचा कोणत्याही परिवास्तूच्या संदर्भातील अर्थ, जी व्यक्ती उक्त परिवास्तूचे भाडे घेते ती किंवा जी परिवास्तू भाड्याने दिली असती तर, जिला तिचे भाडे घेण्याचा हक्क असता ती व्यक्ती असा आहे व त्यामध्ये पुढील व्यक्तींचा समावेश होतो :-

(अ) जो मालकाच्या वतीने असे भाडे घेतो तो अभिकर्ता किंवा विश्वस्त;

(आ) जो धार्मिक किंवा धर्मादाय प्रयोजनांसाठी असलेल्या कोणत्याही परिवास्तूचे भाडे घेतो किंवा अशी परिवास्तू ज्याच्याकडे सोपवली आहे किंवा तिच्याशी ज्याचा संबंध आहे असा अभिकर्ता किंवा विश्वस्त.

(इ) उक्त परिवास्तूचा ताबा घेण्यास किंवा तिचा मालक म्हणून असलेल्या हक्कांचा वापर करण्यास, सक्षम अधिकारिता असलेल्या कोणत्याही मा.न्यायालयाने नेमलेला धारक, समपहर्ता किंवा व्यवस्थापक;

(ई) सहकारी संस्थांच्या प्रकरणी सदर संस्थेची सर्वसाधारण सभा.

(३१) परवाना म्हणजे कोणतेही आकाश चिन्ह, जाहिरात उभारणे, बसवणे किंवा त्याचे जतन करणे याकरीता महानगरपालिका आयुक्तांची (किंवा आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांनी प्राधिकृत केलेला अधिकारी) लेखी परवानगी.

(३२) परिवास्तू म्हणजे या संज्ञेत इमारती व कोणत्याही धारणाधिकाराखालील जमिनी यांचा समावेश होतो, मग त्या खुल्या असोत किंवा परिवेष्टित असोत, त्यांच्यावर बांधकाम करण्यात आलेले असो किंवा नसो आणि त्या सार्वजनिक असोत किंवा खाजगी असोत;

(३३) विहित अर्जाचा नमुना म्हणजे आयुक्तांनी विहित केलेला प्रपत्र 'अ' असा संबोधित केलेला नमुना, जो जाहिरात उभारण्याकरिता किंवा प्रदर्शित करण्याकरिता महापालिकेस सादर करावयाच्या परवानगी साठीचा अर्ज असेल.

(३४) खाजगी सडक म्हणजे जी सार्वजनिक सडक नाही अशी सडक.

(३५) सार्वजनिक सडक म्हणजे, जी आतापर्यंत महानगरपालिकेने समतल केलेली आहे किंवा जिच्यावर फरसबंदी केलेली आहे, खडी टाकली आहे, पाणी वाहून जाण्यासाठी पाट काढलेले आहेत, गटारे केलेली आहेत किंवा जिची दुरुस्ती केलेली आहे अशी कोणतीही सडक आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियमाच्या तरतुदींअन्वये जी सार्वजनिक सडक होते किंवा जी सार्वजनिक सडक म्हणून महानगरपालिकेमध्ये निहित होते, अशी कोणतीही सडक.

(३६) छप्पर म्हणजे मंगलोरी कौले, अॅस्बेस्टॉसचे पत्रे / धातूचे पत्रे किंवा कोणत्याही इतर साहित्याचे पत्रे यांचे छप्पर असणारे बांधकाम तसेच बांधकामावरचे उतरते छप्पर.

(३७) क्रॉलर (लेखपट्टक दर्शी) जाहिरात म्हणजे, जाहिरात प्रदर्शित करणाऱ्या दर्शक पटलावर मुद्रित पट अखंडितपणे आवर्तन पद्धतीने फिरण्यासाठी कळ बसविलेला पेटीच्या आकारातील दर्शक पटल असा आहे. (मग ती प्रकाश योजना असलेली किंवा नसलेली असेल)

(३८) समुद्रामुखी बाजू म्हणजे जमिनीपासून दूर आणि खुल्या समुद्राच्या रोखाने असणारी दिशा किंवा बाजू.

(३९) शो-केस जाहिरात म्हणजे तीन बाजूने बंद केलेली आणि कोणत्याही रस्त्यावरून दिसू शकेल आणि जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी पेटी.

(४०) पुरस्कर्ता म्हणजे पैसे देऊन किंवा कोणत्याही व्यापारी लाभाशिवाय जाहिरात पुरस्कृत करते अशी व्यक्ती.

(४१) थांबारेषा म्हणजे जेथे सिग्नल परस्परांना छेदतात तेथील नाका पार करण्यापूर्वी जेथे वाहतुकीस थांबावे लागते ती रेषा. सर्वसाधारणपणे, ही रेषा झेब्रा क्रॉसिंगला समांतर रंगवलेली भरीव रेषा असते.

(४२) आकाश-चिन्ह म्हणजे, कोणतीही जमीन, इमारत, इमारतीच्या सभोवतालच्या जागा, गच्ची, प्राकारावर किंवा संरचना यावरील संपूर्णपणे किंवा अंशतः कोणताही खांब, स्तंभ, प्रमाणभूत चौकट किंवा इतर बाबींचा आधार दिलेला किंवा यांस जोडलेला जाहिरातीच्या, घोषणेच्या किंवा निदेशनाच्या स्वरूपातील कोणताही शब्द, अक्षर, प्रतिमान, चिन्ह, साधन किंवा प्रतिकृती असा असून, असे जे आकाशचिन्ह किंवा ज्याचा कोणताही भाग रस्त्यातील कोणत्याही ठिकाणापासून आकाशात दिसू शकतो ते आकाशचिन्ह, असा आहे व त्यामध्ये असा संपूर्ण खांब, स्तंभ, प्रमाणभूत चौकट किंवा इतर आधार याचा किंवा त्याचा प्रत्येक भागाचा समावेश होतो. 'आकाशचिन्ह' या शब्दप्रयोगात कोणत्याही सडकेवर कोणतीही जाहिरात, घोषणा, किंवा निर्देशन याच्या प्रयोजनासाठी संपूर्णपणे किंवा अंशतः उपयोगात आणलेला कोणताही वायूगोल, हवाई छत्री किंवा तत्सम इतर साधने यांचाही समावेश होतो. परंतु, त्यात पुढील गोष्टींचा समावेश होणार नाही:-

(अ) कोणताही ध्वजदंड, स्तंभ, वायुध्वज किंवा वातकुक्कुट, हा कोणताही जाहिराती, घोषणा किंवा निदेशन यांच्या प्रयोजनासाठी संपूर्णपणे किंवा अंशतः योजण्यात किंवा वापरण्यात आला नसेल तर, असा ध्वजदंड, स्तंभ, वायुध्वज किंवा वातकुक्कुट;

(आ) एखाद्या रेल्वे कंपनीच्या व्यवसायाशी/कामकाजाशी केवळ संबंधित असलेला व कोणताही रेल्वे, रेल्वे स्थानक, रेल्वे आवार, फ्लाट किंवा रेल्वे कंपनीच्या मालकीच्या स्थानकाकडे जाणारा पोचर्मा यांवर किंवा कोणत्याही रस्त्यावर किंवा सार्वजनिक जागेवर पडणार नाही, अशा रीतीने सर्वस्वी रोवलेला, पुर्वोक्तप्रमाणे असलेला कोणताही शब्द, अक्षर, प्रतिमान, चिन्ह, साधन किंवा प्रतिकृती;

(इ) विकावयाच्या किंवा भाड्याने द्यावयाच्या जमिनीसंबंधी किंवा इमारतीसंबंधी, अशा जमिनीवर किंवा इमारतीवर लावलेली कोणतीही नोटीस.

(४३) तात्पुरत्या कमानी म्हणजे शुभेच्छा देण्यासाठी किंवा जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी रस्त्यामध्ये उभारलेल्या तात्पुरत्या संरचना.

(४४) गच्ची म्हणजे घर, इमारत यांचे सपाट छप्पर, छप्पर असलेल्या बांधीव जागेचा आकाशाच्या दिशेने उघडा असणारा भाग.

(४५) वाहतुक बेट म्हणजे रस्त्यात लोकांना सुरक्षित उभे राहता यावे म्हणून तयार केलेला काहीसा ऊंच असा (भरीव व रंगवलेला) भाग म्हणजे रस्ता आणि रहदारी मार्गावरील जागा तसेच, तीव्र कोनानी परस्पर छेदलेल्या रस्त्यामधील जागा किंवा अरुंद पट्टी.

(४६) वाहतुक बेट टेहळणी मनोरा म्हणजे लोकांच्या सुरक्षतेसाठी आणि सुरळीत वाहतूक होण्याकरीता निर्माण केलेला/वापरावयाचा मनोरा/संरचना.

(४७) त्रिमिती जाहिरात म्हणजे एकामागोमाग एक अशा पद्धतीने फिरणारे त्रिकोणी पॅनेल यामध्ये त्रिकोणी भागाचे तीन दर्शनी भाग एकामागोमाग एक असे दिसतात व त्या व्दारे तीन वेगवेगळे जाहिरातींचे संदेश प्रदर्शित होतात. सदर जाहिरात फलक प्रकाशित किंवा अप्रकाशित असू शकतील.

(४८) वाहन म्हणजे स्वयंचलित मोटर कार आणि प्रत्येक चाकी असणारे वाहन, जे सार्वजनिक रस्त्यावर चालवण्यासाठी वापरण्यात येते आणि चालवण्यास सक्षम असते यांचा समावेश होईल.

(४९) भिंती चित्र (वॉल पेटींग) जाहिरात म्हणजे एखाद्या इमारतीच्या भिंतीवर किंवा संरचनेवर किंवा कोणत्याही नागरी संरचनेवर जाहिरात प्रत्यक्षपणे रंगवून त्याव्दारे प्रदर्शित केलेली जाहिरात असा आहे.

(५०) सायकलींवरील जाहिरात म्हणजे सायकलींवर प्रदर्शित केलेली जाहिरात.

(५१) चौक, चौकाचा मध्य/छेदन बिंदू म्हणजे दोन रस्त्यांच्या मध्य रेषा जेथे एकमेकांना छेदतात असा बिंदू होय. दोन किंवा दोन पेक्षा अधिक रस्ते एकत्रित येत असतील अशा वेळी थांबा रेषा जेथे असतील (वाहतूक सुव्यवस्थित होण्याच्या दृष्टीने) असे मुख्य रस्ते विचारात घेण्यात येतील.

३. ज्या करिता परवानगी आवश्यक असणार नाहीत अशा जाहिरातीचे प्रकार :

(१) व्यापार, व्यवसाय किंवा व्यवसायाशी संबंधित प्रकाशित आणि अप्रकाशित अशी कोणत्याही प्रकारची (विहित मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे) जाहिरात अशा क्षेत्राच्या आवारात उभारण्यास परवानगी दिली जाऊ शकते, तथापि यामुळे सदर क्षेत्रातील वायुविजन व प्रकाश व्यवस्था यास अडथळा येणार नाही.

(२) एखाद्या रेल्वे कंपनीच्या किंवा विमान पतन प्राधिकरणाच्या (केंद्रशासन आणि केंद्रशासनाच्या अखत्यारितील इतर क्षेत्र) व्यवसायाशी संबंधित असलेली व कोणत्याही रेल्वे, विमान पतन प्राधिकरण, स्थानक, रेल्वे आवार, फ्लाट किंवा रेल्वे/विमान पतन प्राधिकरण कंपनीच्या मालकीच्या स्थानकाकडे जाणारा पोचर्मा यांवर किंवा याच्यावर, कोणत्याही रस्त्यावर किंवा सार्वजनिक जागेवर / रस्त्यावर पडणार नाही, अशा रीतीने सर्वस्वी रोवलेली जाहिरात.

(३) व्यापार किंवा व्यवसायाशी संबंधित व्यवसायिक इमारतीच्या आवारात सुरू असलेल्या व्यवसायाशी संबंधित प्रकाशित/अप्रकाशित जाहिराती.

(४) विकावयाच्या किंवा भाड्याने द्यावयाच्या कोणत्याही इमारतीच्या/इमारतीच्या आवारासंबंधी, अशा इमारतीवर/इमारतीच्या आवारामध्ये लावलेली कोणतीही प्रकाशित/अप्रकाशित जाहिरात.

(५) जमिनीचे किंवा इमारतीचे नाव किंवा ज्यावर जाहिरात प्रदर्शित करण्यात आली आहे आणि अशी जाहिरात आकाश चिन्ह होत नसेल तर; जमीन, इमारत, मालक किंवा भोगवटादाराच्या नावाशी संबंधित असलेली प्रकाशित/अप्रकाशित जाहिरात.

४. बृहन्मुंबई महानगरपालिका किंवा शासकीय प्राधिकरणे यांनी प्रदर्शित केलेल्या प्रकाशित/अप्रकाशित जाहिराती :

(१) कोणत्याही इमारतीच्या भिंतीवर ग्राफीटीचे (सार्वजनिक ठिकाणच्या भिंतीवर किंवा इतर पृष्ठभागावर लिहिलेले किंवा रंगवलेले शब्द किंवा रेखाचित्र) प्रदर्शन जे पूर्णपणे कलात्मक आहे आणि त्यात कोणतीही जाहिरात नाही.

(२) बहुसंख्य नागरीकांच्या लाभाकरिता जमिनीवर किंवा इमारतीवर उभारलेले नागरी संदेश, चिन्ह, नामफलक यासाठी महानगरपालिकेकडून कोणतीही परवानगी मिळवण्याची आवश्यकता असणार नाही.

(३) बहुसंख्य नागरीकांच्या लाभासाठी नागरी संदेश, दिशा दर्शविणारे फलक इत्यादीच्या प्रदर्शनासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या मालकीच्या जमिन, इमारती, रस्ते, पादचारी पथ आणि इतर मालमत्ता यावर उभारलेल्या जाहिराती / जाहिरातीचे फलक इत्यादीसाठी परवानगी मिळवण्याची आवश्यकता असणार नाही. अशा प्रकरणांमध्ये दोन जाहिरात फलकांमध्ये अंतर ठेवण्याचे अंतर निकष लागू होणार नाही.

५. इतर माध्यमांवरील जाहिराती :

(१) वर्तमान पत्र, नियतकालिक, मुद्रण माध्यम इत्यादीमध्ये प्रसिद्ध केलेल्या जाहिराती.

(२) रेडिओ, दूरचित्रवाणी आणि इतर इलेक्ट्रॉनिक माध्यम यावर प्रसारित केलेल्या जाहिराती.

(३) सामाजिक माध्यमांवरील (Social Media) जाहिराती.

६. फी/अनामत रक्कम संबंधी मार्गदर्शक तत्वे : जाहिरातीच्या परवान्यासाठी किंवा लेखी परवानगीसाठी महापालिकेच्या मंजूरीस अधिन राहून आयुक्त ठरवतील त्याप्रमाणे फी/अनामत रक्कम निश्चित करता येईल. तथापि, फी अथवा अनामत रक्कम निश्चितीवरून धोरणात्मक स्वरूपाची समस्या उद्भवल्यास याबाबतचा अंतिम निर्णय राज्य शासन घेईल. (प्रकरण ४(६)(६) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे)

७. हे नियम पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाही.

८. तसेच असे जाहिरात फलक लावताना परिसर विदुषिकरण होणार नाही, वाहतूकीस व पादचाऱ्यांस अडथळा होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधीत अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्यास बंधनकारक राहील.

प्रकरण-२

व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात

१. व्यावसायिक जागेवर परवानगी देण्यासाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्वे :

(१) व्यवसायाशी संबंधित जाहिराती तसेच अन्य वाणिज्यिक जाहिराती व्यवसायाच्या आवारात प्रदर्शित करता येतील.

(२) सक्षम प्राधिकाऱ्यांकडील लेखी परवानगी शिवाय कोणतीही संस्था(एजन्सी), नियॉन साईन, ग्लोसाईन, चकाकी चिन्हे, प्रकाशित नामफलक, इलेक्ट्रॉनिक प्रदर्शने, डिजिटल जाहिरात, ब्लॅकलिट जाहिराती किंवा कोणत्याही प्रकारची प्रकाशित चिन्हे व रोषणाईमुक्त चिन्हे, इतर व्यवसायिक जाहिराती, दुकाने, शोरूम, कार्यालय, पेट्रोल पंप, सिनेमागृह, मॉल्स, वाणिज्य संस्था/इमारती यासारख्या व्यावसायिक जागांवर आणि कोणत्याही जमिन, भिंतीवर आणि जागेच्या कोणत्याही मजल्यावर आकाश-चिन्ह होत असेल अशी जाहिरात उभारणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही, लावणार नाही किंवा ठेवणार नाही.

(३) परवानगी मंजूर करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्वे या भागामध्ये सविस्तर वर्णन केल्याप्रमाणे असतील. सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या लेखी परवानगी खेरीज जाहिरात / आकाश चिन्ह किंवा जाहिरात प्रदर्शित केल्यास आणि या मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन केल्यास, ते अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील तरतूदीनुसार अन्वये शिक्षेस पात्र होईल.

(४) जर असा गुन्हा सातत्याने होत राहिला तर अश्या एजन्सीवर किंवा जाहिरात प्रदर्शित करणाऱ्यांवर त्यांच्या जोखिमेवर, खर्चाने किंवा परिणामाने जाहिरात फलक काढून टाकण्याची कारवाई करण्यात येईल.

(५) व्यावसायिक जागेवर लावण्यास परवानगी दिलेला जाहिरात फलक, जेथे आस्थापना अस्तित्वात आहे त्या इमारत रेषेच्या पलिकडे त्याचप्रमाणे लगतच्या आस्थापनांच्या जागेवर प्रक्षेपित करता येणार नाही. तसेच इतर व्यावसायिक जाहिरातीमुळे परिसर विदुषीकरण होणार नाही, याची दक्षता घेणे बंधनकारक राहील.

(६) सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या लेखी परवानगी नंतर व्यावसायिक जागा ही मालकीची किंवा भाड्याची / भाडेपट्टा करारनाम्याने असलेली जागा असेल, ज्यावर एजन्सी, व्यापार, व्यवसाय, आस्थापनेमध्ये देण्यात येणाऱ्या सेवा यांच्याशी संबंधित जाहिराती, तसेच अन्य व्यापारी जाहिरात प्रदर्शित करू शकतील. तथापि, याकरीता विहित करण्यात आलेले आवश्यक असे व्यावसायिक जाहिरातीचे शुल्क लागू होईल.

२. व्यावसायिक जागेवरील जाहिरातींचे प्रकार :

(१) आकाश चिन्ह

(२) जाहिरात फलक (नाव / दिशा दर्शक / स्टॅन्डी / प्रतीक चिन्ह / क्रॉलर (लेखपट्टीका) इत्यादी

(३) मॉलवरील / मॉलमधील तसेच धावत्या / स्थिर आणि फिरत्या वाहनावरील जाहिरात / डिजिटल जाहिरात (एलईडी / एलसीडी / संगणिकृत रंगीत / बहुरंगाच्या / रेखाचित्रीय दर्शित जाहिरातीसह).

(४) प्रकाशित फलक (ग्लो साईन आणि निऑन साईन)

(५) शो-केस जाहिरात म्हणजे तीन बाजूने बंद केलेली आणि कोणत्याही रस्त्यावरून दिसू शकेल आणि जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी पेटी. (प्रकाशित)

(६) काचेच्या किंवा भिंतीच्या दर्शनी भागावरील जाहिरात.

(७) लेझर प्रोजेक्टरद्वारे दाखवण्यात येणारी जाहिरात. (केवळ विशिष्ट बाबींसाठी)

(८) कोऱ्या भिंतीवरील रंगचित्र/कोऱ्या भिंतीवरील वेष्टन.

(९) कंपाऊंड वॉल वरील जाहिरात.

३. व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात प्रदर्शित करावयाच्या अर्जाची कार्यपद्धती :

(१) अर्जदार/अभिकरणाला (एजन्सीला) "प्रपत्र - अ" सोबत जोडलेल्या विहीत नमुन्यामध्ये, परवानगी मिळवण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या ज्या विभागाच्या कार्यक्षेत्रामध्ये, जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे प्रस्ताविलेले असेल त्या विभागाच्या पत्त्यावर ऑनलाईन अर्ज करावा लागेल.

(२) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी) लागू असणारी छाननी शुल्क ऑनलाईन पद्धतीने भरेल.

(३) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी) परवानगी मंजूर करतवेळी अर्जासह स्वतः साक्षात्कृत केलेले दस्तऐवज सादर करेल. तथापि, बृहन्मुंबई महानगरपालिका मागणी करेल तेव्हा मूळ कागदपत्रे तपासणी साठी सादर करेल.

४. व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात परवान्यांसाठी शुल्क आणि अनामत रक्कम :

(१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने नविन परवानगी मंजूर केल्यानंतर अभिकरणासाठी (एजन्सी)/ अर्जदाराला त्याबाबत मागणी पत्र प्राप्त झाल्याच्या दिनांकापासून ६० दिवसांच्या कालावधीमध्ये अभिकरण/ अर्जदार शुल्क अधिदान करेल.

(२) जर अभिकरण (एजन्सी) / अर्जदाराने प्रकरण २(४)(१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे शुल्क अधिदान केले नाही, तर ६० दिवसांच्या कालावधीच्यानंतर होणाऱ्या विलंबाकरिता प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्काच्या ५ टक्के एवढा होणारा विलंब आकार दंडादाखल आकारण्यात येईल.

(३) जर अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सीने) अर्ज सादर केल्यापासून ९० दिवसांच्या कालावधीमध्ये शुल्क अधिदान केले नाही तर, सदर अर्जदार एजन्सीने मंजुरीसाठी केलेला अर्ज रद्दबादल म्हणून समजण्यात येईल आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या तरतूदीप्रमाणे कारवाई सुरू करण्यात येईल.

(४) परवानगी मंजूर केल्यानंतर अर्जदार / एजन्सी, ६ महिन्यांचे आगाऊ जाहिरात शुल्क भरेल. तसेच, तो परवानगी / परवान्याच्या अटी आणि शर्तीची विश्वासाहतेने पुरता करणेकरिता, एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत म्हणून भरण्यास जबाबदार राहील.

(५) जर कोणत्याही अटी आणि शर्तीचा भंग केल्यामुळे, अनामत रक्कम जप्त केली तर अनामत रक्कमेमध्ये नव्याने येणारी तूट बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे मागणीपत्र प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांमध्ये भरावी लागेल.

(६) परवान्याचे नुतनीकरण समाप्ती तारखेच्यापूर्वी करणे ही परवानाधारकाची जबाबदारी असेल. जर समाप्तीच्या तारखेपूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण करण्यात आले नाही तर, प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्काच्या ५% एवढा विलंब आकार विलंबाच्या प्रत्येक महिन्यासाठी आकारण्यात येईल. जर सहा महिन्यांच्या कालावधीमध्ये सदर शुल्क अदा करण्यात आले नाही तर परवाना समाप्त होईल आणि जाहिरात शुल्काची थकबाकी महानगरपालिकेकडे असलेल्या सुरक्षा अनामत रक्कमेतून जप्त करून समायोजित करण्यात येईल तसेच, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ मधील तरतूदीनुसार कारवाई सुरू करण्यात येईल.

(७) जर अभिकरणाचा (एजन्सी) प्रकरण २ (४) (६) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे समाप्त झालेला/ रद्द झालेला परवाना पुनःस्थापित करण्याचा उद्देश असेल तर, परवाना समाप्त झाल्याच्या तारखेपासून जाहिरात शुल्काचे अधिदान, तसेच जेवढ्या महिन्याचा विलंब झालेला असेल तेवढ्या महिन्याच्या प्रमाणशीर मासिक जाहिरात शुल्काच्या ५% दराने विलंब आकार अधिदान करेल व एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्काएवढी सुरक्षा अनामत रक्कम, अशा सर्व, रक्कमांचे अधिदान झाल्यानंतर तो परवाना पुनःस्थापित होऊ शकेल.

(८) सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणत्याही अभिकरणाने (एजन्सीने) एखादी जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे आढळून आले आणि तदनंतर जर ती अभिकरण (एजन्सी) परवानगी घेण्यास पुढे आली तर वरील प्रकरण २ (४) (४) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असणारे शुल्क त्याचबरोबर एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम नियमित करण्याचे आकार म्हणून वसूल करण्यात येईल. ज्या दिवशी जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे प्रथम आढळून आले असेल, त्या तारखेपासून / जाहिरात फलक प्रत्यक्ष प्रदर्शित केलेला असेल त्या तारखेपासून परवाना मंजूर करण्यात येईल.

(९) जर महिन्याच्या पहिल्या तारखेस रविवार किंवा सार्वजनिक सुट्टी येत असेल आणि त्यामुळे जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात शुल्क भरू शकत नसेल आणि त्यांनी जाहिरात शुल्क नंतर भरले असेल तर जाहिरात शुल्कावर कोणताही विलंब आकार आकारण्यात येणार नाही.

५. परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्या :

(१) परवानाधारकाने जाहिरात फलकाची उभारणी व मांडणी आखलेल्या चौकटीत सौंदर्यपूर्ण संकल्पीत केलेली असावी, तसेच सदर फलक सर्वकाळ योग्यरित्या परिरक्षित केले जाईल याची खात्री करणे बंधनकारक राहील.

(२) जाहिरात उभारताना सदर क्षेत्राची वैशिष्ट्ये आणि स्वरूप यांचा विचार करणे आवश्यक राहील. निवासीक्षेत्रामध्ये जाहिराती या व्यावसायिक जागेपुरत्या मर्यादित असतील.

(३) इमारतीवर लावलेल्या जाहिराती या इमारतीचे परिमाण, प्रमाण, कालावधी, वास्तुशास्त्रीय सौंदर्य आणि इमारतीचा वापर यांच्याशी मिळत्या जुळत्या असतील. तसेच, इमारतीच्या वैशिष्ट्यास/ स्वरूपास कोणत्याही प्रकारे हानी पोचवणार नाही किंवा वास्तुशास्त्रीय वैशिष्ट्यांना बाधा आणणार नाही. प्रकाशित जाहिरात जर इमारतीस हानीकारक वाटत असेल किंवा इमारतीचे विशिष्ट हित कमी करत असेल तर त्यास प्रतिबंध राहील.

(४) वारसाप्राप्त संपदा असणाऱ्या इमारतीवर जाहिराती लावण्याचे निश्चित केले असेल तेव्हा वारसाप्राप्त संपत्ती समितीकडून (Heritage Committee) परवानगी घेणे आवश्यक असेल. जर जाहिराती वारसाप्राप्त संपदेच्या मांडणीस हानी पोचवत असतील तर त्यास प्रतिबंध राहील. वारसाप्राप्त संपदा इमारतीवर जाहिराती लावायच्या असतील आणि जरी त्याकरिता जाहिरात परवाना आवश्यक नसेल तरीही त्यासाठी वारसाप्राप्त संपत्ती समितीची (Heritage Committee) संमती आवश्यकता असेल आणि ती रेखाचित्रीत करून इमारतीला लावण्यात येईल. वारसाप्राप्त संपत्ती क्षेत्रामध्ये ज्या जाहिरातींमुळे अशा संरक्षित क्षेत्राची वैशिष्ट्ये किंवा स्वरूप याचे जतन होण्यास बाधा येते अशा जाहिरातींना महानगरपालिका प्रतिबंध करील.

(५) परवानाधारक असे सुनिश्चित करणार की, [भारतीय दंडसंहितामध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे] अश्लील स्वरूपाच्या जाहिराती, अक्षेपार्ह किंवा इतर कोणत्याही अक्षेपार्ह संदेशाच्या किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील तरतूदींचा भंग करणाऱ्या जाहिराती प्रदर्शित करणार नाही.

(६) परवानाधारक परवानगी पत्रामध्ये विनिर्दिष्ट सर्व अटी आणि शर्तीचे पालन करतील.

(७) जर कोणताही अपघात झाला तर जाहिरातदार हा त्या विरुद्धच्या सर्व कारवाया/ खटले/ दावे/नुकसान भरपाई [हानी] आणि कोणत्याही स्वरूपाची मागणी याकरिता पूर्ण जबाबदार असेल.

(८) शासनाने वेळोवेळी बंदी घातलेल्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यात येणार नाहीत.

(९) परिसर विद्रुप होणार नाही, वाहतूकीस व पादचाऱ्यास अडथळा येणार नाही, तसेच जाहिरातीच्या संरचनेमुळे कोणतीही दुर्घटना होणार नाही, याबाबत संबंधीत अभिकरणाने (एजन्सी) दक्षता घेणे बंधनकारक राहील.

६. व्यावसायिक जागेवरील संरचनात्मक रेखाचित्र (Structural Design)/जाहिरात फलकाची उभारणी :-

(१) जाहिरात फलकाची उंची किमान १० फूट पर्यंत असावी. तथापि, जाहिरात फलकाची रुंदी व्यावसायिक परिसर/दुकानाच्या उपलब्ध जागेनुसार असावी.

(२) जर अभिकरण (एजन्सी)/अर्जदाराला ५०० चौ.फूटपेक्षा जास्त आकाराचा जाहिरात फलक उभारण्याचा, प्रदर्शित करण्याचा, लावण्याचा, ठेवण्याचा उद्देश असेल किंवा आकाश-चिन्हांच्या बाबतीत ते १०० चौ.फूटपेक्षा जास्त आकार मानाचे असेल तर अभिकरण (एजन्सी)/अर्जदारास अर्जासह बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या नोंदणीकृत संरचनात्मक अभियंत्याचा सविस्तर संरचनात्मक स्थिरता अहवाल (Structural stability report) सक्षम प्राधिकाऱ्याकडे सादर करणे बंधनकारक राहील.

(३) नामफलक हा केवळ व्यावसायिक जागेपुरता मर्यादित असेल.

७. काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिराती प्रदर्शित करण्याबाबतची मार्गदर्शक तत्वे :-

(१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या इमारत प्रस्ताव खात्याकडून मंजूर करण्यात आलेल्या नकाशाप्रमाणे रितसर मंजूर केलेल्या व्यावसायिक जागेवरील काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरातीस परवानगी देता येईल.

(२) काचेच्या दर्शनी भागात वरील जाहिरातीस, काचेच्या दर्शनी भागावरील संपूर्ण आकारमाना एवढी परवानगी देता येईल.

(३) जर जाहिरात प्रकाशित स्वरूपाची असेल तर काचेच्या दर्शनी भागावर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी अर्जदार पूर्व परवानगी घेईल व शुल्क अनुसूची प्रमाणे देय असलेले शुल्क अधिदान करेल.

(४) व्यापार, व्यवसाय, सर्व प्रकारच्या व्यावसायिक जाहिरातींसाठी सादर केलेल्या सेवासंबंधी जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी काचेच्या दर्शनी भागावर असलेल्या जाहिराती सर्व प्रकारची सुरक्षा विचारात घेऊन मुख्य अग्निशामक अधिकारी यांच्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्रास अधिन राहून परवानगी देण्यात येईल.

८. छाननी :

(१) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) परवानगीच्या मंजूरीसाठी प्रपत्र 'अअ मधील विहित नमुन्यामध्ये आवश्यक त्या दस्तऐवजासह तसेच लागू असलेल्या छाननी शुल्कासह संबंधित प्रभागाकडे ऑनलाईन अर्ज करतील.

(२) जाहिरातदार/एजन्सीला परवाना देण्याबाबतची कार्यपद्धती आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका वेळोवेळी निश्चित करतील त्याप्रमाणे राहिल.

९. व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात परवान्याचे हस्तांतरण : बृहन्मुंबई महानगरपालिकेव्दारे वेळोवेळी विहित करण्यात आलेल्या हस्तांतरण शुल्काचे ऑनलाईन प्रदान केल्यानंतर सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या पूर्व परवानगीने खालील बाबींची पूर्तता केल्यानंतर परवाण्याचे हस्तांतरण करता येईल :-

(अ) परवाना धारक किंवा जमीन मालक/सहकारी संस्था/प्राधिकारी यांचे लेखी संमती पत्र.

(आ) जर कायदेशीर वारसाला परवान्याचे हस्तांतरण करावयाचे असेल तर मूळ परवाना धारकाच्या मृत्यूचे प्रमाणपत्र, कायदेशीर वारसा असल्याचा पुरावा आणि कोणतेही दावे / वादविवाद, तंटे यापासून पालिका आयुक्तांना/महानगरपालिकेला मुक्त करणारे इतर कायदेशीर वारसांकडील क्षतिपूर्ती बंधपत्र.

(इ) जर विक्रीमार्फत हस्तांतरण असेल तर विक्री संबंधीचे दस्तऐवज आणि सर्व दावे आणि वादविवाद, तंटे यापासून आयुक्तास/महानगरपालिकेस मुक्त करणारे खरेदारांकडील क्षतिपूर्ती बंधपत्र.

(ई) परवानाधारक १ महिन्याच्या जाहिरात शुल्क एवढे हस्तांतरण शुल्क ऑनलाईन भरेल.

(उ) जर कंपनी/भागीदारी/एलएलपी [मर्यादित दायित्व भागीदारी] यांच्या घटनेमधील बदल असेल तर क्षतिपूर्ती बंधपत्र आणि ठराव किंवा करारनामा यासारखे दस्तऐवज.

१०. अपील अर्ज निकालात काढणे :- व्यावसायिक जागेवर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठीचा परवाना मंजूर करणे /फेटाळून लावणे / रद्द करणे याबाबत घेतलेल्या निर्णयासाठीच्या अपील अर्जाची कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे आहे :-

(अ) जर विभागाचे वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) यांनी परवानगीकरिता केलेला अर्ज मंजूर/फेटाळून लावला असेल किंवा मंजूर केलेला परवाना रद्दबातल / रद्द केलेला असेल तर विभागाचे सहाय्यक आयुक्त अपील सुनावणी घेतील.

(आ) विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांनी परवानगीकरिता मंजूर करण्यासाठीचा अर्ज फेटाळून लावलेला असेल किंवा मंजूर केलेला परवाना रद्दबातल / रद्द केलेला असेल तर अनुज्ञापन खात्याचा कार्यभार ज्यांच्याकडे असेल असे सह आयुक्त/उप आयुक्त अपीलावर सुनावणी घेतील.

(इ) अपील प्राधिकाऱ्यांच्या आदेशाविरूद्ध किंवा वादकारणाविरूद्ध अर्जदाराने आदेश प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून १५ दिवसांच्या आत संबंधित अपिल प्राधिकरणाकडे अपील शुल्कासह अपिल दाखल करणे आवश्यक आहे.

(ई) अपील प्राधिकारी, सर्व साधारण परिस्थितीमध्ये, शक्य असेल तितक्या लवकर अपील दाखल केल्याच्या तारखेपासून एक महिन्याच्या आत अपील निकालात काढतील.

(उ) सर्व अपीले आणि देयके ऑनलाईन सादर केली जातील. तसेच अपील कालावधीमध्ये जाहिरात उभारण्यास परवानगी देता येईल तथापि, याबाबत आवश्यक शुल्क वसूल करणे बंधनकारक राहिल. याबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याचा निर्णय अंतिम राहिल.

११. व्यापार, व्यवसाय अस्थापनामध्ये द्यावयाच्या सेवांविषयक जाहिराती या व्यतिरिक्त असणाऱ्या प्रकाशित-अप्रकाशित जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे :-

(१) हे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने मंजूर केलेले पीसीओ स्टॉल तसेच इतर व्यवसायिक आस्थापनांसाठी अनुज्ञेय आहे.

(२) परवानगी मंजूर करण्याची कार्यपद्धती आणि इतर कार्यपद्धती ह्या वरील प्रकरण-२ मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे लागू राहतील.

(३) जाहिरात फलकाचा आकार हा सदरहू मार्गदर्शक नियमांवलीमध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

१२. हे नियम पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाही.

१३. तसेच असे जाहिरात फलक लावताना परिसर विद्रुपिकरण होणार नाही, वाहतुकीस व पादचाऱ्यांस अडथळा होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधीत अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्यास बंधनकारक राहिल.

१४. या प्रकरणी फी/फॉर्म बाबतची प्रक्रीया ऑनलाईन पद्धतीने राबविण्यात येईल.

१५. तसेच या मार्गदर्शक तत्वाबाबत मा.न्यायालयांनी दिलेले आदेश वरचढ असतील.

प्रकरण-३

तात्पुरत्या जाहिराती

१. तात्पुरत्या जाहिरातींसाठी सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्वे :-

(१) सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणतेही अभिकरण (एजन्सी), बांधकाम चालू असलेल्या इमारतींवर/इमारत वेष्टनावर, दुरुस्ती चालू असलेल्या इमारतीवर जाहिरात फलकाच्या रूपाने कोणतीही तात्पुरती जाहिरात उभारणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही, लावणार नाही किंवा ठेवणार नाही. तसेच, फिरत्या वाहनांवर कोणतेही कापडी - फलक, झेंडे, दिशादर्शक फलक, भित्तीरंगचित्र आणि जाहिरात फलक लावणार नाही.

(२) अर्जदार एकापेक्षा अधिक विभागामध्ये तात्पुरत्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगीकरिता त्याचे प्रशासकीय कार्यालयस्थित असलेल्या बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या विभागात देय असलेल्या छाननी शुल्कासह प्रपत्र 'अ' नुसार विहित नमुन्या मध्ये अर्ज करतील. (एकापेक्षा जास्त प्रभागांसाठी परवानगी आवश्यक असल्यास, अर्जदार एजन्सीचे प्रशासकीय कार्यालय असलेल्या प्रभागात अर्ज केला जाईल आणि मार्गदर्शक तत्वात नमूद केलेल्या प्रक्रियेनुसार त्यावर कार्यवाही केली जाईल).

(३) सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या परवानगी खेरीज जाहिरात / आकाश चिन्ह किंवा जाहिरात प्रदर्शित केल्यास आणि या मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन केल्यास, ती एजन्सी मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील तरतूदीनुसार दंडनीय शिक्षेस पात्र होईल. अशा प्रकारच्या जाहिराती महानगरपालिकेतर्फे जाहिरातदार / अभिकरणाच्या (एजन्सी) जोखिमीवर, खर्च आणि होणाऱ्या परिणामावर जाहिरात फलक काढून टाकण्यात येतील.

(४) तात्पुरत्या जाहिरात परवानगीने विद्यमान परवानगी असलेल्या (अस्तित्वातील) जाहिरात फलकाचे दृष्य अवरोधीत करू नये.

२. तात्पुरत्या जाहिरातींचे प्रकार :-

- (१) कापडी फलक / बॅनर
- (२) फलक
- (३) ध्वज
- (४) वाहनांवरील (फिरत्या / स्थिर) जाहिराती
- (५) लेझर / डिजिटल प्रदर्शन / व्हिडिओ प्रदर्शन या माध्यमांनी करावयाच्या जाहिराती.
- (६) भित्ती रंगचित्र.
- (७) इमारत वेष्टन
- (८) तरंगते फुगे
- (९) काचेच्या दर्शनी भागावरील स्टिकर
- (१०) किऑस्क
- (११) ग्राफिटी (Graffiti)
- (१२) कोणतीही इतर तशाच प्रकारची जाहिरात

३. तात्पुरत्या जाहिरातींसाठी अर्ज करण्याची कार्यपद्धती :

(१) अर्जदार/अभिकरण (एजन्सी) ज्या विभागामध्ये जाहिरात प्रदर्शित करण्याचे योजले आहे त्या विभागातील प्रभागामध्ये (वॉर्ड) "प्रपत्र -अ" प्रमाणे विहित नमुन्यामध्ये बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या परवानगीसाठी अर्ज करेल.

(२) बांधकाम चालू असलेल्या इमारती/वापरात नसलेल्या (unoccupied)/स्टील शिट ठेवलेल्या तथापि, अशा इमारतींवर बांधकाम चालू असेल किंवा नसेल अशा जमिनीवर जाहिरात लावण्यासाठी अर्ज करणारा अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी), प्रमुख अभियंता (विकास नियोजन) यांच्याकडे रितसर भरलेल्या अर्जाच्या नमुन्यासह लागू असलेले ऑनलाईन छाननी शुल्क भरतील (विविध शासकीय व निमशासकीय प्राधिकरणातील प्रकल्पामधील बांधकाम सुरू असलेल्या इमारती वगळून).

(३) अर्जदार/अभिकरण (एजन्सी) स्वतः साक्षात्कृत केलेली कागदपत्रे सादर करतील. परंतु, मूळ कागदपत्रे ही बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे मागणी करण्यात येईल त्याप्रमाणे पडताळणीसाठी सादर करतील.

४. बांधकाम कुंपणावर आणि इमारत वेष्टनावर प्रदर्शित करावयाच्या प्रकल्पाशी संबंधित असणारी, तसेच इतर व्यापार विषयक (Commercial) तात्पुरत्या जाहिरातींच्या परवानगीची मार्गदर्शक तत्वे :-

(१) सक्षम प्राधिकाऱ्याची योग्य ती परवानगी घेऊन अशा बांधकाम कुंपनावर/खुल्या जमिनीच्या कुंपनावर/खुल्या जमिनीवर/ भिंतीवर/इमारतीच्या सभोवताली बांधलेल्या परांचीवर किंवा बांधकाम चालू असलेली अथवा बांधकाम चालू नसलेल्या इमारतीतील इतर कोणत्याही साधन सामग्रीवर जाहिराती लावण्यास परवानगी देण्यात येईल.

(२) जाहिरात फलक बांधकाम कुंपनावर उपलब्ध जागेपर्यंतच (प्रकरण ३(४) (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे) मर्यादित असेल.

(३) प्रकल्प पूर्ण झाल्यानंतर, जाहिरात फलक काढून टाकण्याची जबाबदारी अर्जदाराची /एजन्सीची असेल, तसे न केल्यास योग्य ती कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येईल.

(४) बांधकाम कुंपणावर तात्पुरती जाहिरात लावण्यासाठी (प्रकरण ३(४) (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे) जास्तीत जास्त ३ महिन्यांच्या कालावधीसाठी मंजूरी देता येईल; जी प्रत्येक ३ महिन्यांनंतर नुतनीकरण करण्यायोग्य असेल, परंतु तिथे कोणतीही तक्रार प्राप्त नसावी, या अटीच्या अधीन राहून ऑनलाईन शुल्क अदा केल्यानंतर नुतनीकरण करण्यात येईल. ३ महिने कालावधीसाठी या जाहिरातींची आवश्यकता सक्षम प्राधिकारी व अभिकरणाने तपासणे आवश्यक राहिल.

(५) जर एस.आर.ए. / एम.एम.आर.डी.ए / एम.एस.आर.डी.सी / एमबीपीटी किंवा तत्सम प्राधिकरणांच्या जागेवर बांधकाम सुरु असलेली इमारत असेल, तर अशा बाबतीत अर्ज बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधित विभागाच्या अनुज्ञापन खात्याच्या वरिष्ठ निरीक्षकाकडे ऑनलाईन सादर करण्यात येईल.

(६) बांधकाम सुरु असलेल्या इमारतीच्या अथवा उपरोक्त प्रकरण ३(४) (१) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे बांधकाम कुंपणावर / खुल्या जमिनीवर / भिंतीवर / इमारती भोवताली बांधलेल्या परांचीवर किंवा कोणत्याही इतर साधनसामग्रीवर प्रकाशित/ अप्रकाशित प्रदर्शने म्हणजे ग्लो साईन, निऑन साईन, डिजिटल प्रदर्शने या रुपाने कोणत्याही आकाराची जाहिरात प्रकल्प पूर्ण होईपर्यंत लावण्यास परवानगी देता येईल.

(७) अर्जदारास ज्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यास परवानगी दिली आहे, तीच जाहिरात तो प्रदर्शित करेल आणि याकरीता निश्चित करण्यात आलेले आवश्यक असे शुल्क अदा करेल.

(८) तात्पुरत्या जाहिरातींमुळे परिसर विद्रुप होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधित अभिकरणास(एजन्सी)/अर्जदारास बंधनकारक राहिल.

५. तरंगत्या फुग्यांच्या रुपाने प्रकाशित किंवा अप्रकाशित जाहिराती प्रदर्शित करण्याकरीता खाली नमूद केलेल्या अटीच्या अधिन राहून परवानगी देता येईल :-

(१) कोणतेही अभिकरण (एजन्सी) अशा रितीने फुगे प्रदर्शित करील की ते, इतर जाहिरातींच्या प्रदर्शनामध्ये हस्तक्षेप करणार नाही किंवा अडथळा निर्माण करणार नाहीत.

(२) फुग्यांच्या माध्यमाने सदर जाहिरात प्रदर्शित करतेवेळी जर एखादा निकडीचा प्रसंग अचानक उद्भवला तर अभिकरण (एजन्सी) फुग्यावर देखरेख करण्यासाठी सर्व आवश्यक ती दक्षता घेईल.

(३) अभिकरण (एजन्सी), भारत सरकारच्या नागरी विमान वाहतूक विभागाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र घेऊन ते सादर करील आणि त्यामधील सर्व नियम आणि विनियमांचे पालन करील.

(४) जर, सदर फुगा किंवा त्यासंबंधी वापरण्यात येणारे सामान, गॅस किंवा कोणतेही उपकरण ठेवल्यामुळे किंवा सदोष बांधकाम, हलगर्जीपणा, अपघात किंवा कोणतेही इतर कारण, यामुळे सदर फुगा किंवा त्याचा कोणताही भाग पडल्यामुळे कोणत्याही मालमत्तेस किंवा व्यक्तीला कोणतीही हानी पोहोचणार नाही किंवा कोणताही अपघात होणार नाही किंवा कोणीही व्यक्ती जखमी होणार नाही, याबाबत संबंधित अभिकरणाने (एजन्सी) दक्षता घेणे बंधनकारक राहिल. अशी घटना घडल्यास त्यास संबंधित एजन्सी जबाबदार राहिल व अपघातासाठी एजन्सी नुकसान भरपाई करून देण्यास उत्तरदायी असेल.

६. तात्पुरत्या जाहिरातीसाठी शुल्क आणि अनामत रक्कम :-

(१) परवानगी मंजूर केल्यानंतर अर्जदार / एजन्सी, देय असलेले आगाऊ जाहिरात शुल्क भरेल. तसेच, परवानगी / परवान्याच्या अटी आणि शर्तीची विश्वासाहर्तने पुरतता करण्याकरिता, एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत रक्कम म्हणून भरण्यास जबाबदार असेल.

(२) महानगरपालिकेच्या मान्यतेने आयुक्त वेळोवेळी ठरवतील त्याप्रमाणे निश्चित केलेल्या शुल्क सूचीनुसार शुल्क लागू असेल. तथापि, या मार्गदर्शक तत्वातील शुल्क भरण्याबाबत कोणतीही धोरणात्मक समस्या उद्भवल्यास अंतिम निर्णय राज्य सरकार घेईल.

(३) जरी, परवानगी एक महिन्यापेक्षा कमी कालावधीकरिता देण्यात आली असली तरी जाहिरात शुल्क संपूर्ण महिन्याकरिता आगाऊ देय असेल.

(४) जाहिरात शुल्काचा भरणा ऑनलाईन माध्यमाद्वारे करावा.

(५) जर, जाहिरात कायदेशीर परवानगी शिवाय प्रदर्शित करण्यात आली तर, अशी एजन्सी/ व्यक्ती सक्त शिक्षेस पात्र राहील व त्यांचे विरुद्ध मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८/ ३२८ अ सह ४७१ अन्वये खटला भरण्यात येईल आणि अशी जाहिरात, अर्जदार / एजन्सीच्या जोखिम, खर्च आणि परिणामाने सदर जाहिरात काढून टाकण्यास पात्र असेल. परिसर विद्रुप होऊ नये या दृष्टीकोनातून असा फलक सक्षम प्राधिकाऱ्याने सूचना दिल्यानंतर तात्काळ काढून टाकणे बंधनकारक राहील.

(६) परवान्याच्या समाप्तीच्या तारखेपूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण करणाऱ्या उद्देशाने एक महिना आधी अर्ज करण्याची जबाबदारी परवानाधारकाची असेल.

(७) जर महिन्याच्या पहिल्या तारखेस रविवार किंवा सार्वजनिक सुट्टी येत असेल आणि त्यामुळे जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात शुल्क भरू शकत नसेल आणि त्यांनी जाहिरात शुल्क नंतर भरले असेल तर जाहिरात शुल्कावर कोणताही विलंबाकार आकारण्यात येणार नाही.

७. परवानाधारकाची कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्या :-

(१) परवानाधारकाने बांधकाम आणि जाहिरात फलक आखलेल्या चौकटीत सौंदर्यपूर्ण संकल्पीत केलेले असावे, तसेच सर्वकाळ योग्यरित्या परिरक्षित केले जाईल याची खात्री केली पाहिजे.

(२) परवानाधारक [भारतीय दंडसंहितामध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे] अश्लील स्वरूपाच्या जाहिराती किंवा इतर कोणत्याही अक्षेपाह संदेशाच्या किंवा मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ / ३२८ अ च्या तरतुदीचा भंग करणाऱ्या जाहिराती प्रदर्शित करणार नाही, याची लेखी खात्री देईल.

(३) वैध परवानगीशिवाय जाहिरात प्रदर्शित केल्यास असे अभिकरण (एजन्सी)/व्यक्तीस कठोर शिक्षेला सामोरे जावे लागेल आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ चे कलम ४७१ सह कलम ३२८ व ३२८ (अ) अंतर्गत त्यांच्या विरुद्ध कारवाई सुरू केली जाईल. तसेच परिसर विद्रुप होऊ नये या दृष्टीकोनातून असा फलक सक्षम प्राधिकाऱ्याने सूचना दिल्यानंतर स्वतःच्या जबाबदारीवर व खर्चाने तात्काळ काढून टाकणे बंधनकारक राहील.

(४) जाहिरात फलकासाठीच्या परवान्याच्या नुतनीकरणासाठी अर्जदार सदर परवान्यातील अटी आणि शर्तीप्रमाणे परवान्याच्या समाप्तीपूर्वी ऑनलाईन पद्धतीने विहित नमुन्यात अर्ज करेल.

(५) परवानाधारक, परवानगी पत्रामधील करारात विनिर्दिष्ट करण्यात आलेल्या वरील अटी आणि शर्तीचे पालन करील.

(६) जर कोणाला अपघात घडून आला तर जाहिरातदार कोणत्याही स्वरूपाच्या सर्व कार्यवाह्या / न्यायालयीन खटले / दावे / नुकसानभरपाई इत्यादींकरिता तो स्वतः जबाबदार असेल.

(७) परवानाधारक असे सुनिश्चित करील की, परवान्याच्या / परवानगीच्या समाप्तीनंतर जाहिरात संरचनेसह काढून टाकण्यात येईल.

(८) तात्पुरत्या जाहिरात फलकासाठी महानगरपालिकेने विनिर्दिष्ट केलेल्या जागेवर ३ दिवसांपेक्षा अधिक नाही एवढ्या कालावधीसाठी परवानगी देण्यात येईल.

(९) अशा जाहिरातींचा जास्तीत जास्त आकार १०० चौ.फु. एवढा राहील. (१० X १०).

(१०) तात्पुरत्या जाहिरात फलकांमुळे अस्तित्वात असलेले कायम स्वरूपी जाहिरात फलक दिसण्यामध्ये अडथळा करता येणार नाही.

(११) तात्पुरत्या जाहिरातींमुळे परिसर विद्रुप होणार नाही तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधित अभिकरणास (एजन्सी) / अर्जदारास बंधनकारक राहिल.

८. छाननी :

(१) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) परवान्याच्या मंजूरीसाठी प्रपत्र-अ मधील विहित नमुन्यामध्ये आवश्यक त्या दस्तऐवजासह तसेच लागू असलेल्या छाननी शुल्कासह संबंधित विभागाकडे ऑनलाईन अर्ज करतील.

(२) सक्षम प्राधिकाऱ्याला परवाना किंवा परवानगी ना मंजूर करावायची असल्यास ते लेखी स्वरूपात किंवा ऑनलाईन पद्धतीने त्याची कारणे नोंदवून अर्जदारास कळवेल.

(३) अशा जाहिरातींकरिता अर्जाची छाननी करण्याबाबतची कार्यपद्धत आयुक्त, मुंबई महानगरपालिका वेळोवेळी निश्चित करतील त्याप्रमाणे असेल. यामध्ये धोरणात्मक अथवा व्यापक स्वरूपाच्या समस्या उद्भवल्यास राज्य शासनाच्या सल्याने पुढील कार्यवाही करावी.

(४) जनहित याचिका क्र.१५५/२०११ या जनहित याचिका प्रकरणी तसेच वेळोवेळी अन्य प्रकरणांमध्ये मा.न्यायालयाने दिलेल्या आदेशांचे पालन करणे बंधनकारक राहिल.

९. कापडी फलक (बॅनर्स) / फलक / झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देणे :

(१) या मार्गदर्शक तत्वातील तरतूदी कापडी फलक (बॅनर्स) / फलक / झेंडे या माध्यमाव्दारे, कोणत्याही रस्त्यावरून दिसेल अशा प्रकारे जाहिरात प्रदर्शित केल्यास, त्यास परवाना मंजूर करण्याकरिता लागू होतील.

(२) सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणतेही अभिकरण (एजन्सी) कापडी फलक, फलक, झेंडे या माध्यमाव्दारे कोणतीही जाहिरात उभारणार नाही, प्रदर्शित करणार नाही, लावणार नाही किंवा ठेवणार नाही. परवानगीची कार्यपद्धती या भागामध्ये [प्रकरण ३(८)] निश्चित केल्याप्रमाणे असेल.

(३) सक्षम प्राधिकाऱ्यांचा लेखा परवानगी खेरीज आणि या मार्गदर्शक तत्वांचा भंग करून कापडी फलक, फलक, झेंडे यांच्या मार्फत जाहिरात प्रदर्शित करणारे अभिकरण (एजन्सी), मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८/ ३२८ अ सह ४७१ अन्वये तसेच महाराष्ट्र मालमत्तेच्या विरुपणास प्रतिबंध करण्याकरिता अधिनियम, १९९५ अन्वये शिक्षेस पात्र होईल. अशा प्रकरणी सातत्याने तपासणी करून अनधिकृत जाहिरात फलक व तत्सम बाबींवर निर्बंध ठेवण्याची जबाबदारी आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांची राहिल. या प्रकरणांचा आढावा घेऊन अनधिकृत जाहिरात फलकांवर सक्त कारवाई आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांनी पोलिसांच्या मदतीने करावी.

(४) महानगरपालिका / शासन, सार्वजनिक जागा, रस्ते, इत्यादीच्या जागांवर परवानगी मंजूर करण्यात येणार नाही. परंतु, शासनाव्दारे आयोजित करण्यात येणारे कार्यक्रम, महानगरपालिकेव्दारे आयोजित करण्यात येणारे कार्यक्रम (Events) किंवा आयुक्तांना योग्य वाटतील असे कोणतेही इतर कार्यक्रम / प्रदर्शन यासारख्या काही बाबींसाठी सूट देण्याबाबत महानगरपालिका आयुक्त विचार करू शकतात.

(५) खाजगी जागांवर रस्त्यावरून दिसू शकेल अशा रितीने कापडी फलक / फलक / झेंडे प्रदर्शित करण्यासाठी संबंधित जमीन मालक / घर मालक / संस्था यांचे 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र सादर करण्याच्या अधिन राहून परवानगी मंजूर करण्यात येईल. जेथे सदानिका / जागा यांच्या मालका व्यतिरिक्त इतर व्यक्तीव्दारे भोगवटा करण्यात येत असेल तर, अशा घटनेमध्ये मालक आणि भोगवटादार या दोघाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक असेल.

(६) अर्जदार / एजन्सी, परवानगी मंजूर करण्यासाठी आवश्यक त्या दस्तऐवजासह तसेच लागू असणाऱ्या छाननी शुल्कासह (ऑनलाईन) प्रपत्र-अ मधील विहित नमुन्यामध्ये संबंधित विभागाकडे ऑनलाईन अर्ज करतील.

(७) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी), यांना एक महिन्यापेक्षा कमी कालावधीकरिता परवानगी दिलेली असली तरी, त्यांना पूर्ण एक महिन्याचे जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

(८) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी), परवान्याच्या अटी आणि शर्तीच्या विश्वासाहतेने अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी सुरक्षा अनामत रक्कम भरेल. जर, परवान्याच्या अटी आणि शर्तीचे पालन करण्यात आले नाही / त्यांचा भंग करण्यात आला तर, सदर शर्तभंगामुळे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे पडून असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त होण्यास पात्र असेल.

(९) अर्जदार / अभिकरण (एजन्सी), परवानगीचा कालावधी समाप्त झाल्यावर कापडी फलक, फलक काढून टाकतील, तसे न केल्यास, ते महापालिकेकडारे काढून टाकण्यात येतील आणि महापालिकेकडे जमा असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम जप्त करण्यात येईल.

(१०) जर, जाहिरादार एजन्सीने स्वतः जाहिरात फलक काढून टाकले आणि परवानगीचा कालावधी समाप्त झाल्याच्या तारखेपासून ९० दिवसांच्या कालावधीमध्ये सुरक्षा अनामत रक्कमेच्या परताव्यासाठी दावा केला नाही, तर भरलेली सुरक्षा अनामत रक्कम महापालिकेच्या कोषागारामध्ये भरण्याकरिता जप्त होण्यास पात्र असेल. तथापि, सदर दावा विहित कालावधीमध्ये केल्यास महानगरपालिकेच्या संबंधीत सक्षम प्राधिकार्याने सदरची अनामत रक्कम निश्चित केलेल्या कालावधीत विनाविलंब परत करणे बंधनकारक राहील.

(११) सर्व राजकीय पक्ष, खाजगी जागांमध्ये स्थित असलेल्या त्यांच्या पक्ष कार्यालयावर अ-प्रकाशित कापडी फलक / फलक प्रदर्शित करू शकतात आणि अशी जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी कोणत्याही परवानगीची आवश्यकता असणार नाही.

(१२) प्रकल्पाचे नाव, प्रकल्पाचा कालावधी, कंत्राटदाराचे नाव, संसद सदस्य / विधान सभा सदस्य / परिषद सदस्य आणि मतदार संघ यांचे नाव याविषयीची माहिती समाविष्ट असणारा फलक प्रदर्शित करता येईल. परंतु, संसद सदस्य / विधान सभा सदस्य / परिषद सदस्य यांचे फोटोग्राफ्स (छायाचित्र) / चित्र प्रदर्शित करता येणार नाहीत.

(१३) अर्जदार/ अभिकरण (एजन्सी), जर कापडी फलक / फलक / महानगरपालिकेच्या रस्त्यावर / पदपथावर / जमिनीवर प्रदर्शित केलेला असेल तर त्यांना भुई भाडे आणि जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

(१४) असे फलक लावताना विदुषीकरण होणार नाही याची दक्षता आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका व संबंधित अभिकरण(एजन्सी)/अर्जदाराने घेणे बंधनकारक राहील.

१०. धार्मिक सणाच्या कालावधीमध्ये कापडी फलक/फलक/झेंडे इत्यादी प्रदर्शित करण्यासाठी मंजूरी देणे :

धार्मिक सणांसाठी मंडपावर कापडी फलक / फलक / झेंडे या माध्यमाने व्यावसायिक/सामाजिक/ राजकीय जाहिराती / प्रदर्शित करणेसाठी खालील अटी विचारात घेऊन परवानगी देण्यात येईल :

(१) अर्जदार / अभिकरण(एजन्सी) व इतर आवश्यक दस्तऐवजासह तसेच लागू असलेल्या छाननी शुल्का सह प्रपत्र-अ मधील विहित नमुन्यामध्ये संबंधित प्रभागाकडे परवानगी देण्यासाठी अर्ज करील.

(२) मंजूर केलेल्या परवानगीच्या अटी आणि शर्तीच्या विश्वासाहर्तेचे अनुपालनासाठी देय असलेली सुरक्षा अनामत रक्कम वसूल करण्यात येईल.

(३) सामाजिक / राजकीय जाहिराती मंडपाच्या आत असाव्या आणि मंडपाच्या प्रवेशव्दारापासून १०० मीटर एवढ्या अंतरापर्यंत असणे बंधनकारक राहील. याकरिता असलेले जाहिरात शुल्क पद्धतीने अदा करून अशा जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल.

(४) उत्सवाच्या दरम्यान सामाजिक / राजकीय जाहिराती तात्पुरत्या कमांनीवर जाहिरात शुल्क वसूल करून प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल.

(५) एलईडी च्या माध्यमाने जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी, प्रत्येक फलका प्रमाणे लागू असलेले शुल्क वसूल करण्यात येईल.

(६) अर्जदार/ एजन्सी व इतर जाहिरातीवर मंजूर केलेल्या परवानगीचा कालावधी, परवानगी क्रमांक, मुद्रणालयाचे नाव, मोबाईल क्रमांक, संपर्क क्रमांक प्रदर्शित करील.

(७) परवानगीच्या कालावधीच्या समाप्तीनंतर अर्जदार/एजन्सी व इतर, कापडी फलक / फलक / झेंडे इत्यादी काढून टाकतील, अन्यथा ते महानगरपालिकेकडारे काढून टाकण्यात येतील आणि मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ सह कलम ४७१ च्या तरतूदीप्रमाणे कारवाई करण्यात येईल.

(८) असे कापडी फलक/फलक/झेंडे लावताना विदुषीकरण होणार नाही याची दक्षता आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका तसेच संबंधित अर्जदार/अभिकरणाने(एजन्सी) घेणे बंधनकारक राहील.

(९) असे फलक लावताना परवानगीकरिता सादर करावयाचा अर्ज व विहित शुल्क ऑनलाईन पद्धतीने भरावे.

११. शासकीय/निमशासकीय मालमत्तांवर कापडी फलक/फलक/झेंडे इत्यादी दर्शवण्यासाठी परवानगी मंजूर करणे :

बृहन्मुंबई महानगरपालिका केंद्र शासन, राज्य शासन व इतर निम-शासकीय प्राधिकरणे यांच्या जागांमध्ये त्यांची नावे /नागरी संदेश प्रदर्शित करण्यासाठी प्रकाशित/अ-प्रकाशित कापडी फलक/फलक/झेंडे प्रदर्शित करण्यासाठी कोणत्याही परवानगीची आवश्यकता असणार नाही. तथापि, विदुषीकरण होणार नाही याची दक्षता आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका व संबंधित प्राधिकरण यांनी घेणे बंधनकारक राहिल.

१२. निवडणूक आचार संहितेच्या कालावधी मधील फलकासाठीची मार्गदर्शक तत्वे :

(१) निवडणूकीच्या आचार संहितेच्या कालावधी मध्ये, निवडणूक विभाग / निवडणूक आयोग यांच्या आदर्श आचार संहितेमध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या प्रमाणपद्धती प्रमाणेच, कार्यवाही करण्यात येईल. तसेच निवडणूक कालावधीतील निवडणूक नियम/आचार संहिता यांचा भंग होणार नाही याची दक्षता घेऊन तात्पुरते बॅनर्स फलक / झेंडे लावण्याकरिता परवानगी मंजूर करण्यात येईल.

(२) कापडी फलक/फलक/झेंडे यांचे आकारमान निवडणूक आयोगाने परवानगी दिलेल्या आकारमानापेक्षा कोणत्याही परिस्थितीत अधिक असणार नाही.

(३) सार्वजनिक जागा, तसेच रस्ते/पादचारी मार्ग/उद्याने/खेळाची मैदाने/बाजारपेठ आणि कोणतीही महापालिकेची आणि शासकीय, निमशासकीय मालमत्ता यांमध्ये कोणत्याही उमेदवाराव्दारे किंवा कोणत्याही राजकीय पक्षाव्दारे कापडी फलक, फलक, कट आऊट्स यांच्या माध्यमाने करण्यात येणाऱ्या जाहिरातीच्या प्रदर्शनास निवडणूकीच्या काळात परवानगी देण्यात येणार नाही.

(४) खाजगी जागांमध्ये राजकीय पक्षांच्या / उमेदवाराच्या कार्यालयांवर जाहिरात प्रदर्शित करण्यास खालील अटींवर परवानगी देण्यात येईल :

(अ) अर्जदार/ उमेदवार, जमिन मालक / मालमत्ता मालक यांच्याकडून आवश्यक ते 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र सादर करेल.

(आ) अर्जदार/उमेदवार विद्यमान शुल्क अनुसूचीनुसार जाहिरात शुल्क आणि अनामत रक्कम भरेल.

(इ) परवानगी, निवडणूकीच्या प्रचार कालावधीपर्यंत देण्यात येईल.

(ई) अर्जदार, अशा परवान्याच्या/परवानगीच्या समाप्तीनंतर परवानगी दिलेल्या, प्रदर्शित केलेल्या जाहिराती स्वतः काढून टाकतील. तसेच एक महिन्याच्या आत अनामत रक्कम जाहिरातदारास परत करण्यात येईल. अनामत रक्कम विहित कालावधीमध्ये परत करण्याची जबाबदारी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधीत अधिकाऱ्यांची राहिल.

(उ) आदर्श आचारसंहितेचा भंग होणार नाही याबाबत सक्षम प्राधिकारी व अर्जदाराने दक्षता घेणे बंधनकारक राहिल. जर अशाप्रकारे कोणताही भंग झाला तर संबंधीत सक्षम प्राधिकारी व अर्जदार कायदेशीर कारवाईस पात्र राहतील.

(५) निवडणूक कालावधीमध्ये वाहनांवर त्याचप्रमाणे सभेच्या ठिकाणी एलईडी पडदा लावण्यास, आवश्यक ते जाहिरात शुल्क भरून परिवहन, पोलीस खाते आणि निवडणूक अधिकारी यांच्याकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्रास अधिन राहून परवानगी देण्यात येईल.

(६) निवडणूक लढवणारे उमेदवार किंवा कोणताही राजकीय पक्ष, खाजगी जागांमध्ये बृहन्मुंबई महानगरपालिकाव्दारे रितसर परवानगी दिलेले जाहिरात फलक भाड्याने घेऊन अथवा स्वःमालकीच्या जागेवर निवडणूकीशी संबंधित असणाऱ्या जाहिराती प्रदर्शित करू शकतात. परंतु, उमेदवाराव्दारे किंवा राजकीय पक्षाव्दारे महापालिकेच्या किंवा शासनाच्या जमिनींवर तसेच जिल्हाधिकारी, म्हाडा, रेल्वे प्राधिकरण, सार्वजनिक बांधकाम खाते, एम.एस.आर.डी.सी., विमान पतन प्राधिकरण, बी.ई.एस.टी. आणि कोणतेही इतर सार्वजनिक उपक्रम यांच्या मालकीच्या जमिनीवर अशा प्रकारचे जाहिरात फलक प्रदर्शित करणेस परवानगी देण्यात येणार नाही.

(७) कोणताही उमेदवार किंवा राजकीय पक्ष यांच्याव्दारे आयोजित करण्यात आलेली कोणतीही मिरवणूक / रॅली / पदयात्रा इत्यादींसाठी संबंधित निवडणूक अधिकाऱ्याच्या आगाऊ परवानगीने विहित सूचीनुसार शुल्क आकारून झेंडे / व्हिनियल (लवचिक मजबूत प्लास्टिक फलक) आणि हातामध्ये धरलेले कापडी फलक प्रदर्शित करण्यास परवानगी देता येईल.

(८) मोटर वाहन अधिनियम आणि नियम, १९८८ प्रमाणे कोणत्याही वाहनावर कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी प्रादेशिक परिवहन प्राधिकरणाची परवानगी आवश्यक असेल. उमेदवार/ राजकीय पक्ष यांच्याव्दारे करण्यात येणाऱ्या वाहनाच्या वापरावर सक्षम प्राधिकाऱ्याने बारकाईने लक्ष ठेवणे आवश्यक असेल. म्हणून, प्रादेशिक परिवहन प्राधिकरणाने परवानगी दिलेल्या वाहनावर फलक, पोस्टर्स, याव्दारे जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देता येऊ शकेल आणि संबंधित विभाग, निर्वाचन अधिकाऱ्यांना सदर परवानगी बाबत

कळविल. मतदानाच्या दिवशी वाहन परवानगी ही संबंधित निर्वाचन अधिकाऱ्यांद्वारे देण्यात येईल. तथापि या जाहिरातीमुळे वाहतूकीस व पादचाऱ्यास अडथळा येणार नाही याची दक्षता संबंधित अर्जदाराने तसेच सक्षम प्राधिकाऱ्याने घेणे बंधनकारक राहिल.

(९) विद्यमान बस रांगेचे संरक्षक छप्पर (आश्रय स्थानकावर), इलेक्ट्रीकच्या खांबावरील किऑक्स किंवा महापालिकेच्या रस्त्यावरील पादचारी मार्गावरील बेस्ट प्राधिकरणाचे कोणतेही इतर बांधकाम, यावर कोणाही राजकीय उमेदवारांद्वारे किंवा राजकीय पक्षांद्वारे जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देता येणार नाही.

(१०) या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे जेथे परवानगी देण्यात येईल तेथे विहित शुल्क सुचीनुसार जाहिरात शुल्क आकारण्यात येईल.

(११) जर एखादा उमेदवार किंवा कोणीही राजकीय पक्षकार जो सर्वसाधारण किंवा पोट निवडणूक लढवत असेल त्याने, जमिन/मालक प्राधिकारी यांच्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र, स्थानिक पोलिस स्टेशनकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र अशा सर्व संबंधित दस्त एवजासह सार्वजनिक ठिकाणी तसेच रस्ते/पादचारी मार्ग/बगिचा/खेळाची मैदाने/खुल्या जागा/बाजारपेठा/कोणतीही इतर महापालिकेची/सरकारी मालमत्ता यावर (राजकीय मिरवणूका / सभा घेण्यासाठी परवानगी मिळविण्याकरिता अर्ज करीत असेल तर) भारतीय निवडणूक आयोगाच्या आदर्श आचार संहितेच्या नियम पुस्तिकेमध्ये दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वांप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

(१२) वरील परवानगी ही जनहित याचिका क्र.१५५/२०११ मध्ये माननीय उच्च न्यायालयाने पारित केलेले आदेश तसेच मा.न्यायालयांनी वेळोवेळी पारित केलेल्या आदेशाच्या अनुषंगाने असेल.

(१३) कापडी फलक/फलक इत्यादींच्या रुपाने प्रदर्शित केलेली जाहिरात सर्वसाधारण किंवा पोट निवडणूकीच्या मोहिमेनंतर किंवा राजकीय मिरवणूका/सभा यांचा कालावधी संपल्यापासून विहित कालावधीत संबंधितांद्वारे काढून टाकण्यात येतील. त्यानुसार कार्यवाही न केल्यास कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.

(१४) अशा प्रकारचे फलक, जाहिरात लावताना महाराष्ट्र मालमत्ता विरूपणास प्रतिबंध अधिनियम, १९९५ मधील तरतूदींचे पालन करणे बंधनकारक राहिल. सदर अधिनियमानुसार परिसर विदुषीकरण होणार नाही याची जबाबदारी संबंधीत सक्षम प्राधिकारी व अभिकरण (एजन्सी)/अर्जदार यांची राहिल. या अटीचे उल्लंघन करणाऱ्यावर सक्त कायदेशीर कारवाई करण्यात यावी.

१३. मध्यवर्ती मध्यके(Central Medians), वाहतूक बेट, पट्टी उद्याने, सार्वजनिक प्रसाधनगृह इत्यादींच्या प्रायोजकाद्वारे करण्यात येणाऱ्या विकास आणि परिरक्षा यांच्यासाठीचे सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्वे :-

(१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने सहाय्यक आयुक्त, नोंदणीकृत कंपन्या, अनुसूचित बँका, वित्त संस्था, स्थावर संपदा किंवा जाहिरातदार, विकास किंवा प्रधान वाणिज्य आस्थापना यांच्याकडून आलेले प्रस्ताव विचारार्थ स्विकारतील.

(२) पात्र प्रायोजक मध्यवर्ती मध्यके, वाहतूक बेट, नागरी तसेच उद्यानविद्या स्वरूपाची पट्टी उद्याने बांधतील आणि / अथवा त्यांचे परिरक्षण करतील.

(३) पात्र प्रायोजकाची निवड, "प्रथम येणाऱ्यास प्रथम सेवा" या तत्वावर करण्यात येईल.

(४) प्रायोजकास, १२" x १८" आकारमानाचा पुरस्कार फलक प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल. आणि त्यावर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचा लोगो तसेच प्रायोजकाचे आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे नाव एकामागोमाग एक स्पष्ट प्रदर्शित करेल. जर मध्यवर्ती मध्यके असतील तर १ x १.५ फूट आकाराच्या दोन पुरस्कार फलकामध्ये ३० मीटरचे अंतर ठेवण्यात येईल. जर, वाहतूक बेट असेल तर जास्तीत जास्त ४ प्रायोजित फलक बसवण्यास परवानगी देण्यात येईल.

(५) मध्यवर्ती मध्यके, वाहतूक बेट, पट्टी उद्याने इत्यादींचा विकास करणे आणि त्याची देखरेख करणे यासाठीचा प्रायोजका सोबत करारनामा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधित विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांमार्फत करण्यात येईल.

(६) प्रकाशित किंवा अप्रकाशित फलकाच्या सर्व परवानग्या बृहन्मुंबई विभागीय सहाय्यक आयुक्तांद्वारे मंजूर करण्यात येतील आणि त्यासाठी कोणतेही जाहिरात शुल्क देय असणार नाही.

१४. महाराष्ट्र मालमत्तेच्या विरूपणास प्रतिबंध करण्याकरीता अधिनियम, १९९५ :

(१) "विरूपण" या शब्दप्रयोगामध्ये बाह्यस्वरूपास किंवा सौंदर्यास बाधा पोहचविणे किंवा त्यात हस्तक्षेप करणे, नुकसान पोहोचवणे, विदुष करणे, खराब करणे किंवा कोणत्याही प्रकारे क्षती पोहोचवणे यांचा समावेश होतो. जो कोण स्वतः किंवा कोणत्याही अन्य व्यक्तीच्या

मार्फत जनतेला दृष्टीगोचर असेल अश्या कोणत्याही जागेचे विरुपण करील अशी व्यक्ती, अपराध सिद्ध झाल्यानंतर कायद्यानुसार शिक्षेस पात्र राहिल.

(२) परंतू या भागामध्ये नमूद केलेल्या तरतूदी खालील प्रकारच्या कोणत्याही जाहिरातीस लागू होणार नाही:

(अ) याबाबतीत अशा क्षेत्रावर अधिकारीता असणाऱ्या स्थानिक प्राधिकाऱ्यांच्या लेखी परवानगीने प्रदर्शित केलेली असेल;

(आ) कोणत्याही इमारतीमध्ये चालविल्या जाणाऱ्या व्यापार, व्यावसाय, किंवा उद्योग यांच्या संबंधातील असेल व ती त्या इमारतीच्या खिडकी मध्ये प्रदर्शित केलेले असेल; किंवा

(इ) जिच्यावर अशी जाहिरात प्रदर्शित करण्यात आलेली असेल त्या जमीनीमध्ये किंवा इमारतीमध्ये चालविणाऱ्या व्यापार, व्यावसाय, किंवा उद्योग यांच्याशी किंवा अशी जमीन किंवा इमारत किंवा त्यातील कोणत्याही चीजवस्तू कोणत्याही प्रकारे विकण्याशी किंवा भाड्याने देण्याशी किंवा तिच्या मध्ये अथवा तिच्यावर किंवा तिच्यामध्ये करण्यात येणारी कोणतीही त्रिकी, करमणुक किंवा सभा यांच्याशी संबंधित असेल; किंवा

(ई) जिच्या मध्ये किंवा जिच्या वर जाहिरात प्रदर्शित केली असेल अश्या जमीनीच्या किंवा इमारतीच्या नावाशी अथवा अश्या जमीनीच्या मालकाच्या किंवा भोगवटादाराच्या नावाशी संबंधित असेल; किंवा

(उ) रेल्वे प्रशासनाच्या /विमान पतन प्राधिकारणाच्या कामकाजाशी संबंधित असेल आणि ती कोणत्याही रेल्वे स्टेशनच्या / विमान पतन प्राधिकारणाच्या (केंद्र सरकार आणि केंद्र सरकारच्या किंवा केंद्र सरकारच्या उपक्रमांच्या मालकीचे इतर क्षेत्र) आत किंवा रेल्वे प्रशासनाच्या/विमान पतन प्राधिकारणाच्या कोणत्याही भिंतीवर अथवा अन्य मालमत्तेवर प्रदर्शित केलेली असेल अश्या जाहिरातींना लागू होणार नाही.

(ऊ) विरुपण अधिनियम तसेच जनहित याचिका क्र.१५५/२०११ मध्ये माननीय उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशांचा विचार करता वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन) हे एफ.आय.आर दाखल करण्यासाठी संबंधित पोलिस ठाण्याच्या वरिष्ठ पोलिस निरीक्षकांना जाहिरात, बॅनर/ फलक/ झेंडे इत्यादींच्या प्रदर्शनासंबंधी फोटो (छायाचित्र) सह माहिती देतील.

१५. हे नियम पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाही.

१६. तसेच असे जाहिरात फलक लावताना परिसर विद्रुपिकरण होणार नाही, वाहतूकीस व पादचाऱ्यांस अडथळा होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधीत अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्यास बंधनकारक राहिल.

प्रकरण ४

व्यावसायिक जागांव्यतिरिक्त इतर जागांवर लावावयाचे जाहिरात फलक आणि जाहिरात यासाठीची जाहिरात परवानगी

१. जाहिरात फलकांच्या जाहिरात परवानगीसाठीची सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्वे :

(१) सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या लेखी परवानगी खेरीज कोणतेही अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात फलकाच्या रुपाने कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित करणार नाही. जे अभिकरण (एजन्सी) सक्षम प्राधिकाऱ्यांची लेखी परवानगी न घेता अनधिकृतरीत्या जाहिरात करेल आणि मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करेल ते अभिकरण (एजन्सी) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ मधील शिक्षेस पात्र ठरेल.

(२) अशा जाहिरातींमध्ये इतर कोणत्याही नावीन्यपूर्ण, आधुनिक, जागतिक दर्जाच्या नव-नविन असलेली तंत्रे विकसित झाल्यास त्याबाबत आवश्यक अटी व शर्तीस अनुसरून परवाना देताना वेळोवेळी विचार करता येईल.

(३) सदरची संपूर्ण कार्यवाही विहित कालावधीत व लवकरात लवकर होण्याच्या दृष्टीकोनातून ऑनलाईन कार्यपद्धती हाताळावी.

(४) सक्षम प्राधिकारी, लेखी स्वरूपात नोंदविण्यात येणाऱ्या कारणानी जाहिरात परवाना मंजूर करण्यासाठीची परवानगी नाकारतील.

(५) जर, अर्जदाराचा / अभिकरणाचा (एजन्सी), विद्यमान जाहिरात फलकाचा आकारमान बदलण्याचा उद्देश असेल तर, तो नविन प्रस्ताव समजण्यात येणार नाही, आणि अशा प्रस्तावावर प्रभाग स्तरावर निर्णय (मंजूर/नामंजूर) घ्यावा. अशा प्रकरणात अर्जासह खालील दस्तऐवज सादर करण्याची आवश्यकता असेल :-

(अ) मार्गदर्शक तत्वांमध्ये नमूद केलेल्या पद्धतीप्रमाणे पुरेशी खुली जागा / सक्तीची खुली जागा तसेच, लगतच्या जागेचा/संरचनेचा प्रकाश आणि खेळती हवा यांना अडथळा होत नाही, या विषयीचे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे नोंदणीकृत केलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.

(आ) प्रकाशित जाहिरात फलकाकरिता जर यापूर्वी असे प्रमाणपत्र प्राप्त झाले नसेल तर मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल.

(इ) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडील नोंदणीकृत संरचनात्मक अभियंत्याचा संरचनात्मक स्थिरता अहवाल / प्रमाणपत्र.

(ई) आकस्मित दुर्घटनेमुळे उदभवणाऱ्या दायित्वाकरीता संरचनेचे विमा प्रमाणपत्र.

(उ) जमीन मालक किंवा संस्थेचे ना-हरकत प्रमाणपत्र. (जर जाहिरातीचा आकार बदलून मोठा केला असेल किंवा स्वतःच्या जागेतील मूळ ठिकाण (Location) बदललेले असल्यास)

(ऊ) मार्गदर्शक तत्वांनुसार दोन जाहिरात फलकांमधील अंतर ३० मीटर आहे याबाबतचे, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे नोंदणीकृत केलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञाचे मान्यता प्रमाणपत्र.

(ऋ) यापूर्वी परवानगी घेतली असल्यास त्यातील सर्व नियम अशा प्रकरणात सर्व ना-हरकत प्राप्त असल्यास संबंधीत अभिकरणाने जमिन मालक अथवा संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्यास कोणताही वाद नाही याची खात्री करून आगाऊ सूचना देणे बंधनकारक राहिल. तसेच नुतनीकरणा करिता प्रचलीत नियमानुसार परवानगी घेणे आवश्यक राहिल.

(ल) रस्ता रूंदीकरणामुळे जाहिरात फलकाचे स्थानांतरण करावयाचे झाल्यास याबाबतची आवश्यक परवानगी प्रभाग स्तरावर (ward level) जास्तीत जास्त १५ दिवसांत दिली जाईल. तथापि, याकरीता संबंधीत जागा मालकाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र बंधनकारक राहिल. याबाबत होणारा खर्च संबंधित जाहिरातदारांस अदा करवा लागेल.

२. व्यावसायिक जागेव्यतिरिक्त इतर जागेवरील जाहिरातींचे प्रकार

(अ) जमिनीवरील जाहिरात फलकाबाबत सर्वसाधारण मार्गदर्शक तत्वे :-

(१) खालील आकारमानाच्या जाहिरात फलकांनाच परवानगी असेल - १०' x १०', १०' x १५', १०' x २०', २०' x १०', २०' x २०', ३०' x २०', २०' x ३०', ३०' x ३०', ३०' x ४०', ४०' x २०', २०' x ४०', ४०' x ४०', ५०' x २०', ५०' x ३०', ५०' x ४०', ६०' x २०', व ६०' x ४०'. (आडव्या आणि उभ्या पद्धतीने)

(२) जमिनीवरील जाहिरात फलकांस एका बाजूस पाठोपाठ 'V' आकारामध्ये आणि त्रिमितीय (ट्राय-व्हिजन) मध्ये उपरोक्त

प्रकरण ४(२) अ (१) मध्ये नमूद केलेल्या आकारमानानुसार परवानगी देण्यात येईल.

(३) जाहिरात फलकाचा आकारमान पाठोपाठ आणि 'V' आकारामध्ये असल्यास जाहिरात फलकाचा आकार बदलता येईल व फलकाचे आकारमान बदलण्यास नियमानुसार आवश्यक शुल्क आकारून परवानगी देता येईल.

(४) सौंदर्यपूर्ण व आकर्षक कटआऊटस् किंवा अत्याधुनिक दिव्यांनी युक्त अशा जाहिराती प्रदर्शित करण्यास प्रोत्साहन द्यावे. तथापि, अशा जाहिराती लावताना मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ व इतर संबंधित अधिनियमांतील तरतुदींचा भंग होणार नाही याची दक्षता घेणे सक्षम प्राधिकारी व संबंधित अभिकरणास बंधनकारक राहिल. जाहिरात शुल्क नजिकच्या जाहिरातीच्या उच्च मानक आकारानुसार आकारला जाईल.

(ब) गच्चीवरील व इमारतीच्या छतांवरील जाहिरात फलक :-

(१) जर इमारतीची स्थिती चांगली असेल आणि स्थिरता प्रमाणपत्र प्राप्त केले असेल तर गच्चीवर नवीन जाहिरात फलक लावता येईल. जाहिरात फलकाची उंची २० फूटापेक्षा अधिक असणार नाही. व रुंदी जागा उपलब्ध असेल त्यानुसार राहिल. तथापि, इमारतीला धोका होणार नाही अथवा अडथळा होणार नाही, विदुषिकरण होणार नाही याची दक्षता सक्षम प्राधिकारी व संबंधित अभिकरण यांनी घेणे आवश्यक राहिल.

(२) इमारतीच्या छप्परावरील / गच्चीवरील परवानगी दिलेल्या विद्यमान जाहिरात फलकांची परवानगी पुढे चालू ठेवण्यात येईल आणि त्यांचे नूतनीकरण नवीन मार्गदर्शक तत्वातील अटी आणि शर्तींना तसेच मा.उच्च न्यायालयात प्रलंबित असलेल्या प्रकरणातील निर्णयांच्या अधिन राहून करण्यात येईल.

(३) प्रकरण ४(३)(१०) मध्ये नमूद केल्यानुसार ३० मीटर अंतराचे निकष लागू होणार नाहीत.

(४) खालील कारणांनी परवाना रद्द / रद्दबातल होऊ शकतो :-

(अ) इमारतीच्या रेपेलीकडे म्हणजे इमारतीच्या जोते रेपेलीकडे जाहिरात फलक लावण्याचे योजल्यास.

(आ) बृहन्मुंबईसाठी असणाऱ्या विकास नियंत्रण नियमांच्या संबंधित नियमाप्रमाणे पुरातत्त्वशास्त्र, वास्तुशिल्पीय, सौंदर्यशास्त्र विषयक आणि ऐतिहासिक महत्त्व असणाऱ्या इमारतीवर नवीन जाहिरात फलक लावणे.

(इ) ती इमारत "मोडकळीस आलेली" म्हणून घोषित / वर्गीकृत म्हणून जाहीर केल्यावर म्हणजे सी-१, सी-२(अ) या प्रवर्गामध्ये आलेली आहे अशा इमारतीवर जाहिरात फलक लावले असल्यास.

(ई) समुद्रकिनारे, पार्किंगच्या जागा यांच्या जवळील लगतच्या क्षेत्रामध्ये तसेच रस्त्याच्या समुद्राच्या बाजूकडील समुद्रकिनार्या लगतच्या जमिनीवरील, झाडांचा मोठा भाग किंवा समुद्राचे, हिरवळीचे, निसर्गचित्राचे दृष्य यांना अडथळा निर्माण करणारे जाहिरात फलक. (सीआरझेड करीता अस्तित्वात असलेले नियम, मार्गदर्शक तत्वे व धोरणाच्या अधिन राहून)

(क) कोऱ्या भिंतीवरील (dead wall) अथवा व्यवसायिकदृष्ट्या योग्य अशा सर्वप्रकारच्या भिंतीवरील जाहिरात फलक :-

(१) इमारतीच्या मृत भिंतीवर कोणत्याही आकाराची जाहिरात लावण्यास नवीन परवानगी देता येईल. जी जाहिरात भिंतीचा संपूर्ण किंवा काही भाग व्यापू शकेल.

(२) विद्यमान परवानगी असलेल्या जाहिरात फलकाचे संरचनात्मक स्थिरता प्रमाणपत्र (Structural Stability Certificate) सादर केल्यावर वेळोवेळी नूतनीकरण करता येईल. इमारत, "मोडकळीस आल्यास" म्हणजे, सी-१, सी-२(अ) या प्रवर्गामधील म्हणून जाहीर करण्यात आल्यास त्यावर परवानगी देण्यात येऊ नये.

(३) कोऱ्या भिंतीच्या कडेच्या बाहेर जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

(४) १० फूट होर्डिंग स्ट्रक्चर/बोर्ड टिल्ट करण्याची परवानगी असेल. जाहिरातीचे बांधकाम / फलक कोऱ्या भिंतीवर सर्वसामान्यांना दिसेल अशा कोनात बसवता येईल. (प्रवाश्यांना किंवा कोणालाही अडथळा न करण्याच्या अधीन) तथापि, विदुषीकरण होणार नाही तसेच बृहन्मुंबई महानगरपालिका मान्यता प्राप्त स्थापत्य अभियंता किंवा वास्तुशास्त्रज्ञाचे संरचनात्मक स्थिरता प्रमाणपत्र प्रथम देणे आवश्यक राहिल.

(५) जाहिरात फलक, विनियल (लवचिक भक्कम प्लास्टिक वेस्टन), ग्रॅफिटी, भिंतीवरील रंगचित्र, विनियलच्या माध्यमातून वरुन खाली सोडण्यात येणारी कोणत्याही आकाराची जाहिरात तसेच कोणत्याही आकारामानाची जाहिरात, तसेच कोणत्याही आकाराचे स्टीकर चिटकवणे अशा प्रकारे कोऱ्या भिंतीवर जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल, अशी जाहिरात संपूर्ण कोरी भिंत / तिचा भाग व्यापू शकेल.

(६) ३० मीटर्सचे अंतराचे बंधन लागू नसतील.

(७) जाहिरात फलकाच्या प्रत्यक्ष आकारमानानुसार जाहिरात फी आकारली जाईल.

(८) कटआउट्स च्या पाठीमागे व वरच्या बाजूस विविध प्रकारच्या प्रकाशझोतांचा वापर करता येईल. अशी जाहिरात लावताना वाहतूक तसेच आसपासचा परिसर याला कोणताही त्रास होणार नाही याची दक्षता संबंधित अभिकरण (एजन्सी), व संबंधित सक्षम प्राधिकरणाने घेणे बंधनकारक राहिल.

(ड) सिमाभिंतीवरील जाहिरात फलक :-

(१) सिमाभिंतीवरील जाहिरातींना नजिकच्या रस्त्यावरून सदरहू सिमाभिंतीच्या दिसणाऱ्या आकारमानानुसार परवानगी देता येईल. याकरीता नोंदणीकृत स्ट्रक्चरल अभियंत्यांचे संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र (स्ट्रक्चरल स्टॅबिलीटी सर्टीफिकेट) सादर करणे बंधनकारक आहे.

(२) जाहिरात फलकाची उंची २० फूटापेक्षा अधिक असू नये.

(३) जमिन मालक आणि संबंधित संस्थांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र बंधनकारक राहिल.

(४) प्रकाशमान फलक, फलक या सारखे सर्व फलक सिमाभिंतीच्या रेषेच्या पलीकडे प्रक्षेपित करता येणार नाही.

(५) डिस्प्लेच्या कटआउट्सच्या वर आणि मागे कोणत्याही नाविन्यपूर्ण कल्पनांसह विविध प्रकारच्या रोपणाईसह परवानगी देता येईल.

(६) थर्ड पार्टी विमा प्रमाणपत्र तसेच सुरक्षेबाबतची सर्व आवश्यक कागदपत्रे सादर करणे बंधनकारक राहिल. परवाना शुल्क आणि अनामत रक्कम प्रकरण ४(६) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे राहिल.

(७) कंपाऊंड भिंतीच्या बाहेरील बाजूस जाहिरातींना परवानगी देता येईल. ते बाह्य बाजूच्या सीमारेषेच्या पलीकडे उभारण्यात येऊ नये.

(८) वरील जाहिरातीसाठी परवाना शुल्क विहित परवाना शुल्काच्या २५% असेल आणि विश्वासू अनुपालनासाठी १ महिन्याची सुरक्षा ठेव जमा करावी लागेल.

(९) अशी जाहिरात लावताना वाहतूक तसेच आसपासचा परिसर याला कोणताही त्रास होणार नाही याची दक्षता संबंधित एजन्सी व संबंधित प्राधिकरणाने घेणे बंधनकारक राहिल.

(इ) डिजीटल / एलईडी / एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक / निऑन साईन किंवा इतर कोणतेही अत्याधुनिक प्रकाशमान जाहिरात फलक प्रदर्शित करणे :-

(१) मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र यापूर्वी प्राप्त झाले नसेल तर आवश्यक राहिल. असे जाहिरात फलक १०' X १०' किमान आणि ६०' X ४०' कमाल आकारमानाचे राहतील. त्यामध्ये डिजीटल / एलईडी / एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक / निऑन साईन जाहिरात फलकांना परवानगी देता येईल.

(२) जमिनीवर, कोऱ्या भिंतीवर, सिमा भिंत आणि वाहनावर तसेच वाणिज्य क्षेत्र / लोकवस्तीमध्ये डिजीटल / एलईडी / एलसीडी / इलेक्ट्रॉनिक / निऑन साईन किंवा इतर कोणतेही अत्याधुनिक प्रकाशमान जाहिरात फलक, या प्रकारच्या जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनास परवानगी देता येईल.

(३) डिजीटल तंत्रज्ञानाच्या प्रोत्साहनासाठी संबंधित प्रभागाच्या सहाय्यक आयुक्ताच्या आगाऊ मान्यतेने आणि मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेकडील विनिर्दिष्ट ना-हरकत प्रमाणपत्रासह व योग्य त्या मान्यता घेऊन सर्व विद्यमान जाहिरात फलकांचे डिजीटल जाहिरात फलकांमध्ये यापूर्वी मंजूर केले नसेल तर रूपांतर करता येईल.

(४) लुकलुकणाच्या जाहिरातींना परवानगी देण्यात येऊ नये.

(५) डिजीटल/एलईडी/एलसीडी/इलेक्ट्रॉनिक/निऑन आणि इतर कोणतेही अत्याधुनिक प्रकाशमान जाहिरात फलक यांची प्रदर्शने रात्री ११ वाजेपर्यंत सुरू राहतील.

(६) वरील प्रकरण ४(२) (५) (५) मध्ये विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे प्रकाशित फलक बंद करण्यासाठी स्वयंचलित टाईमर बसवण्यात येईल.

(७) विद्यमान जाहिरात फलकाचे रूपांतर डिजीटल जाहिरात फलकांमध्ये करतेवेळी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे नोंदणीकृत असलेल्या संरचना अभियंताकडील संरचनात्मक स्थिरता अहवाल सादर करणे बंधनकारक राहिल.

(८) विद्यमान जाहिरात फलकांचे डिजीटल जाहिरात फलकांमध्ये रूपांतरीत करण्यासाठी जमिन मालक/ संस्थेचे ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करावे.

(९) एकदा ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर आणि जाहिरातदाराला सध्याच्या जाहिरात फलकाचे डिजीटल फलकामध्ये रूपांतर करायचे असेल, तसेच जाहिरात फलकाचा आकार वाढवायचा असेल व पूर्वी ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर केले असल्यास कोणत्याही विभागाकडून नव्याने ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करण्याची आवश्यकता राहणार नाही. तथापि, याबाबत कोणतेही न्यायालयीन प्रकरण अथवा वाद निर्माण झाल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित अभिकरणाची (एजन्सी) राहिल.

(१०) डिजीटल/एलईडी/एलसीडी/इलेक्ट्रॉनिक/निऑन इतर कोणतेही अत्याधुनिक प्रकाशमान जाहिरात फलक इ. जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनासाठी निश्चित करण्यात आलेले जाहिरात शुल्क हे याद्वारे प्रदर्शित करण्यात येणाऱ्या प्रकाशित जाहिरात फलकांसाठी असणाऱ्या शुल्काएवढेच असेल.

(फ) (१) प्रोजेक्टरद्वारे लेझर शो :-

इमारतीची भिंत / पडद्यावर प्रोजेक्टरद्वारे लेझर शो ला वाहतूक पोलिस विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र बंधनकारक राहिल. तसेच याकरीता संबंधीत जमिन मालक/सोसायटी कडून ना-हरकत प्रमाणपत्र यापूर्वी सादर केले नसल्यास, ना-हरकत प्रमाणपत्र घेण्याच्या अधिन राहून जाहिरात फलकास परवानगी देता येईल.

(२) व्हिडीओ प्रदर्शन / लेझर शो (देखावा) :-

(अ) मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेकडील ना-हरकत प्रमाणपत्रास (पूर्वी सादर केले नसेल तर) अधिन राहून १० फुट X १० फुट किमान आणि ६० फुट X ४० फुट कमाल आकारमान अश्या आकारमानास अधिन राहून व्हिडीओ प्रदर्शन/ लेझर शोसह इलेक्ट्रॉनिक पडदा लावण्यास परवानगी देता येईल.

(आ) जमिन, कोरी भिंत, सिमा भिंत, वाहनावर तसेच इतर प्रकारांवर व्हिडीओ प्रदर्शन/लेझर शोसह इलेक्ट्रॉनिक पडदा लावण्यास परवानगी देता येईल.

(इ) इलेक्ट्रॉनिक पडद्यावरील प्रकाशित जाहिरात फलक (चित्र) व लेझर देखावा रात्री ११ वाजता बंद करण्यात येईल.

(ई) विद्यमान जाहिरात फलकांचे इलेक्ट्रॉनिक पडद्यावरील प्रदर्शन जाहिरात फलकामध्ये (चित्र) रूपांतर करताना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संरचना अभियंताकडील संरचना स्थिरता अहवाल सादर करावा.

(उ) एकदा ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर आणि जाहिरातदाराला सध्याच्या जाहिरात फलकाचे डिजीटल फलकामध्ये रूपांतर करायचे असेल, तसेच जाहिरात फलकाचा आकार वाढवायचा असेल व पूर्वी ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर केले असल्यास कोणत्याही विभागाकडून नव्याने ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करण्याची आवश्यकता राहणार नाही. तथापि, याबाबत कोणतेही न्यायालयीन प्रकरण अथवा वाद निर्माण झाल्यास त्याची संपूर्ण जबाबदारी संबंधित अभिकरणाची (एजन्सी) राहिल.

(ऊ) विनिर्दिष्ट प्रसंगासाठी संबंधीत प्रभागाच्या सहाय्यक आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्याकडील मंजूरीसह लेझर देखाव्याकरीता परवानग्या मंजूर करण्यात येतील.

(ऋ) प्रकाशित प्रदर्शन बंद करण्यासाठी स्वयंचलित टाईमर बसवण्यात येईल.

(ल) अशी जाहिरात लावताना वाहतूक तसेच आसपासचा परिसर याला कोणताही त्रास होणार नाही याची दक्षता संबंधित एजन्सी व संबंधित प्राधिकरणाने घेणे बंधनकारक राहिल. तसेच जाहिरातीच्या संरचनेमुळे कोणतीही दुर्घटना होणार नाही, याबाबत संबंधित अधिकरणाने (एजन्सी) दक्षता घेणे बंधनकारक राहिल.

(ग) स्थिर वाहनावरील जाहिरात :-

(१) स्थिर वाहनाच्या एका बाजूच्या, दोन्ही बाजूच्या किंवा अनेक बाजूच्या जाहिरात फलक किंवा मल्टिपल साईडेड ट्रायव्हिजन किंवा पॅनेल माऊन्टेड या रूपाने प्रदर्शित करण्यात येणाऱ्या जाहिरातींना परवानगी देता येईल आणि ते वाहन खाजगी जागेच्या ठिकाणावर उभे करण्यात येईल. परंतु याकरीता अंतराचे विहित केलेले बंधन राहिल. जर, एजन्सीची त्याच जागेमध्ये जाहिरातीचे प्रदर्शन करण्यासाठी इतर फिरते जाहिरात फलक दर्शविण्याची इच्छा असेल तर ते, मुंबई पोलिसांची वाहतूक शाखा आणि प्रादेशिक परिवहन कार्यालय यांच्या ना-हरकत प्रमाणपत्रास यापूर्वी सादर केले नसल्यास अधिन राहून असेल.

(२) १० फूट ऊंच आणि २० फूट रुंद कमाल मर्यादित आकारमान असेलेले प्रकाशित / अप्रकाशित जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मंजूर करता येईल.

(३) या जाहिराती मध्ये एलईडी / एलसीडी, बॅकलिट आणि सर्व प्रकारचे कटआऊट्स व विविध प्रकाशमान जाहिरातींचा समावेश असेल.

(४) पादचारी मार्गावर उभे केलेल्या वाहनावरील जाहिरातींना परवानगी नसेल.

(५) जाहिराती प्रदर्शित करण्यासाठी वापरण्यात येणारी वाहने नेहमी चांगल्या आणि चालू स्थितीत असावी.

(६) अशी जाहिरात लावताना वाहतूक तसेच आसपासचा परिसर याला कोणताही त्रास होणार नाही याची दक्षता संबंधित एजन्सी व संबंधित प्राधिकरणाने घेणे बंधनकारक राहिल.

(घ) फिरत्या वाहनांवर बसवलेली जाहिरात :-

(१) मुंबई पोलिसांच्या वाहतूक शाखेच्या ना-हरकत प्रमाणपत्रामध्ये विहित केल्याप्रमाणे हलके मोटार वाहन / जड वाहने किंवा कोणतेही इतर वाहन यांच्या वरील बाजूस / बाजूच्या चौकटीवर किंवा वाहनाच्या मागे स्टिकरच्या रूपाने एका किंवा दुहेरी किंवा सर्व बाजूंनी (यात छताचा समावेश आहे) बसवलेला जाहिरात फलक आणि प्रकाशित चिन्हे / डिजिटल प्रदर्शन अशा रीतीने लावण्यात यावे, की वाहन रस्त्यावर चालवित असतांना जाहिराती दृश्यमान होतील.

(२) बी.ई.एस.टी उपक्रमाच्या अखत्यारीतील बस वरील जाहिरातीस परवानगी देण्यात येईल. परंतु, शुल्क सूची नुसार देय असलेले शुल्क, तसेच महसूलातील हिस्सा बी.ई.एस.टी उपक्रमाव्दारे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला देय असणार नाही. (जाहिराती प्रदर्शनाचे अधिकार निविदेद्वारे प्रदान करण्यात येतील. त्याकरीता बेस्ट उपक्रमास बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे २०% महसूल वाटणी वगळता विहित शुल्क देय असेल)

(३) बी.ई.एस.टी. उपक्रमाव्यतिरिक्त इतर खाजगी एजन्सीला बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या आगाऊ परवानगीने त्यांच्या वाहनावर जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी शुल्क अनुसूची प्रमाणे जाहिरात शुल्क देय असेल.

(४) फिरत्या वाहनांवर प्रदर्शित होणाऱ्या जाहिरात फलकास अंतराचा नियम लागू होणार नाही.

(च) एमएमआरडीए / एमएसआरडीसी / पीडब्ल्यूडी / बीपीटी / एमएमएमओसीएल (महा मुंबई मेट्रो ऑपरेशन कॉर्पोरेशन लि.) / मुंबई मेट्रो रेल कॉर्पोरेशन / मुंबई मोनो रेल कॉर्पोरेशन इत्यादींच्या अखत्यारीत येणाऱ्या उड्डाणपुलावरील, खांबावरील जाहिरात फलक / स्काय वॉक आणि पादचारी पूल यांच्या बाजूवरील आणि खांबावरील जाहिरात फलक :-

(१) उड्डाणपुलाच्या खालील बाजूस भिंती/खांब/पादचारी पूल / स्कायवॉक / मेट्रो रेल्वे कॉर्पोरेशनचे पूल/मेट्रो स्टेशन्स/मुंबई मोनो रेल कॉर्पोरेशनचे पूल व स्टेशन्स यांच्या तटबंदीची भिंत/गॅट्री व त्यांच्याखाली नविन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येईल. अशा जाहिरातीची उंची १० फूट पेक्षा जास्त असू नये. ते सर्व बाजूंनी सौंदर्यपूर्ण/सुव्यवस्थित अच्छादीत केलेले असावे, याकरीता बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडील नोंदणीकृत असलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञाचे/स्ट्रक्चरल अभियंत्याचे संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल. तसेच संबंधित शासकीय/निमशासकीय यंत्रणांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल. कोणतीही दुर्घटना किंवा नुकसान झाल्यास संपूर्ण जबाबदारी संबंधित एजन्सी आणि संबंधित शासकीय/निमशासकीय प्राधिकरणातील सक्षम प्राधिकाऱ्यावर राहिल.

(२) एमएसआरडीसी मर्यादित / एमएमआरडीए किंवा कोणतीही इतर शासकिय एजन्सी यांनी काढलेल्या निविदेचा कालावधी पूर्ण होईपर्यंत उड्डाणपुल/पादचारी पूल / स्कायवॉक यांच्या तटबंदीची भिंत / खांबावर व त्या खाली यापूर्वी परवाना दिलेले जाहिरात फलक तसेच चालू राहतील.त्यानंतर परवान्याचे नूतनीकरण केले जाईल आणि यशस्वी निविदाधारकास देण्यात येईल. पूर्वीच्या यशस्वी निविदाधारक पुन्हा निविदेमध्ये यशस्वी झाल्यास त्याचेकडून पूर्वी कोणतीही दुर्घटना अथवा आक्षेप/हरकत घेण्यासारखी घटना घडली नसल्यास त्यास पुन्हा ना-हरकत प्रमाणपत्राची आवश्यकता राहणार नाही.

(३) विद्यमान परवानगी जमिन मालक प्राधिकारी म्हणजे एमएमआरडीए / एमएसआरडीसी / पीडब्ल्युडी इत्यादी व इतर शासकीय/निमशासकीय संस्थांनी त्यांच्याकडील फ्लायओव्हर पूल / पादचारी पूल / स्कायवॉक /मेट्रो पार्स आणि जाहिरात फलक यांच्याबाबत दिलेल्या संरचना स्थिरता प्रमाणपत्रास अधिन राहून पुढे चालू ठेवण्यात येईल. तथापि, अंतिम निर्णय सदर शासकीय /निमशासकीय संस्थांचा राहील.

(४) उड्डाणपुल / पादचारी पूल / स्कायवॉक यांच्या तटबंदीची भिंत व त्या खाली मंजूर केलेली परवानगी जर सदर मार्गदर्शक नियमांचा भंग करीत आहे व त्यांना आगावू सूचना देऊनही त्याचे पालन करत नाही, असे आढळून आले तर ती रद्द करण्यात येईल.

(५) निविदेचा कालावधी समाप्त झाल्यानंतर जमिन मालकी असणारे प्राधिकारण निविदेचे आवश्यकतेनुसार नुतीनकरण करतील/ तिचा कालावधी वाढवतील किंवा निविदा मागविण्याबाबत आवश्यक कार्यवाही करतील.

(६) १४ फूट तळाची मंजूरी ठेवून ४ फूट (आडवे) व ६ फूट (उभे) आकाराच्या किओक्स जाहिराती लावताना खांबांवर कोणतेही नुकसान/अपघात होणार नाही याची दक्षता घेऊन जाहिरात लावण्याची परवानगी दिली जाईल. तथापि, अशा प्रकरणी कोणताही अपघात अथवा नुकसान झाल्यास त्याची सर्वस्वी जबाबदारी संबंधीत एजन्सी व जमीन मालकी असणाऱ्या प्राधिकरणातील सक्षम प्राधिकाऱ्याची राहील.

(छ) बस आश्रय स्थानके(एसी/नॉन-एसी) :-

(१) बस आश्रयस्थानकाचा पुढील आणि मागील बाजूस आकर्षक व सौंदर्यात्मक कटआउट्स असलेल्या जाहिरात लावण्यास परवानगी देता येईल.

(२) बस आश्रयस्थानकावर संबंधीत प्राधिकरणाने मंजूर केलेल्या संकल्प चित्राप्रमाणे (रेखा चित्राप्रमाणे) असलेल्या कोणत्याही आकाराच्या जाहिरातीस परवानगी देता येईल आणि अशी जाहिरात बस आश्रयस्थानाच्या आकारमानापेक्षा जास्त असणार नाही. कॅन्टीलिव्हर, किओक्स, लॉलिपॉप इत्यादींवरील जाहिरातींना बस रांगेच्या आश्रयस्थानावरील जाहिरातींसाठी परवानगी देता येईल. या जाहिराती शक्यतो सौंदर्यपूर्ण व आकर्षक कटआउट्स तसेच अत्याधुनिक दिव्यांनी युक्त अशा व विविध आकारमान, रचना व रंगाच्या असाव्यात. डिजिटल जाहिरातींच्या परवानगीस मुंबई पोलिसांच्या वाहतुक शाखेकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहील.

(ज) किओक्स :-

विजेच्या खांबावर जमीनी पासून १४ फूट उंचीवर किओक्स च्या रूपाने जाहिरात प्रदर्शित करण्यास परवानगी देण्यात येईल. पदपथावर ४ फूट (आडवे) X ६ फूट (उभे) अशा प्रमाण आकाराच्या किओक्सना परवानगी देता येईल. सदर किओक्स विजेच्या खांबाला घट्ट बसविलेले असतील.

(झ) बॅकलिट बोर्ड :-

पदपथाच्या पातळीपासून १२ फूट उंचीवर ४ फूट (आडवे) X ६ फूट (उभी) (एक बाजू किंवा दुहेरी बाजू) आकाराच्या बॅकलिट बोर्डना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या पदपथावर परवानगी देता येईल. बॅकलिटबोर्डची रुंदी किमान १० मीटरच्या अंतराने निवडलेल्या रस्त्यांवर १० फुटांपर्यंत असावी. जेव्हा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस आवश्यकता असेल तेव्हा अशा प्रकरणी निविदा मागवून कोणत्याही झोन आणि लाईटच्या खांबांवर सुद्धा ४' X ६' फूट एवढ्या आकारमानास परवानगी देता येईल.

(न) कॅन्टीलिव्हर :-

(१) कॅन्टीलिव्हरला जमीनीपासून किमान १२ फूट उंचीवर परवानगी देण्यात येईल.

(२) कॅन्टीलिव्हर जाहिरात प्रदर्शित करण्याची परवानगी पालिका आयुक्ताच्या मान्यतेने देण्यात येईल.

(३) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे रस्ते / रस्ता पदपथ / सेटबॅक यावर कॅन्टीलिव्हर मंजूर करण्याच्या अनुषंगाने सोयिस्कर अशी ठिकाणे आकारमान, प्रकार इत्यादीं निश्चित करण्याकरीता पालिका आयुक्त एक समिती गठीत करतील. समितीच्या सदस्यांपैकी एक सदस्य हा मुख्य अभियंता (रस्ते), बृहन्मुंबई महानगरपालिका असेल.

(४) समितीच्या शिफारशी अंतिम निर्णयासाठी पालिका आयुक्त यांचेकडे सादर करण्यात येतील.

(त) वाहतुक नाक्यालगतचे जाहिरात फलक :-

वाहतुक नाक्याजवळील जमिनीवरील जाहिरात फलकास परवानगी देता येईल, परंतु यास अट अशी की, तो विषयांकित जाहिरात फलकांसाठी वाहतुकीकडे तोंड करून असणाऱ्या पोच मार्गाच्या (उपमार्गाच्या) सिग्नलच्या थांबा रेषेपासून २५ मीटर दूर असावा. अशी जाहिरात लावताना वाहतूकीला कोणताही त्रास होणार नाही याची दक्षता संबंधित एजन्सी व संबंधित प्राधिकरणाने घेणे बंधनकारक राहिल.

(थ) सायकलीवरील जाहिराती :-

सायकलीवरील जाहिरातींना केवळ वाहतुक पोलिस खात्याच्या ना-हरकत प्रमाणपत्रास अधिन राहून पश्चिम उपनगर आणि पूर्व उपनगर क्षेत्रामध्ये परवानगी देण्यात येईल.

(द) ट्रायव्हिजन जाहिरात फलक :-

त्रिमितीय जाहिरात फलक हा पदपथापासून जास्तीत जास्त १२' फूट उंचीवर व ६ फूट उभे X ४ फूट (रुंदी) फलक असून, दोन फलकांमधील अंतर किमान असावे, अशा फलकास बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या पदपथावर परवानगी दिली जाऊ शकते. याकरीता महानगरपालिकेला आवश्यक असेल तेव्हा निविदा मागवू शकते.

ट्रायव्हिजन होर्डिंग स्ट्रक्चर्स/फलकांना परवानगी देताना संबंधीत जमीन मालक/सोसायटी यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र बंधनकारक राहिल. तसेच प्रकाशमान फलकांसाठी वाहतूक पोलिसांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक राहिल.

३. निर्बंध :

(१) प्रकाशित/डिजिटल/एलएडी/एलसीडी जाहिरात फलकांना वाहतुक पोलीस खात्याकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राखेरीज (जर यापूर्वी देण्यात आले नसेल तर) परवानगी देण्यात येणार नाही. वाहतुक पोलीस खात्याने एकदा 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र दिले की ते जर वाहतुक पोलीस विभागाने जाणीवपूर्वक व संयुक्तिक अशा कारणामुळे रद्द केले नाही तर ते कायम म्हणून समजण्यात येईल.

(२) कोणत्याही रस्त्याच्या वाहन मार्गामध्ये कोणत्याही फिरत्या जाहिरात फलकांना वाहन उभे करण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

(३) विकास नियंत्रण नियमावली अन्वये परिरक्षा करणे आवश्यक असणाऱ्या सक्तीच्या सर्व खुल्या जागांना (त्यामध्ये मैदाने, क्रिडांगण, बगीचा, उद्यान, पार्किंग जागा, मंदीर, सोसायटी व मनोरंजन, खाजगी मालकीच्या जागा इत्यादी व तत्सम जागांचा समावेश राहिल) अथवा त्यांच्या प्रायोजनास अडथळा/बाधा येणार नसेल तर अशा परिस्थितीत जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी द्यावयाची झाल्यास, महानगरपालिकेच्या संबंधीत सक्षम प्राधिकाऱ्याने अथवा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेत नोंदणीकृत असलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञाचे "विषयांकित नियोजित जाहिरात फलक सक्तीच्या खुल्या जागेमध्ये लावण्यात येत नाहीत अथवा त्यांना अडथळा आणत नाही अथवा त्यांच्या प्रायोजनाला अडथळा आणत नाही" असे प्रमाणित करणारा विनिर्दिष्ट शेरा दिल्यानंतर जाहिरात फलक लावण्यास आणि प्रदर्शित करण्यास परवानगी देईल.

(४) जाहिरात फलकामुळे जागेच्या प्रकाश किंवा खेळती हवा यांना अडथळा निर्माण होत असेल तर अश्या नविन जाहिरात फलकास परवानगी देता येणार नाही. परंतु, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेत नोंदणीकृत असलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञाने "नियोजित जाहिरात फलक लावल्यानंतर, तो जागेच्या प्रकाश आणि खेळत्या हवेवर (व्हेन्टीलेशन) बाधक परिणाम करणार नाही." असे प्रमाणित केल्यानंतर जाहिरात फलक लावण्यासाठी आणि प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी देता येईल.

(५) सार्वजनिक मनोरंजन मैदाने, सार्वजनिक खेळाचे मैदाने, सार्वजनिक उद्यान आणि बगीचा, वारसा संपत्तीच्या परिसरातील पुरातन बांधकामे / इमारती, संरचनात्मक, सौंदर्य विषयक आणि ऐतिहासिक आणि वारसा महत्व असणाऱ्या इमारती आणि तीवराची झाडे असणाऱ्या क्षेत्रामध्ये यापुढे नवीन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

(६) ज्या खाजगी वारसा संपत्ती (Heritage) सूचीमधील इमारती, वारसा संपत्ती (Heritage) परिसरातील इमारती किंवा वारसा संपत्ती (Heritage) महत्त्व असलेल्या इमारती, यामध्ये / यावर मुंबई वारसा संवर्धन समिती (Mumbai Heritage Conservation committee) च्या 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राशिवाय जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देता येणार नाही. याबाबत वेळोवेळी मा.न्यायालयांनी दिलेले आदेश बंधनकारक राहिल.

(७) महाराष्ट्र सागरी क्षेत्र व्यवस्थापन प्राधिकरण यांच्याकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राशिवाय सागरी विनियमन विभाग क्षेत्रामध्ये यापुढे नवीन जाहिरात फलक लावण्यास परवानगी देण्यात येणार नाही.

(८) भारतीय विमानतळ प्राधिकरण यांच्याकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राशिवाय विमानतळ क्षेत्राच्या फनेल क्षेत्रामध्ये म्हणजेच विमाने उड्डाण करतात आणि उतरतात त्या हवाई क्षेत्रामध्ये, परवानगी देता येणार नाही. नोंदणीकृत वास्तूविशारद किंवा नोंदणीकृत सर्वेक्षक यांच्याद्वारे भारतीय विमानतळ प्राधिकरण विभागाद्वारे देण्यात आलेल्या 'ना-हरकत' प्रमाणपत्रात विनिर्दिशित करून प्रमाणित केलेल्या उंची सापेक्ष जाहिरात फलकाची उंची समुद्रा पातळीवरील व जमिन पातळीवरील उंची प्रमाणित करावी.

(९) वीज वितरण कंपनीच्या 'ना-हरकत' प्रमाणपत्राशिवाय उच्च दाबाच्या तारांच्या जवळील नियोजित जाहिरात फलकांस प्रदर्शित करण्यास परवानगी देता येणार नाही.

(१०) ३० मीटर पेक्षा कमी अंतर असणाऱ्या नवीन जाहिरात फलकासाठी परवानगी देता येणार नाही. कोरी भिंत, इमारतीवरील आणि छतावरील जाहिरात फलक आणि जमिनीवरील जाहिरात फलक हे एकच गणले जाणार नाही.

(११) रस्त्याच्या एका बाजूकडील / एकाच ओळीमधील दोन जाहिरात फलकांमधील अंतर हे किमान ३० मी. असावे. हे अंतर जाहिरात फलकांच्या बाहेरील कडे पासून मोजावे. जर दोन हॉर्डिंग मधील अंतर ३० मीटरपेक्षा कमी असेल आणि रस्त्याच्या एकाच अलाईनमेंटवर (alignment) दोन वेगवेगळ्या दिशांच्या समोर असेल, अशा परिस्थितीत, अंतराचे नियम लागू होणार नाहीत. तसेच, ही मार्गदर्शक तत्वे, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने महापालिकेच्या जमिन / रस्ता / पदपथ / इतर मालमत्ता यावर लोकोपयोगासाठी उभारलेल्या फलकांना / जाहिरातींना लागू होणार नाहीत. ही मार्गदर्शक तत्वे पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाहीत.

(१२) दोन जाहिरातींमधील ३० मीटरचे निर्बंध एका पाठोपाठ / V आकाराच्या, त्याच रस्त्यावरील तथापि दोन वेगवेगळ्या दिशांना असलेली जाहिरात संरचना आणि त्रिमिती आकारमानाच्या जाहिरात फलकांसाठी लागू होणार नाही.

(१३) परवानगी दिलेल्या विद्यमान जाहिरात फलकांच्या मागील बाजूस नवीन जाहिरात फलकास परवानगी देण्यासाठी संबंधीत जमीन मालक/सोसायटीची ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक आहे.

(१४) जाहिरात फलकाच्या चौकटीखालील कडा ही जमिनीच्या पातळी पासून १२ फुट उंचीपेक्षा कमी नसावी.

(१५) जाहिरात फलकांमध्ये वापरण्यात आलेले रंग हे वाहतूक सिग्नलच्या रंगासारखे नसावे म्हणजे लाल, पिवळे आणि हिरवे सिम्बॉल व फलक नसावे आणि कोणतेही जाहिरात फलक अशा प्रकारे लावण्यात येऊ नये जे कोणत्याही वाहतूक सिग्नलच्या स्पष्ट दृष्ट्या अडथळा निर्माण करतील.

(१६) कोणत्याही जाहिरात फलकास जमिनीच्या पृष्ठ भागापासून १२० फुटापेक्षा जास्त उंचीवर जाहिरात फलक उभारण्यास परवानगी देता येणार नाही. जाहिरात फलकाची उंची जाहिरात फलकाच्या खाली असलेल्या जमिनीच्या पृष्ठ भागापासून जाहिरात फलकाचा वरच्या टोकापर्यंत मोजण्यात येईल.

(१७) कोणत्याही नवीन जाहिरात फलकास, ऐतिहासिक / राष्ट्रीय महत्व असलेल्या व्यक्तीच्या पुतळ्याच्या सभोवतालच्या ५० मीटरच्या परिसरात परवानगी देता येणार नाही.

(१८) वाहतूक नाक्यावरील प्रत्येक सिग्नल पासून जमिनीच्या पातळीवर उभारलेल्या जाहिरात फलकांच्या सन्मुख प्रत्येक पोच मार्गाच्या जोडलेल्या रेखाचित्रीत थांबा रेषेपासून २५ मीटरमध्ये कोणत्याही जाहिरात फलकांस परवानगी देता येणार नाही.

(१९) सर्व प्रकाशित जाहिरातीची, जाहिरात प्रकाशित करण्यासाठी बसवलेल्या इलेक्ट्रीक सर्किट मध्ये स्वयंचलित टाईमर उपकरण बसवून रात्री ११.०० वाजता बंद करण्यात येईल.

(२०) ज्या जाहिरात फलकाच्या संरचनेवर रस्ते रुंदीकरणाचा परिणाम होतो, अशा प्रकरणी मार्गदर्शक तत्वातील इतर संबंधित तरतुदी लागू होतील. रस्ता रुंदीकरणामुळे किंवा इतर कोणत्याही कारणास्तव जाहिरात फलक त्याच जमीनीवर/भूखंडावर स्थानांतरीत भाग एक-अ (म.उ.वि.)-४अ

करावयाचे असतील तर संबंधीत जमीन मालकाची ना-हरकत आवश्यक राहिल. जाहिरात फलक स्थानांतरीत करण्यासाठी येणारा खर्च अदा करण्याची जबाबदारी संबंधीत जाहिरातदाराची राहिल. आवश्यक कागदपत्रांची पूर्तता केल्यानंतर आणि कोणत्याही मा.न्यायालयामध्ये कोणताही खटला प्रलंबित नसेल तर त्याच जागेमध्ये स्थानांतरण मंजूर करता येईल. न्यायालयाच्या कोणत्याही आदेशावर त्याचा परिणाम होणार नाही याची काळजी घेणे बंधनकारक राहिल. जमिन मालकाचे ना हरकत प्रमाणपत्र मिळाल्यानंतर १५ दिवसांच्या आत त्याच भूखंडावर स्थलांतर करण्याची परवानगी प्रभाग स्तरावर दिली जाईल.

(२१) महानगरपालिकेच्या कोणत्याही किंवा शासनाच्या प्रकल्पांमुळे बाधित होणाऱ्या जाहिरात फलकांच्या आकारमानामध्ये वाढ करण्यासाठी किंवा ते कमी करण्यासाठी किंवा जाहिरात फलक दुसरीकडे हलवण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वामधील सर्व तरतुदींचे प्रकरण ४(१)(४) नुसार अनुपालन करण्याच्या अधिन राहून आणि अशा जाहिरात फलकांबाबत कोणत्याही प्रकारचा न्यायालयीन वाद नाही या अटीच्या अधिन राहून परवानगी देता येईल. अशा प्रकरणी शक्यतो प्रभाग स्तरावर मान्यता देण्याची कार्यवाही करावी.

(२२) विद्यमान जाहिरात फलकातील कोणतीही जोडणी, बदल, वाढ किंवा सध्याच्या जाहिरात फलकाची उंची वाढविण्यास/कमी करण्यास जमीन मालक / सोसायटीकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र घेतल्यानंतर वॉर्ड स्तरावर परवानगी देण्यात यावी. एकदा ना-हरकत घेतल्यानंतर पुन्हा नव्याने ना-हरकत प्रमाणपत्राची आवश्यकता नाही.

(२३) जाहिरात/होर्डिंगच्या प्रकाशासाठी डिझेल जनरेटरला परवानगी दिली जाणार नाही, तथापि वीज पुरवठा बंद झाल्यास त्याला परवानगी देता येईल आणि मोबाइल व्हॅन/पार्क केलेल्या वाहनावर जाहिरातीसाठी परवानगी देखील दिली जाईल.

(२४) नवीन जाहिरात फलकांसाठीचे सर्व प्रलंबित प्रस्ताव केवळ नवीन नियमांनुसार मार्गी लावण्यात येतील. तथापि, मान्यतेकरीता/निर्णयाकरीता या नियमांपूर्वी प्रस्ताव सादर झाले असल्यास त्याकरीता पूर्वीची कार्यपद्धती लागू राहिल.

४. जाहिरात फलक, फुगे, इत्यादी मार्फत जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी अर्जासोबत दाखल करावयाची कागदपत्रे :

(१) ज्यावर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे त्या जमिनीच्या / इमारतीच्या मालकाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.

(२) ज्या जमिनीवर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे ते सार्वजनिक प्राधिकरण उदा. शासन, महानगरपालिका, प्राधिकरणे/निगम, पोर्ट ट्रस्ट [गोदी], महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरण, एमएमआरडीए, पीडब्ल्यूडी, एएआय, मेट्रो रेल कापॅरेशन, मोनो रेल व इतर संबंधीत शासकीय/निम-शासकीय यंत्रणा यांच्याद्वारे भाडेपट्ट्याने दिलेली असेल तर त्यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र आवश्यक असेल.

(३) सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या बाबतीत, संचालक मंडळाच्या सभेमध्ये रितसर मंजूर केलेल्या, तसेच संस्थेच्या लेखा परिक्षकाने प्रमाणित केलेल्या सर्वसाधारण ठरावाची प्रत.

(४) जर, महानगरपालिकेची भाडेपट्ट्याने घेतलेली मालमत्ता असेल तर अभिकरण (एजन्सी), मालक / सहकारी गृहनिर्माण संस्था यांनी प्रपत्र-ब आणि प्रपत्र-क च्या विहित नमुन्यामध्ये द्यावयाचे संयुक्त क्षतिपूर्ती बंधपत्र-नि-हमीपत्र.

(५) महानगरपालिकेची भाडेपट्ट्याने जमिन असेल तर भाडे पट्टेदार आणि अभिकरण (एजन्सी) यांनी "प्रपत्र-क" च्या विहित नमुन्यामध्ये अतिरिक्त भूभाडे महापालिकेच्या मालमत्ता खात्याला चुकते करण्यास संयुक्तपणे आणि पृथक्पणे जबाबदार असतील, अशा आशयाचे संयुक्त हमीपत्र देणे बंधनकारक राहिल.

(६) १":२५००' च्या परिमाणामध्ये स्थानाच्या मुख्य नकाशांच्या आणि १":२५०' या परिमाणामध्ये ब्लॉक नकाशांच्या दोन प्रती.

(७) नियोजित स्थानाचे तंतोतंत ठिकाण दर्शवणाऱ्या रेखाचित्राच्या आणि रंग योजनेच्या तसेच बाहेरून प्रकाशमान करण्याकरीता बसवलेल्या विद्युत उपक्रमासह संगणकावर काढलेल्या रेखाचित्रात प्रतिमेच्या दोन प्रती.

(८) नियोजित स्थानावरील नियोजित फलकांच्या चिन्हांकनासह नियोजित स्थानापासून ५० मीटर्स अंतरावरून घेतलेल्या १०"x ८" आकारमानाच्या छायाचित्रांच्या [फोटोच्या] दोन प्रती.

(९) ३० मीटरच्या अंतरामध्ये त्याच ओळीमध्ये त्याच्या परिमाणामध्ये कोणत्याही इतर जाहिरात फलक असल्यास दर्शवणाऱ्या ठिकाणाच्या नकाशाच्या दोन प्रती, शक्य झाल्यास मालकांचा तपशिल द्यावा.

(१०) जर, जाहिरात प्रकाशित झाल्यामुळे उदा. एलईडी/एलसीडी/विद्युत/निऑन डिस्प्ले किंवा इतर कोणतेही प्रकाशमान अत्याधुनिक असेल, तर वाहतुक पोलीस विभागाकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र.

(११) आवश्यक असेल, तेथे भारत सरकारच्या नागरी विमानचालन विभागाकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र.

(१२) मान्यताप्राप्त संरचना अभियंत्याने मंजूर केलेला संरचना संकल्पचित्र (Structural Design) परिगणनेसह संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र / नकाशा.

(१३) मान्यताप्राप्त संरचना अभियंत्याने दिलेले जाहिरात फलकांच्या बांधकामाच्या संरचना स्थैर्यतेचे प्रमाणपत्र. जर संरचनेच्या स्थैर्यतेच्या अनुषंगाने दुर्घटना घडल्यास संबंधीत मान्यताप्राप्त संरचना अभियंता व संबंधित अभिकरण जबाबदार राहील.

(१४) ज्या ठिकाणी नियोजित जाहिरात फलक उभारावयाचा आहे, त्याच्या जवळून जर उच्च दाबाच्या विजेच्या तारा जात असतील तर वीज वितरण कंपनीकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र.

(१५) आवश्यक असेल तर परवानगीसाठी अर्ज करणारी एजन्सी, मुंबई दुकाने आणि आस्थापना अधिनियम, १९४८ नुसार नोंदणी प्रमाणपत्र सादर करील.

(१६) संस्थेच्या (सोसायटी) बाबतीत वीज बिल, पाणी बिल, मिळकत कर बिल, सोसायटी नोंदणी प्रमाणपत्र व इतर आवश्यक कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक राहील.

(१७) जमीन मालकांच्या बाबतीत मालमत्ता पत्र किंवा ७/१२ (सातबारा) किंवा इतर आवश्यक कागदपत्रे सादर करावीत.

५. जाहिरात फलक / फलक उभारण्यासाठी ना-हरकत प्रमाणपत्र देण्याची मार्गदर्शक तत्वे:

(१) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडून "ना-हरकत प्रमाणपत्र" मिळाल्यापासून १८० दिवसांच्या कालावधीमध्ये अभिकरण (एजन्सी) / जाहिरातदार जाहिरात फलक उभारतील.

(२) जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात प्रदर्शित करण्यापूर्वी जाहिरात फलक हा परवानगी मंजूर करतेवेळी सादर केलेल्या रेखाचित्र नकाशाप्रमाणे उभारण्यात आला आहे, असे प्रमाणित करणाऱ्या संरचना स्थैर्यता अहवालासह महानगरपालिकेच्या संबंधित वरिष्ठ निरीक्षकांना सादर करतील.

(३) जाहिरातदार / एजन्सी, जाहिरात फलकांच्या उभारणीमुळे कोणतीही दुर्घटना घडल्यास होणाऱ्या जीविताच्या / मालमत्तेच्या नुकसानीची हानी भरून काढण्याकरिता पुरेसा विमा उतरवील. विमा पॉलिसीची वैधता दोन वर्ष असणे आवश्यक असेल.

(४) जाहिरात शुल्क वेळोवेळी सुधारण्यात येणाऱ्या शुल्क सूची प्रमाणे प्रत्यक्ष जाहिरात प्रदर्शित केल्याच्या तारखेपासून किंवा १८० दिवसांचा कालावधी संपेल यापैकी, जे आधी घडेल त्या तारखेपासून देय असेल.

(५) जर, अर्जदार जाहिरातदाराने ना-हरकत प्रमाणपत्र मिळाल्यापासून १८० दिवसांच्या कालावधीमध्ये जाहिरात फलकांचे बांधकाम उभारले नाही तर, अशा परिस्थितीत अर्जदाराची / जाहिरातदारांची इच्छा असेल तर, तो विद्यमान 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र समाप्त होण्यापूर्वी ना-हरकत प्रमाणपत्राचा कालावधी वाढवण्यासाठी संयुक्तिक कारणांसह अर्ज करू शकतो व त्यास ९० दिवसांपर्यंत कमाल वाढीव कालावधी देण्यात येईल. तसेच वाढीव कालावधी संपल्यानंतर (म्हणजेच 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र मिळाल्याच्या तारखेपासून), कोणत्याही परिस्थितीमध्ये, 'ना-हरकत' प्रमाणपत्रासाठी कोणताही पुढील वाढीव कालावधी मंजूर करता येणार नाही. कालावधीच्या समाप्तीनंतर अर्जदार / जाहिरातदारास पुन्हा नव्याने अर्ज करावा लागेल.

(६) परवानगी मंजूर करण्यात आल्यानंतर, अभिकरण (एजन्सी), मासिक तत्वावर जाहिरात शुल्क तसेच परवान्याच्या अटी आणि शर्तीच्या अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत रक्कम म्हणून भरेल. तथापि, जाहिरातदारास / एजन्सीला, जाहिरात शुल्क त्रैमासिक, सहामाही, नऊमाही किंवा वार्षिक तत्वावर आगाऊ भरण्याचे स्वातंत्र्य असेल. ना-हरकत प्रमाणपत्राचे नुतनीकरण करण्यात यावे.

(७) परवानाधारक, परवाना समाप्त होण्यापूर्वी जाहिरात शुल्क भरेल, तसेच जर परवानाधारकाने परवान्याचा कालावधी संपुष्टात येण्यापूर्वी परवान्याचे नुतनीकरण केले नाही तर, जाहिरात शुल्कासह, एकूण थकीत रकमेच्या ५% एवढे विलंब आकार जाहिरात शुल्कासह भरेल.

(८) जर, जाहिरात शुल्क ६ महिन्यांपर्यंत भरले नसेल तर, परवाना रद्दबातल होईल. सुरक्षा अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त होईल, तसेच ती रक्कम जाहिरात शुल्क म्हणून समायोजित करण्यात येईल. आणि अधिनियमात तरतूद केल्याप्रमाणे त्याच्या विरुद्ध कारवाई करण्यात येईल. तसेच, परवानाधारकाच्या जोखिमेवर आणि खर्चाने जाहिरात फलकाचे संरचना काढून टाकण्यात येईल.

(९) जर, परवानाधारकाची वर नमूद केल्याप्रमाणे परवाना पुन्हा सुरू करण्याची इच्छा असेल तर, जाहिरात परवान्याच्या समाप्तीच्या तारखेपासून जाहिरात शुल्क, त्याचबरोबर थकीत जाहिरात शुल्काच्या ५% एवढी रक्कम विलंब आकार म्हणून आणि एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी नविन सुरक्षा अनामत रक्कम भरल्यानंतर विषयांकित परवाना करण्यात येईल.

(१०) परवाना धारकाने, जाहिरात फलकावर कोणतीही जाहिरात प्रदर्शित केली नाही, जाहिरात फलक कोरा ठेवला तरी त्या महिन्याकरिता जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

(११) महापालिका आयुक्त/बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे सक्षम प्राधिकारी यांच्या परवानगी खेरीज जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे आढळून आल्यास आणि त्यानंतर जर एजन्सी जाहिरातीसाठी परवानगी मिळवण्याकरिता पुढे आली तर, वरील प्रकरण ४(५)(६) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे शुल्क सूचीनुसार दिलेल्या शुल्काच्या व्यतिरिक्त १२ महिन्याची जाहिरात फी वसूल करण्यात येईल.

६. जाहिरात फलक परवानासाठीचे शुल्क आणि अनामत रक्कम :

जाहिरातीच्या परवान्यासाठी किंवा लेखी परवानगीसाठी महापालिकेच्या मंजूरीस अधिन राहून आयुक्त ठरवतील त्याप्रमाणे सरासरी फी/अनामत रक्कम निश्चित करता येईल. तथापि, फी अथवा अनामत रक्कम निश्चितीवरून धोरणात्मक स्वरूपाची समस्या उद्भवल्यास याबाबतचा अंतिम निर्णय राज्य शासन घेईल. सदरची फी व अनामत रक्कम निश्चित करताना खालील मार्गदर्शक तत्वांचा विचार करावा.

(१) परवानगी मंजूर केल्यानंतर, मासिक जाहिरात शुल्क त्याचबरोबर परवान्याच्या अटी व शर्तीच्या विश्वासाहतेच्या अनुपालनासाठी एक महिन्याच्या जाहिरात शुल्का एवढी रक्कम सुरक्षा अनामत रक्कम म्हणून भरण्यास उत्तरदायी असेल. जर कोणत्याही अटी आणि शर्तीचा भंग केल्यामुळे सुरक्षा अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त करण्यात आली, तर त्या परिणामस्वरूप येणारी सुरक्षा अनामत रक्कमेमधील तुटीची हानी, मागणीपत्र प्राप्त झाल्यापासून १५ दिवसांमध्ये अदा करण्यात येईल.

(२) जर, नवीन परवाना असेल आणि मागणीपत्र मिळाल्याच्या तारखेपासून ३० दिवसांच्या कालावधीमध्ये आकार भरण्यास विलंब झाला तर प्रत्येक विलंब झालेल्या महिन्यासाठीच्या प्रमाणशीर जाहिरात शुल्काच्या ५% एवढे एकत्रित आकार आकरण्यात येतील. जर, मागणीपत्र मिळाल्याच्या तारखेपासून ३० दिवसांमध्ये अधिदान करण्यात आले नाहीत तर परवानगीच्या मंजूरीसाठी करण्यात आलेला अर्ज रद्द करण्यात येईल व अर्जदारास तसे कळवण्यात येईल.

(३) प्रकाशित जाहिरात फलकाच्या स्थितीनुसार शुल्क आकारले जातील.

(४) एकदा भरलेल्या अनामत रक्कमेमध्ये ५ वर्षांनंतर १०% वाढ केली जाईल.

(५) सर्व परवान्यांचे चालू शुल्क महानगरपालिकेने निश्चित केलेल्या सध्याच्या प्रचलित सरासरी दरानुसार ठरविण्यात येईल.

(६) सर्व वार्डमध्ये प्रकाशित आणि अप्रकाशित होर्डिंगसाठी जास्तीत जास्त परवाना शुल्क (सरासरीच्या तीन पट जास्त नसावे) एकसमान असावे. महापालिकेतील सर्व विभागात सर्व प्रकारच्या परवान्यांची (जाहिरात सोडून) सरासरी काढून जो दर येईल ती सर्वसाधारण फी असेल.

(७) जाहिरात परवाना शुल्क (म्हणजे जाहिरात वेळापत्रक शुल्क) दर १० वर्षांनी जास्तीत जास्त २० % ने वाढवले जाईल किंवा सर्व परवान्यांसाठी दर १० वर्षांच्या महागाई दरानुसार असावा.

(८) जर होर्डिंगचा आकार वाढला किंवा कमी झाला, तर ठेवीची रक्कम तत्कालीन आकारानुसार समायोजित केली जाईल. जाहिरात फलकाच्या आकारामध्ये वाढ केल्यास जाहिरातदाराला फरकाची रक्कम भरावी लागेल आणि जर जाहिरात फलकाचा आकार कमी झाला तर महानगरपालिका जाहिरातदारास फरकाची रक्कम १५ दिवसांच्या आत परत करेल.

(९) होर्डिंग काढून टाकण्यात आल्या असतील किंवा आकार बदलला असेल, अशा प्रकरणांमध्ये कोणतीही थकबाकी वजा केल्यावर सुरक्षा ठेव परत केली जाईल. शिल्लक अनामत रक्कम परत करणे प्रलंबित असल्यास १५ दिवसांच्या आत अनामत रक्कम परत करणे बंधनकारक राहील.

७. परवानाधारकाद्वारे करण्यात येणाऱ्या अटी व शर्त भंगासाठी सुरक्षा अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त करण्यासाठीची मार्गदर्शक तत्वे :-

(अ) लहान [किरकोळ] भंग :-

जर, परवानाधारकाने खालील नमूद केलेले किरकोळ भंग केल्यास बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे जमा असलेल्या सुरक्षा अनामत रक्कमे पैकी १०% रक्कम दंडादाखल जप्त करण्यात येईल. तथापि अशा परवाना धारकास १५ दिवसांची नोटीस देऊन त्यास म्हणणे मांडण्याची संधी देणे आवश्यक राहील. ते शर्तभंग / उल्लंघने खालीलप्रमाणे आहेत :-

(अ) नामफलक प्रदर्शित न करणे किंवा अर्धवट चुकीचा नामफलक.

(आ) जाहिरात फलकांच्या संरचनेला हिरव्या रंगाचे रंगकाम न करणे.

(इ) जर रात्री ११.०० वाजल्यानंतर प्रकाशित जाहिरात फलक सुरू असल्याचे आढळून आले.

(ई) जर परवानाधारकाने खालील नमूद कलेले किरकोळ भंग केल्यास बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे जमा असलेल्या सुरक्षा अनामत रक्कमेपैकी २५% रक्कम अशा किरकोळ उल्लंघनासाठी दंडादाखल जप्त करण्यात येईल. तथापि अशा परवानाधारकास १५ दिवसांची नोटीस देऊन त्यास म्हणणे मांडण्याची संधी देणे आवश्यक राहिल.

(उ) जर प्रतिबंधित असलेली जाहिरात प्रदर्शित केल्याचे आढळून आले.

(ऊ) मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८ / ३२८ अ च्या तरतूदीचा भंग करून अश्लील जाहिराती प्रदर्शित करण्यात येणार नाही किंवा कोणतेही आक्षेपार्ह संदेश प्रदर्शित करण्यात येणार नाही. तंबाकूची उत्पादने यांच्याशी संबंधित कोणतेही प्रक्षोभक संदेश किंवा आक्षेपार्ह अथवा मद्याशी संबंधित थेट अथवा सरोगेट जाहिरात, जाहिरात फलकावर प्रदर्शित करणार नाही. [भारतीय दंड संहितेमध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे]

(ऋ) उद्यान अधीक्षक, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्या परवानगी खेरीज झाडाची/फांद्यांची काटछाट करणे.

(ब) मोठे भंग :

जर परवानाधारकाने मोठे भंग केले, तर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडे जमा असलेली १००% सुरक्षा अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त करण्यात येईल, तथापि अशा परवाना धारकास १५ दिवसांची नोटीस देऊन त्यास म्हणणे मांडण्याची संधी देणे आवश्यक राहिल. ते मोठे भंग / उल्लंघने खालीलप्रमाणे आहेत :-

(अ) महानगरपालिकेच्या पूर्व परवानगी खेरीज जाहिरात फलकाच्या संरचनेमध्ये बदल.

(आ) सहा महिन्यांच्या कालावधी पर्यंत जाहिरात शुल्काचा भरणे न करणे.

(इ) वाहतूक पोलीस आणि बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्या 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र खेरीज जाहिरात फलक प्रकाशित करणे.

(ई) महानगरपालिका मालमत्तेस हानी पोहचविणे.

(उ) संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र / विमा प्रमाणपत्र सादर न करणे. (जाहिरातीच्या संरचनेमुळे झालेल्या कोणत्याही अपघातामुळे झालेल्या जीवित/मालमत्तेच्या नुकसानीचे संरक्षण)

(ऊ) उद्यान अधीक्षक, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्या परवानगी खेरीज संपूर्ण झाड कापणे.

(ऋ) खरेदी विक्री करारनामा नोंदणीकृत झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या आत परवाना हस्तांतरणा करिता अर्ज न करणे. जर कोणताही लहान / मोठा भंग झाला तर जाहिरातदारावर कार्यवाही सुरू करण्याकरिता संबंधीत सहाय्यक आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांच्याकडे त्यांच्या मान्यतेकरिता प्रस्ताव पाठविण्यात येईल.

८. जाहिरात फलकासाठी केलेल्या अर्जाची छाननी :-

(१) जाहिरातदार/एजन्सी लागू असणाऱ्या छाननी शुल्कासह परिशिष्टामध्ये दर्शविण्यात आलेल्या आवश्यक कागदपत्रांसह प्रपत्र-अ च्या विहित नमून्यामध्ये परवानगी करिता संबंधित विभागामध्ये अर्ज करेल.

(२) अर्जदाराने अर्ज सादर केल्यानंतर महानगरपालिकेने एक महिन्याच्या आत प्रभाग स्तरावर अर्जावर निर्णय घेण्याची कार्यवाही करणे बंधनकारक राहिल. परवाना शुल्क, अनामत रक्कम, मूल्यांकन शुल्क (assessment tax) किंवा देय असल्यास इतर कोणतेही शुल्क ऑनलाइन दिले जाईल. बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या सर्व प्रभागांनी सर्व आकारांचे, प्रकाशीत व अप्रकाशीत जाहिरात फलकांचे परवाना शुल्क आणि अनामत रक्कमा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या पोर्टलवर तक्त्यामध्ये प्रदर्शित कराव्या.

(३) जाहिरात फलकाकरिता आवश्यक कागदपत्रांच्या छाननीची निहित प्रक्रिया आयुक्त, बृहन्मुंबई महानगरपालिका यांनी वेळोवेळी ठरवल्याप्रमाणे निश्चित करण्यात येईल.

९. व्यावसायिक जागेव्यतिरिक्त जाहिरात फलकाच्या परवान्याचे हस्तांतरण :-

जाहिरात फलकाचा परवाना “प्रपत्र अ” मध्ये दर्शविलेली कागदपत्रे आणि खालील कागदपत्रे यांना अधिन राहून सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या पूर्व परवानगीने शुल्कसूची मध्ये दिल्याप्रमाणे महानगरपालिकेव्दारे विहित केल्याप्रमाणे हस्तांतरण शुल्काचे अधिदान केल्यावर हस्तांतरित करता येईल :-

(१) परवानाधारक आणि जमीन मालकी असणारे प्राधिकारी / सहकारी संस्था यांच्याकडील लेखी संमती. जर सहकारी गृहनिर्माण संस्था असेल, तर अशा बाबतीत संस्थेच्या सर्वसाधारण वार्षिक सभेमध्ये मंजूर केलेल्या आणि संस्थेच्या लेखापरिक्षकाने साक्षात्कृत केलेल्या ठरावाची प्रत सादर करावी.

(२) जर महानगरपालिका, बीईएसटी, एमएमआरडीए, एमएसआरडीसी, मोनोरेल, मेट्रोरेल, किंवा इतर शासकीय/निमशासकीय प्राधिकरण यांनी निविदा काढली असेल तर अशा बाबतीत परवाना विद्यमान परवानाधारकाच्या लेखी संमतीविना यशस्वी बोलीदाराच्या नावावर हस्तांतरित करण्यात येईल.

(३) जर कायदेशीर हस्तांतरण असेल तर मूळ परवानाधारकाचे मृत्यू प्रमाणपत्र आणि कायदेशीर उत्तराधिकारीचा किंवा कायदेशीर वारसाचा पुरावा आणि इतर कायदेशीर वारसांचे 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र.

(४) सर्व इतर दावेदारांकडून पालिका आयुक्तांना क्षतिपूर्ती (हानिमुक्त) करणारे शपथपत्र.

(५) जर विक्री मार्फत हस्तांतरण असेल तर विक्री / खरेदी कागदपत्रे आणि सर्व दाव्यापासून पालिकेस हानिमुक्त करणारे खरेदीदारांकडील क्षतिपूर्ती- बंधपत्र.

(६) जर घटनेमधील बदल असेल तर क्षतिपूर्ती बंधपत्र, ठराव किंवा करारनामा यासारखे कागदपत्रे सादर करावे.

१०. (अ) महसूल हिस्सेदारी :-

(१) एमएमआरडीए, एमएसआरडीसी आणि इतर शासकीय/निम-शासकीय प्राधिकरणे यांच्याव्दारे विकसित करण्यात आलेल्या रस्त्यावर जाहिरात प्रदर्शनाकरीता एमएमआरडीए, एमएसआरडीसी, आणि इतर शासकीय/निम-शासकीय प्राधिकरणे यांच्याव्दारे निविदा काढल्यास व सदर रस्ता बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला हस्तांतरित केला नसल्यास येणाऱ्या महसूलामधून ५०:५० इतका महसूल बृहन्मुंबई महानगरपालिका आणि संबंधित प्राधिकरण यांच्यात विभागून घेईल. परंतु, कालांतराने जर सदर रस्ता महानगरपालिकेच्या ताब्यात देण्यात आला तर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला १००% महसूल [जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) जाहिरात फी च्या व्यतिरिक्त महसूल हिस्सेदारी चुकती करील] मिळेल. तथापि, महानगरपालिकेकडे रस्ता हस्तांतरित केला नाही तर एमएमआरडीए, एमएसआरडीसी लि. आणि इतर शासकीय प्राधिकरणे यांच्या सह बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची महसूल हिस्सेदारी ५०:५० या प्रमाणात असेल.

(२) जर या जाहिराती पालिकेच्या/सार्वजनिक रस्त्यावरून दिसत नसतील तर मोनोरेल/मेट्रो रेल्वे स्टेशन यामध्ये लावलेल्या जाहिरातींसाठी महसूल हिस्सेदारीसाठी आग्रह करण्यात येणार नाही.

(३) मोनोरेल / मेट्रो रेल्वे यांच्या खांबावर आणि तुळ्यांवर जाहिराती लावण्यासाठी जरी त्या रस्त्यावरून दिसत असतील तरी वाहतूक पोलीसांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र अर्जदारांनी शक्यतो उपलब्ध करून द्यावे.

(४) जाहिरातदाराने निविदा / अधिमूल्य यांच्या ५० टक्के रकमेचे अधिदान बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या तिजोरी मध्ये केल्यावरच परवानगी मंजूर करण्यात येईल. जाहिरातदार १२ पोस्ट-डेटेड धनादेश आगाऊ सादर करेल.

(५) जाहिरातदारास वेळोवेळी महानगरपालिका आयुक्तांनी निश्चित केलेले व महानगरपालिकेच्या मुख्य सभेने मान्य केल्याप्रमाणे जाहिरात शुल्काचे अधिदान करावे लागेल. (प्रकरण ४ (६) (६) मध्ये दर्शविलेल्या प्रमाणानुसार)

(६) निविदा रकमेच्या स्वरूपात महसूल वाटणीची रक्कम भरण्याच्या बदल्यात जाहिरात शुल्क भरणे माफ केले जाणार नाही.

(ब) शासकीय प्राधिकरणाच्या जाहिरातीकरीता निविदा काढणे :-

एमएमआरडीए/ एमएसआरडीसी/ बेस्ट किंवा इतर सरकारी /निमशासकीय प्राधिकरणे त्यांच्या परिसरातील जाहिरात फलकांच्या प्रदर्शनाकरीता निविदा काढून ना-हरकत प्रमाणपत्रांचे वितरण बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अनुज्ञापन विभागाच्या सहमतीने करू शकतात. तथापि, जाहिरातदाराकडे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचा परवाना असणे आवश्यक असून त्याला प्रचलित मासिक परवाना शुल्क भरावे लागेल.

११. परवानाधारक/एजन्सीची कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्या :-

(१) परवानाधारक असे निश्चित करील की, जाहिरात फलक परवानगी मंजूर करतेवेळी सादर केलेल्या संरचना रेखाचित्र / नकाशाप्रमाणे योग्य प्रकारे सर्व वेळी परिरक्षित करण्यात आलेला आहे.

(२) जाहिरात फलकाची संरचना आणि जाहिरात फलकाची मागील बाजू दोन वर्षांमध्ये किमान एकदा ठळक हिरव्या चकचकीत रंगाने रंगवण्यात येईल.

(३) परवानाधारक असे निश्चित करील की, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या तरतुदींचा भंग करून कोणतेही अश्लील किंवा कोणतेही इतर घाणेरडे आक्षेपार्ह संदेश प्रदर्शित करणाऱ्या जाहिराती प्रदर्शित करण्यात आलेल्या नाहीत, तसेच तंबाखू उत्पादने यांच्याशी संबंधित असणारे कोणतेही, आक्षेपार्ह संदेश किंवा जाहिराती किंवा मद्यविषयक जाहिराती थेट किंवा तशाच प्रकारच्या दुय्यम जाहिराती, जाहिरात फलकावर प्रदर्शित करणार नाहीत. (भारतीय दंड संहितेमध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे).

(४) अभिकरण (एजन्सी) /जाहिरातदार जाहिरात फलकाच्या बांधकामाच्या खांबावर दृश्यमान होईल अशा जागेवर ठळकपणे खालील माहिती प्रदर्शित करेल. नामफलकावर खालील सविस्तर माहिती समाविष्ट असेल :-

(अ) जाहिरातदार /अभिकरण (एजन्सी) चे नाव

(आ) जाहिरात फलकाचा परवाना क्रमांक

(इ) जाहिरात फलकाचे आकारमान

(ई) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अनुज्ञापन खात्याद्वारे कळवण्यात आलेली कोणतीही खूणचिह्नी किंवा ओळख चिन्ह

(५) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे जेव्हा व जसा निर्देश देण्यात येईल त्याप्रमाणे संपूर्ण कॅलेंडर वर्षांमध्ये १५ दिवसांपेक्षा कमी नसणाऱ्या कालावधीकरिता नागरी संदेश किंवा कोणताही इतर संदेश प्रदर्शित करणे हे अभिकरणाकरीता (एजन्सी) अनिवार्य असेल (याबाबतीत जाहिरातदारास १ महिना आगाऊ कळविण्यात येईल) आणि असा नागरी संदेश जेवढे दिवस प्रदर्शित करण्यात येईल त्या प्रत्यक्ष प्रदर्शित दिवसांसाठी कोणतेही जाहिरात शुल्क आकारण्यात येणार नाही. प्रत्येक महिन्याच्या अखेरीस हा नागरी संदेश जितक्या दिवसांमध्ये प्रदर्शित करण्यात आलेला असेल त्या दिवसांचा सारांश काढण्यात येईल आणि पुढील महिन्याच्या अखेरीस जाहिरात शुल्कामध्ये परिणामकारक सूट देण्यात येईल.

(६) परवानाधारक मंजूर केलेल्या परवान्याच्या सर्व अटी व शर्तीचे पालन करील आणि अनुज्ञापन खात्याने वेळोवेळी दिलेल्या सर्व सूचनांचे सुद्धा अनुपालन करील.

(७) तसेच असे जाहिरात फलक लावताना परिसर विदुषिकरण होणार नाही, वाहतूकीस व पादचाऱ्यांस अडथळा होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधीत अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्यास बंधनकारक राहील.

१२. जाहिरात फलकाच्या परिसरामधील झाडांचे जतन :-

(१) जर, जाहिरात अभिकरण (एजन्सी) ची चांगल्या दृष्ट्यासाठी जाहिरात फलकांच्या समोरील झाडांच्या फांद्या कापण्याची / छान दिसण्यासाठी काटछाट करण्याची इच्छा असेल तर, तिला बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या उद्यान विभागाकडून ना-हरकत प्रमाणपत्र मिळवावे लागेल. झाडांची अशी काटछाट करण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेतील संबंधीत सक्षम प्राधिकारी शुल्क सूचीनुसार रक्कम आकारेल.

(२) अस्तित्वातील जाहिरात फलकास व्यत्यय होणार नाही याबाबत दक्षता संबंधीत सक्षम प्राधिकाऱ्याने घ्यावी.

१३. जाहिरात फलक परवान्याच्या नुतनीकरणाची कार्यपद्धती :-

(१) जाहिरात फलक मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८ व वेळोवेळी सुधारीत मार्गदर्शक तत्वानुसार असल्यास या अधिनियमाच्या केवळ कलम ३२८ मधील तरतुदीकरीता परवान्याचे नुतनीकरण करण्यात येईल. (मुंबई महानगरपालिका अधिनियम १८८८ च्या कलम ३२८ अ बाबत स्वतंत्ररित्या राज्य शासनमार्फत कळविण्यात येईल)

(२) विद्यमान परवान्याचे नुतनीकरण म्हणजे नवीन परवानगी / परवाना नव्हे आणि पूर्वलक्षी प्रभावाने मार्गदर्शक तत्वे लागू होणार नाहीत.

(३) जर, जाहिरात फलक हा मार्गदर्शक तत्वातील तरतूदीप्रमाणे नसेल तर सह पालिका आयुक्त / उप पालिका आयुक्त (बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी) यांच्याद्वारे जाहिरातदारास सदर बाबी निदर्शनास आणून देण्यात येतील व असे दोष दूर करण्याकरीता जाहिरातदार / अभिकरणाला (एजन्सी) कारणे दाखवा नोटीस बजाविण्यात येईल.

(४) जाहिरातदार, जाहिरात फलकाचे संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र शक्यतो दोन वर्षातून एकदा बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने मान्यता दिलेल्या संरचना अभियंत्याकडून विशिष्ट जाहिरात फलकासाठी सादर करेल. जाहिरात फलकाचे संरचना स्थैर्यता प्रमाणपत्र व त्या अनुषंगाने इमारतीची/इतर तत्सम बाबींची योग्यरित्या तपासणी करण्याची जबाबदारी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधीत वरिष्ठ अधिकाऱ्यांची राहिल.

(५) जाहिरातदार, सर्व नैसर्गिक आपत्तीमुळे घडून येणाऱ्या दुर्घटनांच्या कारणास्तव उपस्थित होणाऱ्या दायित्वांसाठी नुतनीकरणाच्या कालावधीकरिता विमा प्रमाणपत्राची नक्कल सादर करतील.

(६) आधीच्या सर्व जाहिरात परवानग्यांचा त्यांच्या मंजुरी/ मंजुरी कालावधीनुसार विचार करणे आवश्यक राहिल. साधारणतः नवीन मार्गदर्शक तत्वे पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाहीत.

(७) जर, प्रकाशित जाहिरात फलक असेल तर जाहिरातदार/अभिकरण (एजन्सी) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेकडील मान्यताप्राप्त विद्युत अभियंत्याकडील प्रमाणपत्र सादर करतील.

(८) ऑनलाइन पेमेंट वेळेवर केल्याशिवाय आणि उल्लंघनाची वेळीच दुरुस्ती केल्याशिवाय परवाना सुरू करता येणार नाही.

१४. जमिनीवरील दोन जाहिरात फलकांमधील अंतर :-

(१) ३० मीटर पेक्षा कमी अंतर असणाऱ्या नवीन जाहिरात फलकासाठी परवानगी देता येणार नाही.

(२) रस्त्याच्या / ओळीच्या त्याच एका बाजूच्या जमिनीवरील दोन जाहिरात फलकांमधील अंतर किमान ३० मीटर असेल. हे अंतर जाहिरात फलकाच्या बाहेरील कडेपासून मोजण्यात येईल. अंतराबाबतची मार्गदर्शक तत्वे हे, जमीन / कोरी भिंत / गच्ची यावरील जाहिरात फलकांसाठी लागू नसतील म्हणजे उदा. अंतराबाबतची मार्गदर्शक तत्वे ही गच्ची आणि जमीन, गच्ची आणि कोरी भिंत, कोरी भिंत आणि जमीन यांवरील जाहिरात फलकांसाठी लागू नसतील. ही मार्गदर्शक तत्वे केवळ नविन परवानगी द्यावयाच्या जाहिरात फलकांसाठी लागू असतील. ही मार्गदर्शक तत्वे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या जमीन / रस्ता / पादचारी मार्ग / इतर मालमत्ता यांवर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने उभारलेल्या तसेच बहुसंख्य लोकहितासाठी, व्यावसायिक, नागरी संदेश, निर्देशात्मक चिन्ह (संकेत) इत्यादींकरिता प्रदर्शित करण्यासाठी उभारलेल्या जाहिरात फलक / जाहिराती यांच्यासाठी लागू असणार नाहीत.

(३) आधीच्या सर्व परवानग्यांचा त्यांच्या मंजुरी/ मंजुरी कालावधीनुसार विचार करणे आवश्यक राहिल.

१५. जमिनीवर उभारण्यात आलेले जाहिरात फलक हलवणे / स्थानांतरण करणे :-

(१) सक्षम प्राधिकाऱ्यांद्वारे निर्देशित करण्यात येईल तेव्हा, अभिकरण (एजन्सी) / जाहिरातदार, जाहिरात फलकाचे पुनर्रचना, फेर जुळवणी, किंवा त्याचे स्थानांतरण करेल. जाहिरातदार / अभिकरण (एजन्सी) त्यासाठी कोणत्याही नुकसान भरपाईचा दावा करणार नाही. आवश्यक कागदपत्रांची पूर्तता केल्यानंतर आणि कोणत्याही न्यायालयामध्ये कोणताही खटला प्रलंबित नसेल तर त्याच जागेमध्ये स्थानांतरण मंजूर करता येईल. न्यायालयाच्या कोणत्याही आदेशावर त्याचा परिणाम होणार नाही याची काळजी घेणे बंधनकारक राहिल. जाहिरातदार/ अभिकरणास (एजन्सी) जाहिरात फलकाची त्याच आवारात स्थानांतरणाची परवानगी प्रभाग स्तरावर १५ दिवसांत देण्यात यावी. याकरिता मार्गदर्शक तत्वाचे इतर सर्व निकष लागू होतील. रस्ता रुंदीकरणामुळे जेथे जाहिरात संरचनेवर परिणाम होतात, तेथे स्थलांतराच्या वेळी दोन जाहिरातींमधील अंतराचे प्रमाण बंधनकारक असणार नाही. जाहिरात फलक स्थानांतरित करण्यासाठी येणाऱ्या खर्चाची जबाबदारी जाहिरातदाराची राहिल. या मार्गदर्शक तत्वापूर्वीचे सर्व प्रलंबित प्रस्ताव नवीन मार्गदर्शक तत्वांनुसार विचारात घेतले जातील.

(२) जर, जाहिरातदाराचा विद्यमान जाहिरात फलकांमध्ये कोणतेही बदल करण्याचा उद्देश असेल तर ते नोंदणीकृत वास्तूविशारद /संरचना अभियंता यांच्याकडील नवीन प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर प्रभाग स्तरावर मंजूरी/ना-मंजूरीबाबत विचार करण्यात येईल.

१६. जाहिरात फलकांच्या संरचनेची (बांधकामाची) दुरुस्ती आणि परिरक्षण :-

(१) एकदा जाहिरातदाराला सक्षम प्राधिकरणाकडून परवानगी मिळाली की मंजुरीनुसार जाहिरात फलकाची अंशतः किंवा पूर्णतः रचनात्मक दुरुस्ती करणे, बदलणे आणि त्यांच्या परवाना कालावधीमध्ये संपूर्ण जाहिरात फलक मूळ स्वरूपात (मान्यता दिल्याप्रमाणे) राखणे आणि जाहिरात फलकाची रचना चांगल्या, सुरक्षित, स्थिर आणि मजबूत स्थितीत ठेवण्याची जबाबदारी जाहिरातदाराची राहिल.

(२) परवाना मिळाल्यानंतर जाहिरात फलक, लाइट फिटिंग्ज आणि उपकरणे चांगल्या स्थितीत ठेवणे ही जाहिरातदाराची जबाबदारी आहे. जाहिरात दुरुस्ती आणि देखभालीसाठी नवीन परवानगीची आवश्यकता नाही. जाहिरात फलकाची दुरुस्ती आणि देखभाल केल्यानंतर जाहिरातदाराला संरचना स्थिरता प्रमाणपत्र तसेच फलक विद्रुप दिसत नाही याबाबतचे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेमध्ये नोंदणी झालेल्या/मान्यता प्राप्त संरचना अभियंता आणि वास्तूशास्त्रज्ञाचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहिल. याबाबतची संपूर्ण जबाबदारी अशा संरचना अभियंता/वास्तूशास्त्रज्ञाची व जाहिरातदाराची राहिल.

१७. सार्वजनिक प्राधिकाऱ्यांच्या जागेवरील जाहिरात फलक :-

सार्वजनिक प्राधिकाऱ्यांच्या म्हणजे शासकीय, निम-शासकीय, सार्वजनिक उपक्रम इत्यादीच्या जमिनीवर जाहिरात फलक लावण्यासाठी मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८/३२८ अ अन्वये जाहिरातीच्या प्रकाराप्रमाणे संबंधित प्राधिकाऱ्यांकडील 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र तसेच, या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये नमूद केलेल्या आवश्यक अशी कागदपत्रांची पूर्तता करण्याच्या अधिन राहून जाहिरात परवाना मंजूर केला जाईल.

१८. महानगरपालिकेच्या जमिनीवरील जाहिरात फलक :-

(१) महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवर जाहिरात फलक ई-निविदा मागवून अथवा प्रथम येणाऱ्यास प्राधान्य या तत्वांवर देण्यात येतील. जाहिरात फलक उभारण्यासाठी मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधित खात्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र अनिवार्य असेल.

(२) महानगरपालिकेच्या मालमत्तावरील नवीन जाहिरात फलकांसाठी ई-निविदा/प्रथम येणाऱ्यास प्राधान्य मागवून परवानगी देण्यात येईल. निविदा काढण्यापूर्वी मुंबई महानगरपालिका अनुज्ञापन खात्याद्वारे 'ना-हरकत' प्रमाणपत्र घेण्यात येईल.

(३) जर, निविदेला प्रतिसाद मिळाला नाही आणि जर जाहिरात फलक तसाच कोरा राहिला, तर महानगरपालिकेच्या मालमत्तेवरील जाहिरात फलकांवर नागरी/समाजोपयोगी संदेश प्रदर्शित करता येतील. अशा प्रकरणामध्ये, त्या विशिष्ट स्थळाकरीता मालमत्ता कर लागू होणार नाही.

(४) महानगरपालिकेच्या मालमत्तांवर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे नवीन जाहिरात फलक लावण्याचे स्थळ निश्चित करून त्यावर, जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्याकरीता द्यावयाचे असेल तर त्यासाठी केवळ ई-निविदा मागवून किंवा प्रथम येणाऱ्यास प्राधान्य या आधारावर परवानगी देण्यात येईल.

(५) निविदेमध्ये यशस्वी ठरलेल्या जाहिरातदाराकडून, भोगवटा आकार (संबंधित निविदेची सर्वोच्च निविदा रक्कम) वार्षिक/मासिक तत्वावर घेण्यात येईल आणि जाहिरात शुल्क चालू शुल्क सूचीनुसार किंवा निविदामध्ये ज्या शर्ती दिलेल्या असतील त्याप्रमाणे घेण्यात येईल. जाहिरातदारास कमाल ५ वर्षांचा कालावधी (with further renewal of payments) जाहिरात प्रदर्शित करण्याच्या अधिकारासाठी मंजूर करण्यात येईल.

(६) प्रत्येक यशस्वी निविदाधारक बृहन्मुंबई महानगरपालिकेसोबत करारनामा करेल.

(७) यशस्वी निविदाधारक/ जाहिरात एजन्सी, एक वर्षाच्या वार्षिक जाहिरात शुल्का एवढ्या रक्कमेचे पुढील एक वर्षाची जाहिरात शुल्क वसूली सुनिश्चित करण्याकरीता बँक हमीपत्र सादर करेल.

(८) निविदा कालावधीच्या समाप्तीनंतर, एजन्सी, सदर संरचना, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या ताब्यात देईल. तदनंतर, सदर स्थळावर जाहिरात प्रदर्शनाचे हक्क प्रदान करण्याकरीता नियमित निविदा कार्यपद्धती नुसार यशस्वी बोलीदारास परवानगी देण्यात येईल.

१९. अप्रकाशित जाहिरात फलकाचे प्रकाशित जाहिरात फलकाध्ये रूपांतर करणे किंवा प्रकाशित जाहिरात फलकाचे अ-प्रकाशित जाहिरात फलकामध्ये रूपांतर करणे :-

(१) जर, जाहिरादारास विविध आकारमानाची अत्याधुनिक वर्गीकरण केलेल्या अ-प्रकाशित जाहिरात फलकाचे रूपांतर प्रकाशित जाहिरात फलकामध्ये करण्याचा, त्याचप्रमाणे प्रकाशित जाहिरात फलकाचा अ-प्रकाशित जाहिरात फलकात रूपांतर करण्याचा उद्देश असेल तर त्याला वाहतूक पोलीस विभागाकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र सादर करावे लागेल. आधी सादर केल्यास नवीन ना-हरकत प्रमाणपत्राची आवश्यकता नाही.

(२) जर जाहिरातदाराचा अल्प कालावधीसाठी किंवा कायमस्वरूपी प्रकाशित जाहिराती बंद करण्याचा विचार असेल आणि नंतर त्याच जाहिराती पुन्हा प्रकाशित करण्याचा त्याचा विचार असेल, तर असे बदल केवळ संबंधित अधिकाऱ्याला/विभागाला ऑनलाईन अर्ज करून वॉर्ड स्तरावर निदर्शनास आणून केले जातील आणि माहितीच्या तारखेपासून जाहिरात फलकाच्या स्थितीनुसार शुल्क आकारले जाईल.

(३) वाहतूक पोलीस विभागाचे ना-हरकत प्रमाणपत्र परवान्याच्या वैधतेपर्यंत कायम राहिल.

२०. जाहिरात फलक उभारण्यासाठी संरचनात्मक रेखाचित्र

(अ) सर्वसाधारण :-

(१) जाहिरातदार /अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात फलकांची झीज टाळण्यासाठी जाहिरात फलकावर वेळोवेळी रंग लावून त्याची योग्य प्रकारे काळजी घेईल. तसेच, सुरक्षिततेच्या कारणास्तव: जाहिरात फलकाच्या सर्व जोडण्याची (सांध्याची) योग्य कालावधीमध्ये वेळोवेळी तपासणी करण्यात येईल. अशा संरचनेची शासनमान्य स्ट्रक्चरल इंजिनिअरमार्फत दर दोन वर्षांनी तपासणी करून त्याबाबतचा स्थिरता अहवाल (stability report) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या संबंधित प्रभागास सादर करेल.

(२) जाहिरात फलकाची उभारणी जेव्हा म्हणून आवश्यक असेल तेव्हा यंत्र सामग्रीने (जाहिरात फलक उभारण्याच्या साधनसामग्रीने) करण्यात येईल आणि कोणताही अपघात टाळण्याच्या उद्देशाने सर्व सुरक्षिततेच्या उपाय योजना करण्यात येतील.

(३) एजन्सी, जाहिरात फलक उभा करताना वाहनांची आणि पादचाऱ्यांची वाहतूकीस उपद्रव होऊ नये किंवा त्यांची गैरसोय होऊ नये याकरीता सर्व आवश्यक ती काळजी घेईल.

(४) जाहिरातदार जाहिरात फलक गोल आकार किंवा चौरसाकृती आकाराच्या एक किंवा दोन खांबावर उभारण्यात येईल.

(ब) उपद्रव आणि प्रदूषण यांना प्रतिबंध :-

(१) अभिकरण (एजन्सी), लगतच्या मालमत्ताचे मालक, भाडेकरू किंवा भोगवटादार आणि सामान्य लोक यांना कोणताही उपद्रव किंवा गैरसोय होऊ नये, तसेच अशा मालमत्तेस कोणतीही हानी पोचवू नये, कोणतेही प्रदूषण होऊ नये याकरीता आवश्यक ती काळजी घेईल.

(२) अभिकरण (एजन्सी), जाहिरात फलकाच्या उभारणीच्या कालावधीमध्ये कोणतेही सार्वजनिक रस्ते, पदपथ, किंवा मलनिःसारण वाहिनी अथवा सार्वजनिक अथवा खाजगी मालमत्ता यांना हानी पोहचविणार नाही, असे झाल्यास एजन्सी स्वतःच्या खर्चाने बृहन्मुंबई महानगरपालिकेचे समाधान होईल अशाप्रकारे नुकसान भरपाई देईल.

(३) कोणताही जाहिरात फलक इमारतीच्या जवळ उभारलेला असेल तर तो जाहिरात फलक इमारतीच्या कोणत्याही दरवाज्यांना / खिडक्यांना अडथळा निर्माण करणार नाही.

(४) अभिकरण (एजन्सी) सर्व टाकाऊ कचरा व अनावश्यक सामानसुमान टाकून देईल व स्वच्छता राखेल.

(५) वरील दक्षता घेणे जाहिरातदारास बंधनकारक राहील. याचे उल्लंघन केल्यास संबंधितावर सक्षम प्राधिकाऱ्यामार्फत कायदेशीर कारवाई करावी.

(क) संरचनात्मक विनिर्दिष्ट :-

(१) जाहिरात फलकाची संरचना ही एक खांबावर किंवा दोन खांबावर (गोलाकार आकार, सौंदर्यात्मक संरचना किंवा चौकोनी) असून ती वाऱ्याचा दाबामध्ये टिकून राहील अशी मजबूत असावी. तसेच त्याला इतर कोणताही संरचनात्मक आधार असू नये.

(२) सदर जाहिरात फलकाची संरचना बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या नोंदणीकृत असलेल्या संरचना अभियंत्याद्वारे तयार करण्यात आणि प्रमाणित करण्यात येईल.

(३) विद्यमान परवानगी असलेले जाहिरात फलक संबंधित प्रभागाकडून नोटीस दिल्याच्या तारखेपासून ६ महिन्यांमध्ये वरील मुद्दे [(१)] चे अनुपालन करतील.

(ड) विद्युतीकरण :-

(१) जेव्हा प्रकाशित जाहिरात प्रदर्शित करावयाची असेल तेव्हा संबंधित प्राधिकरणांची (बी.ई.एस.टी. उपक्रम, रिलायन्स एनर्जी, एमएसईडीसी, टाटा पॉवर इत्यादी) आवश्यक ती मान्यता घ्यावी आणि अपघात टाळण्यासाठी योग्य त्या उपाययोजना कराव्या.

(२) प्रकाशित जाहिरात फलक जवळून जाणाऱ्या किंवा जाहिरात फलकाच्या खालून जाणाऱ्या वाहतूकीस आडथळे आणणार नाही. जाहिरात फलकांचा वीज पुरवठा रात्री ११ पर्यंत बंद करण्यात येईल.

(३) केबलचे वायरिंग (तारकाम) हे विजेचा विनिर्दिष्ट दाब सहनकरणारे असावे आणि ते अर्हताप्राप्त वीज अभियंत्याच्या काटेकोर मागणीप्रमाणे उच्च दर्जाचे असावे.

(४) मीटर बॉक्स, ईएलसीबी, एमसीबी, फ्यूज कट-आऊट, टाईमर कॉन्ट्रॉक्टर आणि लॉकिंगच्या व्यवस्था ही वीज पुरवठा करणाऱ्या कंपनीच्या मागणीप्रमाणे असावी.

(५) जीओ पाईप, फनेल, चारकोल(कोळसा), मीठ, विटांचे चिरेबंदी काम इत्यादी वापरून प्रत्येक जाहिरात फलकांमध्ये तळ जमिनीखाली या करिता असलेल्या विहित नियमातील तरतूदीनुसार आर्थिंग घालण्यात येईल.

(६) अभिकरण (एजन्सी), नोंदणीकृत वीज अभियंत्याकडील विद्युतीकरणाविषयी प्रमाणपत्र सादर करील.

२१. परवाना मंजूर करणे/नामंजूर करणे याविषयी घेण्यात आलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन :-

(अ) व्याप्ती :

जर, परवाना मंजूर करण्यासाठी / नामंजूर करण्यासाठी अधिकार दिलेल्या प्राधिकाऱ्यास असे वाटले की, प्रशासकीय चूक, तांत्रिक उणीव, नवीन वस्तुस्थिती दिसून येणे किंवा अर्जदाराने दाखल केलेला कागदोपत्री पुरावा विचारात न घेणे या कारणाने घेतलेला निर्णय हा चुकीचा असल्यामुळे परवाना मंजूर / नामंजूर करण्यासाठी घेतलेल्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करण्याची गरज आहे. तर अशा घटनेमध्ये प्राधिकारी त्यांच्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करू शकतात.

(ब) पूर्वमंजूरी :

(१) जर, सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रशासकीय चुकीव्यतिरिक्त इतर कारणाने त्याने / तिने स्वतः मंजूर न केलेल्या कोणत्याही आदेशाचे पुनर्विलोकन करण्याची आवश्यकता आहे असे वाटले तर तो / ती सर्वप्रथम वरिष्ठ दर्जाच्या प्राधिकाऱ्याची मंजूरी मिळवेल.

(२) पुनर्विलोकन अधिकाऱ्याला तिच्या/ त्याच्या निर्णयाचे पुनर्विलोकन करण्यासाठी लेखी कारणे द्यावी लागतील, तसेच जाहिरातदाराला त्याची बाजू मांडण्याची संधी द्यावी लागेल.

२२. आदेश/निर्णय यांच्या विरुद्धची अपिले (जाहिरात फलक आणि व्यावसायिक जागा व्यतिरिक्त इतर जागांवरील जाहिरात यांचा जाहिरात परवाना)

(अ) व्याप्ती :-

अभिकरण (एजन्सी) मध्ये निर्माण होणाऱ्या तंट्यासाठी एक आवश्यक तक्रार निवारण मंच असणे गरजेचे आहे. काहीवेळा एजन्सी-अर्जदार, हे परवाना मंजूर करणे / त्याचे नूतनीकरण करणे यासाठीचे त्यांचे अर्ज नामंजूर केल्यामुळे व्यथित होतात. विद्यमान धोरणात्मक मार्गदर्शक तत्वांमध्ये अपूर्ण अर्ज नामंजूर करणे, महापालिकेच्या पदपथ इत्यादींवरील झाडे कापणे / त्यांची काटछाट करणे याकरिता अनामत रक्कम दंडादाखल जप्त करणे यासाठी विहित तरतूदी करण्यात आल्या आहेत. या प्रकरणांचे अपिलाच्या पद्धतीमध्ये तातडीने निवारण करणे गरजेचे आहे.

(ब) अपिलीय प्राधिकारी:-

(१) संबंधीत विभागाच्या सहाय्यक आयुक्तांनी घेतलेल्या निर्णयांच्या विरुद्धचे अपिल, सह/उप-पालिका आयुक्त, अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांच्याकडे जाईल.

(२) सह/उप-पालिका आयुक्त, अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांनी घेतलेल्या निर्णयांच्या विरुद्ध केलेले अपिल अतिरिक्त पालिका आयुक्त (अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी) यांच्याकडे जाईल.

(३) अतिरिक्त पालिका आयुक्त, अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांनी दिलेल्या निर्णयांच्या विरुद्ध केलेले अपिल पालिका आयुक्तांपुढे जाईल.

(४) उपरोक्त प्रक्रीया २ महिन्यांच्या मुदतीत पूर्ण होणे आवश्यक राहील आणि अशा कालावधीत जाहिरात व्यवसाय चालू ठेवण्यास बंधन राहणार नाही.

(क) अपिल करण्याची कार्यपद्धती:-

(१) निम्नप्राधिकाऱ्याचे आदेश प्राप्त झाल्यापासून ३० दिवसांमध्ये; देय असलेल्या अपिल शुल्कासह अपिल दाखल करणे आवश्यक आहे.

(२) जर, जाहिरात फलक धोकादायक असतील, इमारत किंवा इमारती मोडकळीस आलेल्या असतील तर अशा कारणांनी प्राधिकाऱ्यानी विद्यमान जाहिरात फलक काढून टाकण्यासाठी मंजूर करण्यात आलेल्या आदेशा व्यतिरिक्त अपिलीय प्राधिकारी, पुरेशा कारणाने त्यांच्या स्वेच्छा निर्णयाने संयुक्तिक आदेश मंजूर करून ३० दिवसांनंतरचा अपिल दाखल करण्याचा विलंब माफ करतील.

(३) अपिलीय प्राधिकारी, शक्य असेल तर, ३० दिवसांच्या कालावधीमध्ये अपिलावर निर्णय देतील.

(४) अपिल दाखल केल्यानंतर जर, अपिलकारांच्या तक्रारीचे निवारण त्याच वाद कारणांसाठी मा.न्यायालयांमध्ये होत असेल तर अपिल खारीज होईल, त्याचप्रमाणे त्या उलट होईल.

(५) विद्यमान कोणत्याही परवान्यावर पूर्वलक्षी प्रभावाने मार्गदर्शक तत्वे लागू होणार नाही.

(६) जर, जाहिरातदार मालकाने किंवा अनुज्ञापन धारकाने सह / उप-पालिका आयुक्त (अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी) किंवा अतिरिक्त पालिका आयुक्त यांच्या कोणत्याही आदेशाने व्यथित होऊन अपिल दाखल करत असतील तर अपिल प्रलंबित असतानाच्या कालावधीमध्ये जाहिरातदार / एजन्सी सदर जाहिरात फलकावर शक्य असल्यास जाहिरात प्रदर्शित करता येईल.

(७) ३० दिवसांचा अपिल कालावधी अपील शुल्क भरल्याच्या तारखेपासून ग्राह्य करण्यात येईल.

(८) जेथे इमारत धोकादायक / मोडकळीस आलेली असेल (सी-१, सी-२(अ)) तर त्या कारणाने आणि जाहिरातीचे बांधकाम / इमारत असुरक्षित आहे, असे घोषित करण्याच्या कारणाने जाहिरातीचे प्रदर्शन नामंजूर करण्यात आले असेल तेथे अपील कालावधीत जाहिरात फलक लावता येणार नाही.

(९) जर होर्डिंग जमिनीवर असेल आणि पुनर्विकासात अडथळा आणणार नसेल तर होर्डिंग चालू ठेवता येईल. तथापि, याबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने प्रथम खात्री करणे आवश्यक राहिल.

(ड) जर, जाहिरातदार / एजन्सी सुनावणीकरिता हजर राहिले नाहीत किंवा पुढील तारीख देण्यासाठी विनंती केली तर :-

(१) जर, अपिल शुल्काच्या अधिदान तारखेपासून १५ दिवसांमध्ये अपिल प्राधिकाऱ्यांनी निश्चित केलेल्या सुनावणीसाठी जाहिरातदार हजर राहिले नाही तर सदर १५ दिवसांच्या कालावधीनंतर जाहिरातदारास जाहिरात शुल्क भरावे लागेल.

(२) जर, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेद्वारे अपिलाचा निर्णय करण्यात आला नाही तर, एजन्सी / जाहिरातदार, १५ दिवसांनंतरच्या जाहिरात शुल्कामध्ये सूट मिळविण्याकरीता दावा करण्यास पात्र असेल. परंतु, जर, जाहिरातदार / एजन्सीने त्यानंतर स्थगनकालाची / पुढील तारीख देण्याची मागणी केली किंवा तो सुनावणीसाठी गैरहजर राहिला तर जाहिरातदार / एजन्सी, त्या तारखेपासून जाहिरात शुल्कामध्ये सूट मिळविण्यासाठी दावा करण्याकरिता पात्र ठरणार नाही.

(३) जर, ३० दिवसांमध्ये अपिलाची सुनावणी झाली नाही आणि आदेश मंजूर करण्यात आला नाही तर जाहिरातदार, अपिल प्रलंबित असतानाच्या काळात जाहिरात शुल्क भरण्याकरिता उत्तरदायी असणार नाहीत. परंतु, सदर प्रलंबनाच्या कालावधीमध्ये जाहिरात प्रदर्शनास मुभा देता येईल.

(४) जर, अपिलाचा निकाल जाहिरातदाराच्या बाजूने लागला तर अशा बाबतीत, जर, बृहन्मुंबई महानगरपालिकेच्या कारणाने विलंब झाला तर ३० दिवसांच्या नंतरच्या अपिलाच्या प्रलंबित कालावधीकरिता जाहिरात शुल्क वसूल करण्यात येणार नाही.

(५) वरिष्ठ निरीक्षक अनुज्ञाप्ती (सर्व प्रभाग) प्रत्येक महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यामध्ये ज्या त्या अपिल प्राधिकाऱ्यांकडे प्रलंबित अपिलाची यादी सादर करतील आणि प्रत्येक कॅलेंडर वर्षाच्या अखेरीस प्रलंबितावस्थेचा अहवाल सह / उप पालिका आयुक्त आणि अतिरिक्त पालिका आयुक्त, अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांच्यामार्फत पालिका आयुक्तांच्या अवलोकनाकरिता त्यांच्याकडे सादर करतील.

(६) चालू असलेल्या प्रलंबित अपिलाचा निर्णय या मार्गदर्शक तत्वांमध्ये घालून दिलेल्या कार्यपद्धती प्रमाणे करण्यात येतील.

(७) एजन्सी/जाहिरातदाराने अपीलीय अधिकाऱ्याने कोर्ट ऑफ लॉमध्ये दिलेल्या आदेशाविरुद्ध निवारणाची मागणी केली, तर प्रकरण निकाली काढेपर्यंत आणि परवाना शुल्क वसूल होईपर्यंत जाहिरात एजन्सीला सदर प्रलंबनाच्या कालावधीमध्ये जाहिरात प्रदर्शनास मुभा देता येईल.

(८) अपिलकार जाहिरातदार, स्वतः व्यक्ती किंवा अधिकृत प्रतिनिधीमार्फत सुनावणी करिता हजर राहू शकतात. अशा प्रकरणात अपिल प्राधिकाऱ्यांनी दिलेला निर्णय हा अंतिम असेल आणि अपिलकारांवर बंधनकारक राहिल.

२३. हे नियम पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाही.

२४. तसेच असे जाहिरात फलक लावताना परिसर विदुषिकरण होणार नाही, वाहतूकीस व पादचाऱ्यांस अडथळा होणार नाही, तसेच कोणतीही दुर्घटना होणार नाही याबाबत दक्षता घेणे संबंधीत अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्यास बंधनकारक राहिल.

२५. या मार्गदर्शक तत्वांबाबत कोणतीही धोरणात्मक/व्यापक समस्या उद्भवल्यास त्याबाबत अंतिम निर्णय राज्याशासनाचा राहिल.

प्रकरण-५

जाहिरातदार / एजन्सी यांना काळ्या यादीमध्ये टाकणे

१. (अ) सर्वसाधारण :-

- (१) काळ्या यादीमध्ये टाकणे ही बाब ठराविक कालावधी करिता किंवा कायमस्वरूपी असेल.
- (२) काळ्या यादीत टाकण्याच्या कारणाचे समाधानकारक अनुपालन केल्यावर काळ्या यादीतील नाव मागे घेता येईल.
- (३) जर, संचालक / मालक / भागीदार हा अन्य पेढीचा संचालक / मालक / भागीदार असल्याचे आढळून आले तर सदर पेढीला काळ्या यादीत टाकण्याची प्रक्रिया सुरु करण्यात येईल.

(ब) जाहिरातदार / परवानाधारक हा खालील एका किंवा अनेक कारणांनी काळ्या यादीमध्ये टाकण्यास उत्तरदायी असेल :-

- (१) जर, पेढीचा मालक, तिचे कर्मचारी, भागीदार किंवा प्रतिनिधी हा व्यावसायिक व्यवहारासंबंधी नैतिक अधोगती मध्ये समाविष्ट असणाऱ्या गुन्हाकरिता न्यायालयाने सिद्ध अपराधी ठरवला असेल किंवा त्याच्यावर चौकशी सुद्धा असेल, कायदानुसार त्याच्यावर प्रसामान्य प्रक्रियेनुसार कारवाई सुरु असेल, म्हणजेच तो न्यायालयाद्वारे सिद्ध अपराधी झालेला असेल तर.
- (२) जर, असा विश्वास ठेवण्यास जोरदार समर्थन असेल की, पेढीचा मालक किंवा कर्मचारी किंवा प्रतिनिधी हा लाच देणे, भ्रष्टाचार, टेंडरची (निविदांची) अदलाबदल करण्याचे कपट, प्रक्षेपण, विपर्यास, कायदानुसार आकारण्यात आलेले कर भरण्यास टाळाटाळ करणे किंवा त्याचे प्रदान करण्यास वारंवार कसूर करणे अशा सारख्या गैरव्यवहारांसाठी दोषी ठरला आहे.
- (३) जर, पेढीने कोणतेही पुरेसे कारण न देता बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला देय असणारे कर/शुल्क यांचे विवरणपत्र भरले नाही किंवा ते चुकते केले नाहीत किंवा राज्य सरकारची देणी चुकती केली नाही आणि जर बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची अशी खात्री झाली की ही गोष्ट अशा वाजवी विवादामुळे नसून ही बाब लवाद किंवा न्यायालयामध्ये कार्यवाही करण्यायोग्य आहे.
- (४) जाहिरात परवान्याच्या अटी व शर्तीचे हेतूपुरस्पर भंग करणे.
- (५) बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला फसवणे, अनुचित मार्गाने परवाना मिळवणे किंवा बाहेरून वशीला लावणे, कोणतेही टेंडर (निविदा) / कंत्राट किंवा कोणतेही इतर शासकीय प्रकरण या संबंधीचे पालिका अभिलेखांमध्ये आणि दस्तऐवजांमध्ये यांच्या अनधिकृत नकला मिळवणे, पालिकेच्या अभिलेखांमध्ये आणि दस्तऐवजांमध्ये छेडछाड करणे (बिघडवणे), कोणत्याही पालिका कर्मचाऱ्यांना / अधिकाऱ्यांना धमकी देणे, त्यांच्याशी वाईट रितीने वागणे (गैरवर्तणूक करणे) किंवा त्यांच्यावर शारीरिक हल्ला करणे.
- (६) अनुचित लाभ मिळण्याच्या उद्देशाने इतर कंत्राटदार / जाहिरातदार यांना चिथावणी देणे किंवा त्यांच्याशी संगनमत करणे.

२. चौकशी प्रलंबित असताना परवाना निलंबित करणे:-

जेव्हा म्हणून जाहिरातदार/ परवानाधारकास, त्याने केलेल्या कथित हयगयीसाठी स्पष्टीकरण मागवणारी कारणे दाखवा नोटीस देण्यात येईल, तेव्हा देण्यात आलेल्या अशा कारणे दाखवा नोटीसचा अंतिम निकाल येईपर्यंत परवाना सुरु करण्याची संधी देता येईल किंवा कसे याबाबत सक्षम प्राधिकाऱ्याने निर्णय घ्यावा. कारणे दाखवा नोटीस ही उप-पालिका आयुक्त अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांच्या दजपेक्षा खाली नसणाऱ्या अधिकाऱ्यांद्वारे देण्यात येईल.

३. प्राधिकार :-

संबंधित सह / उप-पालिका आयुक्तांकडून प्राप्त झालेल्या एक / अनेक अहवालांच्या आधारे अतिरिक्त पालिका आयुक्त / पालिका आयुक्त हे कोणतीही शिक्षा देण्याकरिता म्हणजे काळ्या यादीत टाकण्याकरिता सक्षम असतील.

४. प्रक्रिया :-

(१) काळ्या यादीत टाकण्याची कार्यवाही सुरु करण्यापूर्वी, उप-पालिका आयुक्त अनुज्ञापन विभागाचे प्रभारी यांच्या दजपेक्षा कमी नसणारे सक्षम प्राधिकारी, सदर जाहिरातदाराच्या विरुद्ध दंडनीय कार्यवाही का करण्यात येऊ नये असे नमूद करणारी कारणे दाखवा नोटीस जाहिरातदार / परवानाधारकाच्या विरुद्ध काढतील. नोटीसचा कालावधी हा १५ दिवसांपेक्षा कमी असणार नाही आणि तो जाहिरातदाराला

नोटीस मिळाल्याच्या तारखेपासून मोजण्यात येईल आणि तो कालावधी सदर नोटीस देणाऱ्या अधिकाऱ्यांद्वारे (नोंदवण्यात येणाऱ्या) पुरेशा कारणांनी ३० दिवसांच्या कालावधीपर्यंत (प्रारंभाचा कालावधी धरून) वाढवता येईल.

(२) जर, जाहिरातदाराने सदर कारणे दाखवा नोटीसमध्ये करारनिविष्ट करण्यात आलेल्या कालावधीमध्ये (किंवा, जर असेल तर, वाढीव कालावधीमध्ये) समाधानकारक स्पष्टीकरण दिले नाही तर सह / उप पालिका आयुक्त काळ्या यादीत टाकण्याच्या प्रकरणावर तर्कशक्तीनुसार आदेश मंजूर करण्याकरिता मान्यतेसाठी अतिरिक्त पालिका आयुक्त / पालिका आयुक्त यांच्याकडे प्रस्ताव अग्रेषित करतील.

(३) शक्य असेल तेवढ्या लवकर सक्षम प्राधिकारी सुनावणी पूर्ण झाल्यापासून १५ दिवसांमध्ये तर्कशक्तीनुसार आदेश पास करतील.

(४) या धोरणानुसार सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी पास केलेल्या शिक्षेच्या कोणत्याही आदेशामध्ये प्रकरणाची वस्तुस्थिती नमूद करण्यात येईल आणि आदेशाची कारणे नोंदवण्यात येतील. जर, काळ्या यादीत टाकावयाचे असेल तर सदर आदेशामध्ये ज्यांना काळ्या यादीत टाकावयाचे आहे अशा मालकाचे / भागीदाराचे / भागीदारांची / संचालकांची / कुलमुख्तारांची नाव/ नावे निर्देशित करण्यात येतील आणि सर्व संबंधितांना लेखी स्वरूपात कळविण्यात येईल.

५. अपिल प्राधिकारी :-

अपिल प्राधिकारी आणि अपिल करण्याची कार्यपद्धती वरील प्रकरण ४(४)(२२) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे असेल.

प्रकरण - ६

सर्वसाधारण निर्देश :

(१) ही मार्गदर्शक तत्वे पूर्वलक्षी प्रभावाने लागू होणार नाहीत.

(२) माननीय भारताचे सर्वोच्च न्यायालय / मा.उच्च न्यायालय आणि इतर मा.न्यायालय यांनी दिलेले आदेश या मार्गदर्शक तत्वापेक्षा वरचढ असतील.

(३) या मार्गदर्शक तत्वांबाबत कोणतीही धोरणात्मक/व्यापक समस्या उद्भवल्यास त्याबाबत अंतिम निर्णय राज्याशासनाचा राहिल.

(४) जाहिरातदार/अभिकरण (एजन्सी) तसेच सक्षम प्राधिकारी यांनी मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८, महाराष्ट्र मालमत्तेच्या विरुपणास प्रतिबंध करण्याकरिता अधिनियम, १९९५ व इतर संबंधित अधिनियम, नियम, विनियम आणि मार्गदर्शक तत्वे यामधील तरतुदींचे पालन करणे बंधनकारक राहिल.

(५) जाहिरात लावताना वाहतुकीस तसेच पादचाऱ्यास त्रास होणार नाही, तसेच जाहिरातीच्या संरचनेमुळे कोणतीही दुर्घटना होणार नाही, याबाबत संबंधित अभिकरणाने (एजन्सी) दक्षता घेणे बंधनकारक राहिल. जाहिरातीच्या संरचनेमुळे झालेल्या कोणत्याही अपघातामुळे झालेल्या जीवित/मालमत्तेच्या नुकसानीस संबंधित अभिकरण जबाबदार राहिल.

(६) वाहन चालकांच्या डोळ्यावर तिरपी येईल इतक्या प्रखरतेची रोषणाई केलेला जाहिरात फलक प्रदर्शित करण्याची परवानगी दिली जाणार नाही.

(७) जाहिरातीमुळे परिसर विदुप होणार नाही याची दक्षता संबंधित अभिकरण व सक्षम प्राधिकाऱ्याने घेणे बंधनकारक राहिल.

(८) सर्व प्रक्रिया विहित कालावधीत होण्याच्या दृष्टीकोणातून, संपूर्ण प्रक्रिया सुरुवातीपासून अखेरपर्यंत उदा. सर्व अर्ज, शुल्क/ रकमांचा भरणा आणि पुढील पत्रव्यवहार याबाबी 'वन विंडो' पद्धतीनुसार ऑनलाइन प्रक्रियेने राबविण्यात याव्या.

प्रपत्र—'अ'

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

अनुज्ञापन विभाग

(बृहन्मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ / ३२८ अ अन्वये व्यावसायिक जागा व्यतिरिक्त इतर जागा / व्यावसायिक जागा / तात्पुरती जाहिरात यासाठी परवानगी मिळवण्याकरिता अर्जाचा नमूना.)

प्रति,

सहायक आयुक्त / वरिष्ठ निरीक्षक (अनुज्ञापन)

_____ विभाग.

१. अर्जदाराचे नाव :

पहिले नाव	मधले नाव	आडनाव	पेढी / एजन्सी / ट्रस्ट यांच्याशी नाते

२. एजन्सी / पेढी / ट्रस्टचे नाव _____

३. स्थिती / दर्जा : मालकी पेढी / भागीदारी पेढी / कंपनी (प्रा.लि./ पब्लिक लि.) / धर्मादाय न्यास / सार्वजनिक संस्था / राजकीय / इतर (निर्देश करावा) _____

४.

कंपनी / पेढी / एजन्सीचा पत्रव्यवहाराचा पत्ता :	
	दूरध्वनी क्र. / मोबाईल क्र. :
	फॅक्स- ई-मेल आयडी:

५. नियोजित परवाना धारकाचा तपशील :

नाव			पेढी/एजन्सी/ न्यास यांच्याबरोबरचे नाते	मोबाईल क्र.	आधार क्र.	पॅन क्र.
पहिले	मधले	आडनाव				

--	--	--	--	--	--	--

६. जाहिरातीचा तपशील :

(अ) जागेचे प्रकार - व्यावसायिक जागा / व्यावसायिक जागे व्यतिरिक्तची जागा / तात्पुरती जाहिरात जागा / महापालिका रस्ता / पदपथ : _____

(ब) जाहिरातीचा तंतोतंत पत्ता [नेमके स्थान] _____

(क) मालमत्ता क्र. [सेक नं] :

(ड) जाहिरातीचा उद्देश [विद्याविषयक / धार्मिक / जन जागरण / आरोग्य विषयक / राजकीय / शैक्षणिक / वाणिज्यिक / राजकीय (निवडणूक) इतर (निर्देश करावा)]. _____

(ई) प्रदर्शित करावयाचा मजकूर :

(फ) ज्या तारखेस जाहिरात प्रदर्शित करावयाचे योजले आहेत / प्रदर्शित केली आहे.

पासून _____ पर्यंत _____

(ग) जाहिरातीची संख्या आणि आकारमान:

अनु.क्र.	जाहिरातीचा प्रकार	लांबी (फूट)	रुंदी / उंची (फूट)	एकूण क्षेत्र (चौ. फूट)	प्रकाशित / अप्रकाशित	फलकांची संख्या

जोडपत्राप्रमाणे आवश्यक असणारे सर्व कागदपत्रे सादर करण्यात आले आहेत : होय / नाही

मी / आम्ही वरील बृहन्मुंबई महानगरपालिकेची धोणात्मक मार्गदर्शक तत्त्वे काळजीपूर्वक वाचले आहे आणि सर्व अटीचे पालन केले आहे. मी असे स्विकारतो की जर, मी सादर केलेली माहिती खोटी असल्याचे आढळून आले तर कायदानुसार विहीत केलेल्या अशा सर्व दंडनीय कार्यवाह्यासाठी जबाबदार असेल. तसेच मी असेही कथन करता की ज्यावर जाहिरात फलक लावण्याचे योजण्यात आले आहे ती मालमत्ता / इमारत, कोणत्याही न्यायालयामधील कोणत्याही न्यायालयीन खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही.

दिनांक:-

अर्जदाराची सही

जोडपत्र

जाहिरातीचे प्रकार

(अ)	व्यावसायिक जागेव्यतिरिक्त जागेवरील जाहिरात			
	अनु.क्र.	जाहिरातीचे प्रकार	प्रकाशित	अप्रकाशित
	१	जाहिरात फलक (जमीन / कोरी भिंत)		
	२	फिरते जाहिरात फलक (पार्क केलेले)		
	३	स्कायवॉक / उड्डाण पूल / पादचारी पूल यावरील जाहिरात फलक		
	४	किऑक्स		
	५	व्हीएमएस [परिवर्तनशील (चल) संदेश सेवा]		
	६	आकाश चिन्ह / प्रकाशित फलक		
	७	बस आश्रयस्थानके		
	८	फिरत्या वाहनावरील जाहिरात		
	९	संगणीकृत रंगाची/बहुरंगाची/रेखाचित्रिय प्रदर्शित जाहिरात		
	१०	चित्रमय जाहिरात		
	११	इमारत वेप्टन		
	१२	त्रिमती देखावा		
	१३	इलेक्ट्रॉनिक लेख पट्टीक जाहिरात		
	१४	वाहतूक पादपिठावरील जाहिरात		
	१५	प्रोजेक्टर द्वारे केलेले भिंतीवरील प्रदर्शन / भिंतीवरील रंगकाम		
(ब)	बिन-व्यावसायिक जागेवरील जाहिरात			
	अनु.क्र.	जाहिरातीचे प्रकार	प्रकाशित	अप्रकाशित
	१	आकाशचिन्ह / जाहिरात फलक		
	२	जाहिरात फलक (नाव आणि दिशा)		
	३	मॉल वरील / मॉलच्या आतील जाहिरात फिरत्या व स्थिर वाहन सह (संगणीकृत रंगाची / बहुरंगाची / रेखाचित्रित प्रदर्शित जाहिरात सह)		
	४	प्रकाशित फलक (ग्लोसाईन / निऑन साईन)		
	५	दर्शनी कपाटे / दु प्रकाशित		
	६	काचेच्या दर्शनी भागावरील जाहिरात		
	७	प्रोजेक्टरद्वारे भिंतीवर प्रदर्शित केलेली जाहिरात / भिंतीवरील रंगकाम		
(क)	महापालिका रस्ता / पदपथावरील तात्पुरत्या जाहिराती			
	अनु.क्र.	जाहिरातीचे प्रकार	प्रकाशित	अप्रकाशित
	१	कापडी फलक		
	२	फलक		
	३	झेंडे		

(अ) सर्व जाहिरातींच्या परवानगीसाठी आवश्यक असणारे समायिक कागदपत्रे :

अनु क्र.	सादर करावयाच्या खालील कागदपत्रांच्या साक्षांकित प्रती
(अ)	ओळख पुरावा (कोणताही एक)
	१) पॅन कार्ड
	२) आधार कार्ड
	३) पासपोर्ट (पारपत्र)
	४) वाहन चालवण्याची अनुज्ञाप्ती (ड्रायव्हिंग लायसन्स)
	५) निवडणूक ओळखपत्र
(ब)	जागेचा ताबा असण्यासंबंधीचा पुरावा
	१) भाडे पावती
	२) वाणिज्य फोटो पास
	३) नोंदणीकृत भाडेपट्टा करार
	४) भाडेपट्टा विलेख
	५) मालमत्ता पत्रिका
	६) वाटप पत्र
	७) सहकारी गृहनिर्माण संस्थेने दिलेली मेन्टेनन्स पावती
	८) बीज देयक
(सी)	व्यवसाय अस्तित्वाचा पुरावा (जे लागू असेल ते)
	१) भागीदारी विलेखाची प्रत (नोंदणीकृत / नोटरी केलेली)
	२) संस्थापन समयलेखाची प्रत
	३) कंपनी अधिनियमाखालील विधि संस्थापनाचे प्रमाणपत्र
	४) संख्या अधिनियम आणि मुंबई सार्वजनिक न्यास अधिनियम यांच्या नोंदणी अनुसार धर्मादाय आयुक्तांनी जारी केलेले प्रमाणपत्र.
	५) दुकाने आणि आस्थापना प्रमाणपत्र
	६) आय ओ डी आणि प्रारंभ प्रमाणपत्र
	७) जर राजकीय पक्ष असेल तर पक्षांच्या नाममुद्रित पत्रावर प्राधिकार
	८) मालकी पेढी - चालू खात्याच्या पास बुकाचे पहिले पान किंवा त्या खात्याचा रद्द केलेला धनादेश
(डी)	परिमाण आणि प्रदर्शित करावयाच्या मजकुराच्या तपशील यासह जाहिरात फलकाचे रेखाचित्र
(ई)	मॉल / शॉपिंग कॉम्प्लेक्सच्या जागेच्या जागा मालकांकडून मंजूर केलेल्या परवानगी विषयीचे हमीपत्र ज्यामध्ये ते त्या जागेमध्ये केवळ व्यवसायाची / वाणिज्य आस्थापनेचीच जाहिरात प्रदर्शित करण्यात येईल याबाबतचे हमीपत्र देण्यात येईल.
(एफ)	संरचना थैर्यता प्रमाणपत्र (जर फलक १०० चौ. फूट पेक्षा अधिक असेल तर)
(जी)	बांधकाम कंपनी एस. आर. ए. प्रकल्पाच्या कुपनावरील जाहिरात
(एच)	इमारत प्रस्ताव यांच्याकडील काचेचा दर्शनी भागाबद्दलचे प्रमाणपत्र

(बी) वरील 'अ' मध्ये नमूद केलेल्या कागदपत्रांच्या व्यतिरिक्त खालील कागदपत्रे, जाहिरातीच्या परवानगीच्या मंजूरीसाठी आवश्यक असतील.

अनु क्र.	कागदपत्राचे वर्णन	सादर करावयाच्या कागदपत्रांची प्रवर्गवारी तपशील		
		टॅक्सी, बस इत्यादींवरील फिरती जाहिरात	बी.ई.एस.टी./एम. एस.आर.टी.सी./ लि.चे बसरांगेचे आश्रयस्थान	व्हीएमएस
१	अदा केलेल्या छाननी शुल्काची मूळ पावती			
२	जमीन मालकाकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र			
३	सर्व सदस्य मंडळाच्या ठरावाच्या नक्कलेसह सहकारी गृहनिर्माण संस्थेकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र			
४	क्षतिपूर्ती बंधपत्र-नि-हमीपत्र			
५	संयुक्त क्षतिपूर्ती बंधपत्र			
६	स्थान नकाशा आणि वेशिमका नकाशा (दोन प्रति) (Block Plan & Location Plan)			
७	नियोजित जाहिरात फलकाच्या स्थानापासून ६० मीटर्सच्या अंतरावरून घेतलेला १० " x ८" आकाराचा फोटो (दोन प्रति) (Please refer ४.४ (h) for distance)			
८	जर, प्रकाशित जाहिरात फलक असतील तर पोलीस आयुक्त (वाहतूक) यांच्याकडे ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
९	जर, नियोजित जाहिरात फलक हा फनेल क्षेत्रामध्ये स्थित असेल तर नागरी विमान उड्डान खात्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
१०	संरचना रेखाचित्र आणि प्रगणना			
११	नियोजित जाहिरात फलक संरचना आणि इमारत यासाठी अनुज्ञाप्ती प्राप्त संरचना अभियंताकडील संरचना स्थैय्यता प्रमाणपत्र.			
१२	दुकाने आणि आस्थापना अधिनियम, १९४८ अन्वये जारी केलेले प्रमाणपत्र.			
१३	विम्याची नक्कल			
१४	जर, नियोजित जाहिरात फलक हा वारसा संपदा संपत्ती इमारतीमध्ये किंवा वारसा प्राप्त संपत्ती क्षेत्रामध्ये उभारावयाचा असेल तर एम.एच.सी.सी. यांच्याकडील ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
१५	जर, जाहिरात फलक सीआरझेड मध्ये येत असेल तर डी. पी. शेव्यांची नक्कल त्याचबरोबर जाहिरात फलकाचे स्थान दर्शविणारा नकाशा त्याचबरोबर एम. सी. झेड.एम.ए. यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
१६	ज्यावर जाहिरात फलक उभारावयाचा आहे त्या मालमत्तेचा सॅक क्रमांक तसेच अगदी अलीकडच्या मालमत्ता कर देयकाची नक्कल.			

१७	जमिनीची मालकी सिद्ध करण्यासाठी जाहिरातदाराव्दारे सादर करावयाचे दस्तऐवज (कोणताही एक) (अ) मालमत्ता पत्रक (ब) ७/१२ उतारा (क) प्रपत्र — २ (ड) अभिहस्तांतरण पत्र			
१८	जर, नियोजित जाहिरात फलक / फलक हा भारतीय रेल्वे / भारतीय विमान पतन प्राधिकरण/ पीडब्ल्यूडी / एमबीपीटी / मीठागर आयुक्त/ एमएमआरडीए / एमएसआरडीसी / एमएसआरटीसी/ एमआयडीसी / बीईएसटी/ मुंबई मेट्रो रेल कॉर्पोरेशन / मोनो रेल कॉर्पोरेशन आणि इतर यांच्या मालकीच्या मालमत्तेवर उभारावयाचा असेल तर त्यांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र त्याचबरोबर स्वतः साक्षांकित केलेली करारनाम्याची नक्कल.			
१९	जर, बांधकाम कुंपण / इमारत वेस्टन असेल तर आय.ओ.डी. ची नक्कल.			
२०	जर, बांधकाम कुंपण / इमारत वेस्टन असेल तर प्रारंभ प्रमाणपत्राची नक्कल (Commencement Certificate).			
२१	जर, टॅक्सी, बस इत्यादींवरील फिरत्या वाहनावर जाहिरात असेल तर पोलीस आयुक्तांचे ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
२२	जर, टॅक्सी, बस इत्यादींवरील फिरती जाहिरात असेल तर प्रादेशिक वाहतूक अधिकाराच्या ना-हरकत प्रमाणपत्र.			
२३	सक्तीच्या खुल्या जागेमध्ये कोणाताही जाहिरात फलक नसावा. संबंधित विभागाच्या पदनिर्देशित अधिकाऱ्याने दिलेले प्रमाणपत्र सादर करावे.			

प्रपत्र 'ब'
क्षतिपूर्ती बंधपत्र - नि - हमीपत्र
मुद्रांकावर

प्रति,
 माननीय पालिका आयुक्त,
 बृहन्मुंबई महानगरपालिका

विषय - -----

----- येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मिळणेबाबत.

मी, श्री / श्रीमती / मेसर्स ----- वय-----, -----येथे स्थित असलेल्या मालमत्तेचा मालक (किंवा जर संस्था असेल तर)

- आम्ही श्री / श्रीमती १)
 २)
 ३)
 ४)

मेसर्स -----सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीचे संचालक (यामध्ये नंतर ज्याचा उल्लेख 'मालक' असा करण्यात आला आहे)

(किंवा) जर, ट्रस्ट (न्यास) असेल तर)

मी, श्री / श्रीमती ----- मेसर्स ----- या पेढीचा मालक / भागीदार/ संचालक ज्या पेढीचे नोंदणीकृत कार्यालय ----- येथे असून राहणार- ----- येथे (यामध्ये नंतर ज्यांचा उल्लेख 'जाहिरातदार' असा करण्यात आला आहे)

ज्याअर्थी, जाहिरातदाराने, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ आणि ३२८ अ अन्वये जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला अर्ज केला आहे.

आणि ज्याअर्थी मालकानी, त्यांच्या ----- येथील मालमत्तेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांला परवानगी दिली आहे.

आणि ज्याअर्थी जाहिरातदारांने ----- येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी महापालिकेकडे अर्ज केला आहे आणि आम्हाला म्हणजे मालक व जाहिरातदार यांना मार्गदर्शक तत्वांमध्ये घालून दिलेल्या अटींमध्ये संयुक्त हमीपत्र देणे गरजेचे आहे.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे खालीलप्रमाणे करतात / हमी देतात

(१) मालक आणि जाहिरातदार, जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी देण्यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेने तयार केलेल्या नियम, विनियम आणि मार्गदर्शक तत्वांचे अनुपालन करण्याकरीता याद्वारे स्पष्टपणे कबूल करतात व तशी हमी देतात.

(२) मालक आणि जाहिरातदार, याद्वारे अशी हमी देतात की, जाहिरात फलक उभारणे आणि जाहिरात प्रदर्शित करणे यामुळे मालकांच्या मालकीच्या इमारतीच्या हवा, प्रकाश आणि खेळती हवा यांना किंवा शेजारच्या इमारतीस आणि / अथवा जागेला कोणत्याही प्रकारे प्रतिकूलपणे बाधित करणार नाही किंवा कोणताही अडथळा निर्माण करणार नाहीत.

(३) मालक / संस्था याद्वारे असे नक्की करते की संस्थेच्या सर्व सदस्य मंडळाने दिनांक ----- रोजी घेण्यात आलेल्या सर्व सदस्य मंडळाच्या सर्व साधारण सभेमध्ये ठराव पास करून संस्थेच्या जागेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देणारा ठराव मंजूर केला आहे. ज्या ठरावाची प्रत संस्थेच्या लेखापरिक्षकाने प्रमाणित केली आहे.

(४) मालक / जाहिरातदार तक्रारींचे निवारण करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वांमध्ये विहित केलेल्या उचित अपिल प्राधिकाऱ्यांकडे जाण्याची हमी देतात. मालक आणि जाहिरातदार पुढे कबूल करतात की मार्गदर्शक तत्वांमध्ये विहित केल्याप्रमाणे अपिल प्राधिकाऱ्यांचा निर्णय हा अंतिम असेल आणि त्यांच्यावर बंधनकारक राहिल.

(५) मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे पुढे असे मान्य करतात आणि हमी देतात की ते, जागेमध्ये जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी पालिका आयुक्त परवानगी देत आहेत. या कारणाने महापालिकेच्या किंवा पालिका आयुक्तांच्या किंवा त्या दोहोंपैकी कुणाही एकाच्या विरुद्ध सुरु करण्यात येतील अशा कोणत्याही स्वरूपाच्या सर्व कार्यवाह्या, कृत्ये, खटले, हानी, दावे, नुकसान भरपाई, मागण्या यापासून बृहन्मुंबई महानगरपालिकेस आणि पालिका आयुक्तांना किंवा त्यांच्यापैकी कोणासही यानंतर सर्व वेळी मुक्त करतील आणि हानी पासून दूर ठेवतील आणि क्षतिपूरीत करतील.

(६) आम्ही पुढे मान्य करतो आणि हमी देतो की, जाहिरातदार आणि मालक किंवा कोणीही इतर एक व्यक्ती किंवा अनेक व्यक्ती यांच्यामध्ये याबाबतीत उत्पन्न होणाऱ्या कोणत्याही कायदेशीर खटल्यांसंबंधी महापालिकेस / पालिका आयुक्तांना जबाबदार धरण्यात येणार नाही.

(७) आम्ही महापालिकेस / पालिका आयुक्तांना पुढील गोष्टींपासून क्षतिपूरीत करतो.

(१) ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे त्या इमारतीची संरचनात्मक स्थैर्यता आणि तसेच जाहिरात फलकांच्या बांधकामाची सुद्धा संरचनात्मक स्थैर्यता (२) सौंदर्यविषयक देखावा, (३) नियोजित जाहिरात फलकासमोर २५ मीटरच्या अंतरामधील झाडांची सुरक्षितता.

(८) मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे संयुक्तपणे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे ती इमारत / मालमत्ता कोणत्याही न्यायालयामध्ये कोणत्याही खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही आणि जर असे आढळून आले की, सदर इमारत किंवा मालमत्ते विषयी कोणत्याही न्यायालयामध्ये वाद प्रलंबित आहे तर आम्ही याद्वारे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला जाहिरातदारांना दिलेली परवानगी रद्द करण्यास याद्वारे अधिकार देतो आणि मी / आम्ही मालक म्हणून सदर जाहिरात फलक आणि जाहिरात फलकाचे बांधकाम काढून टाकण्याची जबाबदारी घेतो.

(९) हे हमीपत्र आमच्यावर, आमचे वारस, मृत्युपत्र व्यवस्थापक, कारभारी एक / अनेक उत्तराधिकारी आणि अभिहस्तांकिती यांच्यावर बंधनकारक आहे.

आज दिनांक ----- माहे----- सन

आपले विश्वासू,

साक्षीदार

(१)-----

(२)-----

प्रपत्र 'क'

हमीपत्र

मुद्रांकावर

प्रति,

माननीय पालिका आयुक्त,

बृहन्मुंबई महानगरपालिका

विषय - -----

----- येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्यासाठी परवानगी मिळणेबाबत.

मी, श्री / श्रीमती / मेसर्स ----- वय-----, -----येथे स्थित असलेल्या मालमत्तेचा मालक (किंवा जर संस्था असेल तर)

आम्ही श्री / श्रीमती १)

२)

३)

४)

मेसर्स -----सहकारी गृहनिर्माण संस्थेच्या व्यवस्थापन समितीचे संचालक (यामध्ये नंतर ज्याचा उल्लेख 'मालक' असा करण्यात आला आहे)

(किंवा) जर, ट्रस्ट (न्यास) असेल तर)

मी, श्री / श्रीमती ----- मेसर्स ----- या पेढीचा मालक / भागीदार/ संचालक ज्या पेढीचे नोंदणीकृत कार्यालय ----- येथे असून राहणार- ----- येथे (यामध्ये नंतर ज्यांचा उल्लेख 'जाहिरातदार' असा करण्यात आला आहे)

ज्याअर्थी, जाहिरातदाराने, मुंबई महानगरपालिका अधिनियम, १८८८ च्या कलम ३२८ आणि ३२८ अ अन्वये जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला अर्ज केला आहे.

आणि ज्याअर्थी मालकानी, त्यांच्या ----- येथील मालमत्तेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी दिली आहे.

आणि ज्याअर्थी जाहिरातदारांनी ----- येथे जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता परवानगी मिळावी यासाठी महापालिकेकडे अर्ज केला आहे आणि आम्हाला म्हणजे मालक व जाहिरातदार यांना मार्गदर्शक तत्वांमध्ये घालून दिलेल्या अटींमध्ये संयुक्त हमीपत्र देणे गरजेचे आहे.

मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे खालीलप्रमाणे कबूल करतात / हमी देतात

(१) मालक याद्वारे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात प्रदर्शित करावयाची आहे ती जमिन भाडेपट्ट्याची पालिकेची जमिन आहे, जिचा सी.टी.एस. क्रमांक ----- असा असून जी, ----- येथे स्थित आहे. मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे पुढे असे नक्की करतात की मालक, जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देत आहेत यासाठीची वार्षिक मोबदला रक्कम ही रु. ----- (रुपये-----) आणि जाहिरातदारांद्वारे संस्थेला प्रत्यक्षात चुकती केलेली खरी आणि अचूक रक्कम, जाहिरातीच्या परवानगीसाठी केलेल्या अर्जामध्ये उघड करण्यात आली आहे. मालक आणि जाहिरातदार याद्वारे संयुक्तपणे आणि वेगवेगळे पुढे असे मान्य करतात आणि हमी देतात की, ते वर वर्णन केल्याप्रमाणे प्राप्त झालेल्या निव्वळ वार्षिक नुकसान भरपाईच्या ५० % इतकी किंवा जाहिरात फलक अथवा फलक यांच्या पृष्ठभागाच्या क्षेत्राएवढ्या काल्पनिक जमिन क्षेत्रावरील जमिनीच्या चालू बाजारभावाच्या १५ % च्या दराने परिगणित केलेले किंवा त्याच रस्त्यावर अथवा कॉरिडोरमध्ये सार्वजनिक लीलावामार्फत कोणत्याही जाहिरातीमधून मुंबई महानगरपालिकेने मिळवलेल्या प्रमाणशिर पृष्ठभाग क्षेत्र आधारावरील प्रत्यक्ष वसूलीच्या आधारे प्राप्त झालेल्या रक्कमेच्या ५० % एवढे अतिरिक्त वार्षिक भूभाडे, जे वरील ३ प्रकारापैकी सर्वात जास्त असेल ते भरतील.

(२) भालक संस्था याव्दारे असे नक्की करते की, सर्व सदस्य मंडळाने दिनांक ----- रोजी घेण्यात आलेल्या सर्व सदस्य मंडळाच्या सर्व साधारण सभेमध्ये ठराव मंजूर करून संस्थेच्या जागेमध्ये जाहिरात फलक उभारण्याकरीता आणि जाहिरात प्रदर्शित करण्याकरीता जाहिरातदारांना परवानगी देण्यात ठराव मंजूर केला आहे, ज्या ठरावाची नक्कल संस्थेच्या लेखापरिक्षकाने प्रमाणित केली आहे.

(३) मालक आणि जाहिरातदार याव्दारे संयुक्तपणे असे नक्की करतात की, ज्यावर जाहिरात फलक उभारण्याचे योजण्यात आले आहे ती इमारत / मालमत्ता कोणत्याही न्यायालयामध्ये कोणत्याही खटल्यामध्ये समाविष्ट नाही आणि जर असे आढळून आले की, सदर इमारत किंवा मालमत्तेविषयी कोणत्याही न्यायालयामध्ये वाद प्रलंबित आहे तर आम्ही याव्दारे बृहन्मुंबई महानगरपालिकेला जाहिरातदारांना दिलेली परवानगी रद्द करण्यास याव्दारे अधिकार देतो आणि मी / आम्ही मालक म्हणून सदर जाहिरात फलक आणि जाहिरात फलकाचे बांधकाम काढून टाकण्याची जबाबदारी घेतो.

(४) हे हमीपत्र आमच्यावर, आमचे वारस, मृत्युपत्र व्यवस्थापक, कारभारी एक / अनेक उत्तराधिकारी आणि अभिहस्तांकित यांच्यावर बंधनकारक आहे.

आज दिनांक ----- माहे ----- सन

आपले विश्वासू,

साक्षीदार

(१) -----

(२) -----

ANNEXURE (परिशिष्ट) "B"

CHAPTER-I

1. General :

(1) These guidelines may be called The Greater Mumbai Municipal Corporation (Regulation and Control of the Display at Sky-Signs and Advertisement) guidelines- 2022" Will therefore be addressed.

(2) These guidelines falls within the ambit of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 and all other related Acts, Rules and Regulations. Hence, these Guidelines are to be read in conjunction with such Acts and associated Rules and Regulations.

(3) These Guidelines shall come into effect from the date of issue and will be valid for next 10 years from the date of issue or approval of next Guidelines whichever is earlier.

(4) These Guidelines supersedes the previous guidelines and circulars issued in this regard.

(5) Permissions/Permit granted under section 328 and 328A of Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 will not automatically legitimize or regularize the structure upon which the permission for advertisement is granted.

(6) In case of dispute in the matter of interpretation of the Guidelines, the decision of the Municipal Commissioner or any officer authorized by Municipal Commissioner shall be final and binding. In case of any guidelines, strategic or comprehensive problem, the final decision rests with the State Government.

(7) For every such license or written permission a fee/deposit may be charged at such rate as shall from time to time be fixed by the Commissioner with the sanctioned of the Corporation. However, in the event of a guidelines issue arising out of the determination of fees or deposits, the final guidance will be taken by the State Government.

2. Definitions:-

(1) **Advertisement** means and includes any device or representation in any manner such as announcement or direction by word, letter, model, sign by means of posters, hoarding boards, banners, temporary arches, illuminated signs, name boards, direction boards, digital boards, sky sign, placard, digital, LED, LCD, Backlit Board, Neon Display, Electronic display, Video Display, Laser Show, Balloons etc., placed on any private/ public/ State Government/Central Government/ Public Sector Undertaking/ Government Companies/Government Authorities etc., Land/spaces around the building/terrace/structures/land surrounding the building/ parapet visible from any street for the purpose of commercial exploitation or for publicity. However, any display in the form of graffiti and civic messages published by the Municipal Corporation Of Greater Mumbai or any Government Authorities (having no commercial Exploitation) for the benefit of the Citizen shall not be considered as an advertisement.

(2) **Advertisement on balloons** means advertisement on hot air balloons which are filled with gas and floats in the air.

(3) **Advertisement on vehicle (Movable)** means single, double or multiple advertisement board affixed by means of sticker/boards on vehicle, side panel or behind a vehicles in a manners that advertisement draw visibility while the vehicle is driven on the road. However, care must be taken to ensure that this does not impede traffic as well as pedestrians.

(4) **Advertisement on vehicle (Parked)** means a single, double or multiple sided board panels mounted on side panel mounted on sides or behind a vehicle in a manner that can draw visibility when the vehicle is parked at strategic location. However, care must be taken to ensure that this does not impede traffic as well as pedestrians.

(5) **Agency** means an applicant who may be an individual, registered charitable organization, firm, Government-semi Government Organization, partnership or a company incorporated under The Companies Act, 1956.

(6) **Banner** means cloth or any other material, which contains some advertisement or announcement or written matter for display in public place.

(7) **Building** means a house, out house, stable, shed, hut, tank (except Tank for storage of drinking water in a building or part of building), and every other such structure, whether of masonry, bricks, wood, mud, metal or any other material what-so-ever.

(8) **Bus Shelter advertisement** means an advertisement displayed on the structure of a Bus Shelter. It does not include cantilever, lollipop, etc.

(9) **Building wrap advertisement** means an advertisement display on the scaffolding of a building under construction or repair.

(10) **Cantilever** means a long bar supported/ fixed at one end and carrying load/ vertical support at the other end of long unsupported portion used to hold the structure (portion) erected on the divider of the road or the foot path/ pavement for display of road direction/ places or advertisement.

(11) **The Commissioner** is as mentioned in The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(12) **Competent Authority** means Municipal Commissioner or an officer of the Municipal Corporation duly authorized by the Municipal Commissioner.

(13) **Dead wall** means a blank wall unbroken by windows or any other openings.

(14) **Corporation** is as mentioned in The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(15) **Compound wall** means a wall erected at the edge of the plot boundary of the building/ structure/open space/ other property.

(16) **Direction Boards** means any surface of structure erected on ground or any portion of roof of a building or on or above the parapet/ wall of any structure which indicate a direction to a road, building, park or any site and boards put up by private and commercial establishments to indicate direction to their offices or commercial outlets, etc. Direction boards set up by Government or semi-government authorities will not require any kind of permission.

(17) **Electronic display** means electronically operated advertisement display fixed on a structure. LED/LCD/ Neon Sign, etc.

(18) **Gantry advertisement** means advertisement and affixed on gantry erected across a road and usually fabricated from metal section pillars fixed on either side of a road with a beam shaped section connecting the top of the pillars across the road with advertisement on the face opposite to the direction of traffic and which will not disturb pedestrians.

(19) **Glass Facade advertisement** means any advertisement which is affixed or pasted to the glass facade of any building/structure.

(20) **Glow sign box advertisement** means an advertisement displayed on a transparent or translucent sheet of any material mounted on a metal sheet box, illuminated from behind using electrical lamps.

(21) **Graffiti** means painting on wall.

(22) **Ground rent** means rent paid under the terms of a lease/ tenancy by the occupier of building/ land to the owner of land on which it is used for any purpose by the occupant.

(23) **Hoarding** means any structure erected on ground or surrounding the open on dead wall with characters, letters or illustrations applied thereto and displayed in any manner whatsoever, out of doors, for purpose of advertising or to give information with a view to attract the public to any place, persons, public performance articles of merchandise whatsoever and also include advertisement by using neon bulbs/ lamps/ lights, which flash and appear in synchronized manner in one or more different colors and also cutouts with LED lights.

(24) **Kiosk** means a small structure in a public area used for providing information or displaying advertisement, often incorporating an interactive display screen or screens.

(25) **Land** means land which is being built upon or is built upon or covered with water.(benefits to arise out of land, things attached to the earth or permanently fastened to anything attached to the earth and rights created by legislative enactment over any street)

(26) **Laser advertisement** means advertisement displayed on surface of the premises/screen by using laser projector.

(27) **License** means the documents issued by the Competent Authority to authorize and erect a sky-sign, advertisement within the provisions of these guidelines.

(28) **License fees** refers to an amount of money paid by an individual or business to a government agency for the privilege of performing a certain service or engaging in a certain line of business.

(29) **Lollypop** means round/square piece of advertisement board at the end of the pole erected from ground.

(30) **Owner** means when used in reference to any premises, the person who receives the rent of said premises or who would be entitled to receive the rent there of, if the premises were let and include :-

(a) Agent or trustee who receive such rent on account of owner.

(b) Agent or trustee who receive such rent on account of or is entrusted with or concerned for any premises devoted to religious or charitable purpose; and

(c) A receiver, sequester, or manager appointed by any Hon'ble court of competent Jurisdiction to have the charge of or to exercise the rights of an owner of the said premises.

(d) In case of Co-operative society, a General Body of the society.

(31) **Permit** means written permission of The Municipal Commissioner (or any officer authorized by Municipal Commissioner) to erect, fix or retain any sky sign.

(32) **Premises** means buildings and lands of any tenure whether open or enclosed, whether built on or not and whether public or private.

(33) **Prescribed application form** means a format prescribe by The Commissioner at Proforma-A on which an application for permission to erect and display of any advertisement is to be made to the Corporation.

(34) **Private Street** means a street which is not a Public Street.

(35) **Public street** means any street heretofore leveled, paved, metaled, channeled, severed or repaired by the Corporation or any street which became Public Street under any of the provision of The Mumbai Municipal Corporation Act,1888 or which vests in the Corporation as Public Street.

(36) **Rooftop** means the structure having roof of Mangalore Tiles, asbestoses/ metal sheets or any other material sloping roof of the structure.

(37) **Scroller display advertisement** means a box type display with rollers for scrolling a display of looped printed sheet which displays advertisements. (It may or may not have lighting)

(38) **Seaward side** means the direction or side away from land and toward the open sea.

(39) **Show case advertisement** means a case covered from three sided and visible from any street, used for display of advertisements.

(40) **Sponsor** means a person who sponsors the advertisement either by payment or without any commercial exploitation.

(41) **Stop line** means the line at which the traffic must stop before crossing the junction at signal intersection. Usually this is a solid line painted parallel to the Zebra Crossing.

(42) **Sky- Sign** means any word, letter, model, sign, device or representation in the nature of an advertisement, announcement or directions supported on or attached to any post, poles, standard framework or other support wholly or in part upon or over any land, building , surrounding the

open space of building, terrace, parapet or structure which, or any part of which sky sign, is visible against the sky from some point in any street and includes all and every part of any such post, pole (s) standard frame work or other support. The expression “sky-sign” shall also include any balloon, parachute, or other similar device employed wholly or in part for the purposes of any advertisement, announcement or directions or over any street but shall not include :—

(a) Any flag staff, pole, vane or weathercock, unless adopted or used only or in part for the purpose of any advertisement, announcement or direction.

(b) Any word, letter, model, sign, device or representation as aforesaid relating exclusively to the business of a railway company and placed wholly upon or over a railway, railway station, yard, platform or station approach belonging to a railway company, and so placed that it cannot fall into any street or public place.

(c) Any notice of land or building to be sold, or let, placed upon such land or buildings.

(43) **Temporary arches** means temporary structures erected across the road for greeting of personalities or for display of advertisement.

(44) **Terrace** means the flat roof of a house, building, open to sky portion of the constructed place having rooftop.

(45) **Traffic island** means a traffic island which is a solid or painted object on a road that channels traffic and in order for people to be able to stand safely on the road. It can also be a narrow strip of island between roads that intersect at an acute angle.

(46) **Traffic island watch tower** means a tower/ structure created for the use of safety and security of the public and smooth movement of traffic.

(47) **Tri-Vision advertisement (or ‘Tri-Ads’)** means an advertisement hoardings/board that use rotating triangular panels in a synchronized manner such that the three faces of the triangular section are seen one after the other displaying three different advertising messages. These advertising boards may be illuminated or non-illuminated.

(48) **Vehicle** shall include Auto motor cars, and every wheeled conveyance which is used or capable of being used on a public street.

(49) **Wall painting advertisement** means an advertisement displayed by painting it directly on the wall or structure of a building or any civil structure.

(50) **Advertisement on Bicycle** means advertisement displayed on Bicycles.

(51) **Chowk, Center point or Intersection of chowk** means the place where two or more roads intersects each other, on the main road where a stop line is defined for smooth flow of traffic.

3. Types of advertisement for which permission is not required :-

(1) Illuminated and Non-Illuminated advertisement relating to trade, profession or business carried in that premises can be permitted within the window of that premises of any type (according to the prescribed guidelines), which shall not obstruct light and ventilation of the premises.

(2) Advertisement relating to business of the Railways and Airport Authority (Central Government and other areas owned by Central Government or Central Government undertakings) and displayed within the Railway /Airport authority and other premises mentioned above, but not fronting any irrespective of facing Municipal Street.

(3) Illuminated/Non-Illuminated advertisement displayed on or upon business premises relating to trade or business carried on within the premises.

(4) Illuminated/Non-Illuminated Advertisement displayed on or upon any premises relating to sale or letting of the premises or of any effects therein.

(5) Illuminated/Non-Illuminated Advertisement relating to the name of the land or building or to the name of the owner or occupier of such land or a building upon which is exhibited/ displayed if it does not form a sky sign.

4. Display of illuminated/non-illuminated advertisement published by Municipal Corporation of Greater Mumbai or Government Authorities :-

(1) Display of Graffiti on the walls of any building which is purely artistic and does not contain any advertisement. (Words or drawings written or painted on a public place wall or other surface)

(2) Civic message, signage, name board erected on the land or building for the benefit of citizens at large is not required to obtain permission from Corporation.

(3) Hoardings/advertisement boards etc. erected by Municipal Corporation of Greater Mumbai on land, building, roads, footpaths and other properties belonging to Municipal Corporation of Greater Mumbai for display of civic messages, directional boards etc. for the benefit of citizens at large, are not required to obtained permission, in such cases the distance criteria between two hoardings shall not be applicable.

5. Advertisement on other media :-

(1) Advertisements published in newspaper, magazine, print media, etc.

(2) Advertisements broadcast on radio, television and other electronic media.

(3) Advertisement on social media.

6. Guidelines related to fees /deposits :

For every such license or written permission a fee/deposit may be charged at such rate as shall from time to time be fixed by the Commissioner with the sanctioned of the Corporation. However, in the event of a guidelines issue arising out of the determination of fees or deposits, the final decision will be taken by the State Government.(as mentioned in Chapter IV(6)(6))

7. These guidelines will not apply retrospectively.

8. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

CHAPTER II

ADVERTISEMENTS ON BUSINESS PREMISES

1. General norms for grant of permission on business premises :-

(1) Business related advertisements as well as other commercial advertisements may be displayed in the premises of the business.

(2) No agency, without the permission in writing from the Competent Authority, shall erect, exhibit, fix or retain any advertisement by means of neon signs, glow signs, illuminated name boards, electronic displays, digital advertisement, back lit advertisements or any type of illuminated signage's/advertisement/Non-Illuminated signage's, any advertisement forming sky-sign and other commercial advertisements on business premises such as shops, show rooms, offices, petrol pumps, cinema theatres, malls, commercial institutions/ buildings, upon any land, wall on any floor or the premises.

(3) The norms guiding the grant of permission will be as detailed in this section. An agency displaying advertisement/ sky sign or advertisement, without seeking written permission of the Competent Authority and in contravention of these guidelines, will be committing offence punishable under provision of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(4) In case of continuation of offence, the action of removal of advertisement board will be initiated at the risk, costs and consequences of the Agency or Advertiser.

(5) The advertisement board permitted on Business Premises shall not project beyond the building line where the establishment exists as well as on the premises of the adjacent establishments. It will also be mandatory to ensure that other commercial advertisements do not disfigure the premises.

(6) After the written permission of the competent authority business premises may be either by way of ownership or by way of tenancy/ lease agreement on which agency can erect/ display/ exhibit/ advertisements related to trade, business and as well as other commercial advertisements. However, in commercial advertising other business related commercial advertising prescribed charges will apply.

2. Types of advertisement on business premises :-

(1) Sky sign

(2) Advertisement Board (Name/ Direction/ Standby/ Emblem/croller, etc.)

(3) Advertisement on Mall/ Within Mall including vehicle - Moving/ Parked And wandering/ Digital Advertisement (Including LED/ LCD /Computerized coloured / Multicolored /Graphic Display)

(4) Illuminated Board (Glow Sign and Neon Sign)

(5) Show Cases which is use for display of advertisement by any means which covered from three sided and visible from any street (Illuminated)

(6) Advertisement on Glass or Wall Facade.

(7) Advertisement by Laser Projector (for specific events only)

(8) Wall painting/ Wrap on Dead Walls

(9) Advertisement on compound wall.

3. Procedure for application for advertisement on business premises :-

(1) The Applicant/ Agency has to apply (online) for permission in the prescribed form as annexed at "Proforma - A" with Municipal Corporation Greater Mumbai, addressed to the ward in whose jurisdiction the advertisement is proposed to be displayed.

(2) Applicant/ Agency shall pay as applicable processing fees. (Online)

(3) The Applicant/ Agency shall submit self-attested documents along with the application at the time of grant of permission. However original documents shall be submitted for verification as and when demanded by Municipal Corporation Greater Mumbai.

4. Fees and deposits for advertisement permits on business premises :-

(1) In case of grant of fresh permission the Agency/ Applicant shall make the payment within the period of 60 days on receipt of Municipal Corporation of Greater Mumbai demand letter by applicant/agency.

(2) In case Agency/ Applicant has not made the payment as stated in above Chapter II(4(1)) then delay beyond the period of 60 days, composition charges equivalent to 5 percent of the proportionate monthly advertisement fees will be levied.

(3) In the event Applicant / Agency failed to make the payment within a period of 90 days from receipt of demand letter by the Applicant / Agency, the application for or grant permission shall be treated as cancelled and action will be initiated as per provision of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(4) On grant of permission, Applicant / Agency shall be liable to pay the 6 months advertisement fees in advance as per schedule along with security deposit equal to one month's advertisement fees for faithful compliance of the terms and conditions of the permission /permit.

(5) If the deposit is forfeited for breach of any terms and conditions, the resultant shortfall in deposit shall be recouped within 30 days from the receipt of Municipal Corporation of Greater Mumbai demand letter.

(6) It will be the responsibility of the permit holder, to renew the permit before its expiry date. In case if the permit is not renewed before the date of its expiry, composition charges equivalent to 5% of the proportionate monthly advertisement fee for month of delay is liable for payment. If payment is not made within the period of six months the permit shall be ceased and outstanding amount of advertisement fee will be adjusted by forfeiting the security deposit and subsequently permit shall be cancelled and action will be initiated as per The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(7) If Agency intends to restore the ceased/ cancelled permit as stated at Chapter II(4)(6) above, it can be restored on payment of advertisement fee from the date of expiry of the permit along with composition at the rate of 5% on proportionate monthly advertisement fees for total months of delay and security deposit equal to one month's advertisement fee.

(8) If advertisement is found displayed without prior permission of Municipal Commissioner/ Competent Authority of Municipal Corporation of Greater Mumbai and thereafter if agency come forward to obtain the permission for advertisement, then regularization charges equal to 1 month advertisement fee shall be recovered in addition to schedule fees as stated above at Chapter II(4)(4). Permit shall be granted from the date of first detection of display/ actual display of advertisement board.

(9) In the event, if Sunday or Public Holiday falls on first date of the month thereby advertiser/ agency could not pay the advertisement fee and subsequently paid the advertisement fee then no composition shall be charged on advertisement fee.

5. Duties and responsibilities of permit holder :-

(1) The permit holder shall ensure that the structure and the advertisement board area esthetically designed, framed and properly maintained at all times.

(2) Advertisements should respect the character or appearance of the locality. In residential areas advertisements will be restricted to business premises.

(3) Advertisements fixed to buildings should be designed to suit the scale, proportions, period, architectural detailing and use of the building. They must not harm the character of the building or obscure architectural features. Illumination will be resisted if it is considered harmful or detracting from the special interest of the building.

(4) Advertisements positioned on heritage buildings may also require permission from Heritage Committee. Advertisements will be resisted if they are considered to harm the setting of heritage assets. Advertisements on heritage building require Heritage Committees consent, even where advertisement license is not required and must be designed and attached to the building with particular care. In Heritage areas the Corporation will resist advertisements that fail to preserve or enhance the character or appearance of the conservation area.

(5) The permit holder shall ensure that advertisements of obscene (as defined in Indian Penal Code) nature or any other Advertising for pornography offensive message or in contravention of the provisions of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 shall not be displayed.

(6) The permit holder shall abide the terms and conditions stipulated in the permission letter.

(7) In case of any accident, Advertiser shall be solely liable against all actions/ suits/ claims/ damages and demand of any nature.

(8) Advertisements which are banned by Government from time to time shall not be displayed.

(9) It will be mandatory for the concerned agency to ensure that the premises will not be disturbed, traffic and pedestrians will not be obstructed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

6. Structural design/erection of the advertisement board on the business premises:

(1) Height of the display board shall be up to 10 feet. However, width of the display board shall be permitted up to available space of the commercial premises/shop.

(2) Agency/ Applicant shall submit detailed structural stability Report from the registered Municipal Corporation of Greater Mumbai structural engineer along with the application if they intend to erect, exhibit, fix, retain or display the advertisement board size more than 500 sq. ft. or if it is forming a sky-sign above 100 sq. ft.

(3) The name board should be restricted to the business premises only.

7. Norms for display of advertisements on glass facade :-

(1) Advertisement on glass facade can be permitted on Business Premises having glass facade is duly approved as per approved plan from Building Proposal Department of Municipal Corporation Greater Mumbai.

(2) The advertisement on glass facade can be permitted on entire portion of the glass facade.

(3) Applicant shall obtain prior permission for display of advertisement on glass facade if advertisement is by means of illumination, shall pay charges for the same as per schedule of fees.

(4) Permission of Glass Facade shall be given subject to No Objection Certificate from Chief Fire Officer considering safety at large for displaying advertisement related to trade, profession, services rendered for all types of commercial advertisements.

8. Scrutiny :-

(1) Advertiser/Agency shall apply online for grant of permission in prescribed form on website as Proforma-A along with required documents in concerned ward along with the processing fee to be paid online as applicable.

(2) The procedure of scrutiny is as prescribed by the Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai from time to time.

9. Transfer of advertisement permit on business premises :- The advertisement permit can be transferred with the prior permission of Competent Authority and on payment of online transfer fees, as prescribed by the Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai from time to time, subject to the submission of following documents online:-

(a) Consent in writing from the holder of the permit and the land owning authority/ Co-operative society/authority.

(b) In case of transfer of permit to legal heir, death certificate of the original permit holder, proof of legal succession, and Indemnity Bond from other legal heirs indemnifying The Municipal Commissioner /Municipal Corporation from all other claims/disputes.

(c) In case of transfer through sale, the sale document and Indemnity Bond from purchaser indemnifying Commissioner, Municipal Corporation from all claims and disputes.

(d) Permit holder shall pay online transfer fee equal to one month advertisement fee.

(e) In case of Change in Constitution of Company /Partnership/ LLP(Limited Liability Partnership), documents such as indemnity bond and resolution or agreement.

10. Disposal of appeal application.—The Appeal application for the decision taken on grant/ reject/ revocation of permit for display of advertisement on Business Premises shall be dealt as under :—

(a) Appeal lies with Assistant Commissioner of the ward, if the application for grant of permission is rejected or permit granted is cancelled/ revoked by Senior Inspector (License) of the ward.

(b) Appeal lies with Joint/ Deputy Municipal Commissioner, in-charge of License Department in case application for grant of permission is rejected or permit cancelled/ revoked by Assistant Commissioner of the ward.

(c) An appeal must be filed along with appeal fees as applicable within 15 days from the date of rejection of application or revocation of permit granted against the orders of the authority and copy of appeal shall be given to Appellate Authority.

(d) The Appellate Authority shall dispose off Appeal within 1 month from the date of filing appeal in normal circumstances.

(e) All appeals and payments shall be paid online. In the appeal period, display shall be permitted and fees shall be recovered. The decision of the competent authority in this regard will be final.

11. Grant of permission for display of illuminated or non-illuminated advertisement relating to advertisement other than trade, profession, services rendered in the establishment :—

(1) This is permissible for PCO granted by Municipal Corporation of Greater Mumbai and other commercial establishment premises.

(2) The procedure for grant of permission and other procedures are applicable as stated at in Chapter II above.

(3) Size of advertisement board shall be restricted this guidelines.

12. These guidelines will not apply retrospectively.

13. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

14. In this case the fee / form process will be implemented online only.

15. Also the orders given by the Hon'ble Court regarding these guidelines will prevail.

CHAPTER III

TEMPORARY ADVERTISEMENT

1. General norms for temporary advertisements :

(1) No agency, without the permission in writing from the Competent Authority shall temporarily erect, exhibit, fix or retain any advertisement by means of advertisement boards on buildings under construction, building wrap, building under repair and banners, boards, flags, direction boards, wall painting, and advertisement boards on mobile vans.

(2) The application shall be made in the prescribed form Proforma-A to Municipal Corporation Greater Mumbai along with prescribed processing fees as applicable. (In case permission is required for more than one ward, the application shall be made in the ward where the administrative office of the applicant agency is situated and the same will be processed as per the procedure laid down in the these guidelines).

(3) An agency displaying advertisement / sky sign or advertisement without seeking permission of the Competent Authority or in contravention of these guidelines, will be committing offence punishable under The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888. Such advertisements shall be removed by Municipal Corporation Greater Mumbai at the risk, cost and consequences of the Agency.

(4) The temporary advertisement permission should not block the view of the existing permitted hoarding.

2. Types of temporary advertisements :

- (1) Banner
- (2) Board
- (3) Flag
- (4) Advertisements on Mobile Vehicle (Parked/Moving)
- (5) Advertisements by means of Laser/ Digital Display/ Video Displays.
- (6) Wall Painting.
- (7) Building Wrap
- (8) Floating Balloons
- (9) Sticker on Glass Façade
- (10) Kiosks
- (11) Graffiti
- (12) Any other similar type of advertisement

3. Procedure for application for temporary advertisement :

(1) The applicant/agency shall apply for permission in the prescribed form as per “Proforma - A” with Municipal Corporation Greater Mumbai, in the ward, in which advertisement is proposed to be displayed.

(2) Applicant/ Agency applying for advertisement on building under construction site or unoccupied building or land with steel sheets put up whether construction activities carried out or not & shall pay online processing fees as applicable along with the application form duly filled in with Chief Engineer (Development Plan) (except building under construction on various Government /Semi-Government projects)

(3) The Applicant/ Agency shall submit self-attested documents. However, original documents shall be submitted for verification as and when demanded by Municipal Corporation Greater Mumbai.

4. Norms for grant of advertisement permission on plot boundary fence, construction fence and building wrap, related to the project or any other commercial temporary advertisement :-

(1) Advertisements shall be allowed on Construction Fence/ plot boundary fence/open land/ Walls/ Scaffolding or on above any other content of the building under construction or not under construction, after taking due permission from Competent Authority.

(2) Advertisement board shall be restricted to the space available on above mentioned Chapter III(4)(1).

(3) It shall be responsibility of the applicant / agency to remove the advertisement boards, on completion of the time, failure to do so will lead to appropriate legal action.

(4) Temporary advertisement on construction fence can be for initial mentioned in Chapter III(4)(1) can be granted for initial period of maximum 3 months which will be renewable for after every 3 months on submission of online payment, provided there is no genuine/justified complaint. This advertisement is required for a period of three months or how it will be decided by the competent authority and the concerned agency.

(5) In case, building under construction is on the land of SRA/ MMRDA/MSRDC/ MHADA/ MBPT etc. or other Government/Semi-Government authorities in such cases application shall be submitted online to Senior Inspector of license department of concerned ward.

(6) Advertisement on Construction fence/Open land/Wall/Scaffolding/ or on mentioned in Chapter III(4)(1), by means of illuminated/ non-illuminated displays, i.e. Glow Sign, Neon Sign, digital displays shall be allowed till the completion of the project.

(7) The applicant should display the advertisements for which permission is granted and shall pay according to schedule fees if used commercially.

(8) It will be mandatory upon the concerned agency / applicant to take precautionary measures to ensure that the premises will not be disfigured and there will be no accidents due to temporary advertisements.

5. Permission for illuminate or non-illuminated advertisements by means of floating balloons can be granted subjects to the compliance of conditions mentioned below:-

(1) Any agency shall display the balloon in such a manner that it does not interfere with or obstruct other display of advertisements.

(2) The agency shall make all the necessary precautions for watching the balloons for any emergency during the display of the said advertisement by means of balloon.

(3) The agency shall produce No Objection Certificate from the Civil Aviation Department of the Government of India and shall observe all their guidelines/rules and regulations.

(4) The agency shall be liable to pay damages for any accidents or any injury which may be caused to any property or person by reason of keeping the said balloon or the material, gas or any device used in respect thereof or by reason of the fall or otherwise the said balloon or any part thereof due, faulty construction, negligence, accident or any other cause what so ever. The agency shall be responsible for such incidence. It will mandatory for the concerned agency to take precaution against such incidents.

6. Fees and deposits for temporary advertisement :-

(1) On grant of permission, the agency shall be liable to pay the advertisement fees in advance as per the schedule of fees along with security deposit equivalent to one month's advertisement fees for faithful compliance of the terms and conditions of the permission.

(2) The fees are payable, as per Schedule of Fees as decided by The Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai after Corporation approval. However, in the event of a guidelines/ policy issue arising out of the determination of fees or deposits, the final decision will be taken by the state government.

(3) The fee is to be paid for the whole month in advance even though the permission is granted for a period less than a month.

(4) The advertisement fees will be accepted by Online.

(5) If the advertisement displayed without valid permission, such agency / person will be subject to severe punishment and against it prosecution under two different section 328/328A read with 471 of The Mumbai Municipal Corporation Act 1888, shall be initiated and such advertisement shall be liable for removal with a risk, cost and consequences of the Applicant/Agency. It will be mandatory to remove the sign immediately after giving the instruction by the competent authority so that the premises should not be disfigured.

(6) It is the responsibility of the permit holder to apply for renewal one month before the expiry of the permit.

(7) In the event Sunday or public holiday falls on first date of the month thereby advertiser/ agency could not pay the advertisement fee and subsequently paid the advertisement fee then no composition shall be charged on advertisement fees.

7. Duties and responsibilities of permit holder :-

(1) The permit holder shall ensure that the structure and the advertisement board are aesthetically designed, framed and properly maintained at all times.

(2) The permit holder shall ensure in written that advertisement of obscene or ostentatious nature or any other offensive message (as defined in Indian Penal Code) or in contravention of the provisions of two different sections as 328/ 328A of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 shall not be displayed.

(3) If the advertisement displayed without valid permission, such agency / person will be subject to severe punishment and against it prosecution under two different section 328/328A read with 471 of The Mumbai Municipal Corporation Act 1888, shall be initiated and for pointed view of discipline such advertisement shall be liable for removal with a risk, cost and consequences of the Applicant/ Agency.

(4) Renewal of the permit for the advertisement board shall be done online in prescribed format before expiry as per the terms and conditions of the permit.

(5) Permit holder shall abide the above terms and conditions stipulated in the permission letter.

(6) In case of any accident, advertiser shall be solely liable against all actions/ suits/claims/ damages and damages of any nature.

(7) The permit holder shall ensure that on expiry of the permit/ permission Advertisement shall be removed along-with the structure.

(8) The temporary advertisement will be permitted for not more than 3 days, at the place specified by the corporation.

(9) The maximum size of such advertisements is 100 sq.ft (10' x 10')

(10) These temporary advertisement shall not obstruct the view of the existing hoardings or advertisements having valid license.

(11) It will be mandatory upon the concerned agency / applicant to take precautionary measures to ensure that the premises will not be disfigured and there will be no accidents due to temporary advertisements.

8. Scrutiny :-

(1) Advertiser/ Agency shall apply online for grant of permission in prescribed form on website as Proforma-A along with required documents in concerned ward and the processing fees to be paid online as applicable.

(2) In case of rejection of application, the competent authority shall for reason to be recorded in writing or online, refuse permission for grant of permit.

(3) The procedure for Scrutiny of applications for such advertisements will be as decided by The Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai from time to time. Further action should be taken in consultation with the State Government in case of any problem of any guidelines/policy or comprehensive nature.

(4) It will be mandatory to comply with the orders of the Hon'ble High Court in the PIL No. 155/2011. Also from time to time in other cases it will be mandatory to follow the orders given by the Hon'ble Court.

9. Grant of permission for display of banners/boards/flags etc. :-

(1) This guidelines will be applicable for grant of permit for display of advertisement by means of Banners/ Boards/Flags visible from any street.

(2) No agency, without the permission in writing from the competent Authority, shall erect, exhibit, fix or retain any advertisement by means of Banners/Boards/Flags. The norms guiding the grant of permission will be as detailed in above guideline Chapter III(8).

(3) An agency displaying advertisement through Banners/Boards/Flags, without seeking permission of the Competent Authority and in contravention of these guidelines, will be committing offence under two different sections as 328/ 328(A), punishable under read with section 471 of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 as well as under The Maharashtra Prevention of Defacement of Property Act, 1995. In such cases, it is the responsibility of the Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai to check the unauthorized banners. Strict action should be taken against unauthorized hoardings/banners by The Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai with the help of police after reviewing these cases.

(4) No permission shall be granted on the premises of Corporation/Government/ Public places/ roads, however, exemption can be considered for certain events by Municipal Commissioner, for example, Event organized by the Government; event organized by the Corporation or any other event as deemed fit by the Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(5) The permission for display of Banners/Boards/Flags visible from any street will be granted on Private premises subject to submission of No Objection Certificate from concerned land owner/ House owner/ Society. In the event where flat/ premises is occupied by other than owner, then in such case, the No Objection Certificate shall be required from owner & occupier both.

(6) The Applicant/ Agency shall apply online for grant of permission in prescribed form Proforma-A along with required documents in concerned ward along with the online processing fee as applicable.

(7) The applicant/ agency shall pay one month's online advertisement fee even if the period granted for permission is less than a month.

(8) The applicant/ agency shall pay online Security Deposits equal to one month's advertisement fee for faithful compliance of terms and conditions of permit. For non-compliance/ for breach of terms and conditions of permit, the Security Deposit lying with Municipal Corporation Greater Mumbai is liable for forfeiture.

(9) The applicant/agency shall remove the banner upon expiry of the permission, failing which the same will be removed by Municipal Corporation Greater Mumbai and the Security Deposit lying with Municipal Corporation Greater Mumbai shall be forfeited.

(10) In the event, when the advertiser or agency removes the advertisement on its own and does not claim security deposit within 90 days period from date of expiry of permission, then Security Deposit paid is liable for forfeiture in Municipal treasury and if claim in time, Concern Competent Authority does not refund security deposit in time, it will be mandatory for the concern authority of Municipal Corporation Greater Mumbai to return such deposit within the prescribed period.

(11) All Political parties can display a non-illuminated banner/ board on their party offices located in private premises and no permission is required for display of such advertisement.

(12) Board consisting information regarding name of the project, duration of project, name of contractor, name of Member of Parliament/ Member of Legislative Assembly/ Councilors and constituency can be displayed. However, no photographs/ pictures of Member of Parliament/Member of Legislative Assembly/Councilors shall be displayed.

(13) The Applicant/ agency shall pay online ground rent and advertisement fee if the banner/ board, displayed on Municipal Corporation Greater Mumbai road/footpath/land.

(14) There will be no disfigurement while erecting such banners/boards it will be mandatory for Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai and concerned agency/applicant to take precautions of this.

10. Grant of permission for display of banners/boards /flags etc. during religious festival :-

Permission for display of commercial/ social/ political advertisements by means of Banners/ Boards/ Flags on pandals for Religious festivals will be permitted considering the following conditions :—

(1) Applicant/ Agency etc. shall apply for grant of permission in prescribed Proforma-A along with required documents in concerned ward and the processing fee as applicable.

(2) Security Deposit as applicable will be recovered for faithful compliance of the terms and conditions of the permission granted.

(3) Display of social / political advertisements will be allowed inside the pandals and up to 100 meters from the entrance of the pandals by recovery as applicable as lump-sum advertisement fees.

(4) For display of social / political advertisements will be allowed on the temporary arches of the festival, a lump-sum fees as applicable, will be recovered from the Applicant/Agency.

(5) For display of Advertisement by means of LED, as applicable will be recovered per board, from the applicant.

(6) Applicant/ agency shall display period of permission granted, permission number, name of the printing press, mobile/ contact number on the advertisement.

(7) Upon expiry of permission the Applicant/Agency shall remove the banner/ boards/ flag etc., else same will be removed by Municipal Corporation Greater Mumbai and action will be initiated as per provision of two different sections as 328/ 328A read with section 471 of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(8) There will be no disfigurement while erecting such banners/boards/flags it will be mandatory for Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai and Concerned agency/ applicant to take precautions of this.

(9) When placing such banners/boards/flags, the application for prescribed permission and prescribed fee should be paid online.

11. Grant of permission for display of Banners/Boards/Flags, etc. on government/semi government properties :-

No permission is required for display of illuminated/ non illuminated Banners/Boards in the premises of Municipal Corporation Greater Mumbai, Central Government, State Government, Semi-Government Authorities for display of their Names/ Civic messages. There will be no disfigurement while erecting such banners/boards it will be mandatory for Commissioner, Municipal Corporation of Greater Mumbai and concerned authority to take precautions of this.

12. Banner guidelines during election code of conduct :-

(1) During the Election Code of Conduct the permission for temporary banners/ boards/flags will be granted as per the norms specified in the model code of conduct of Election Department/ Election

Commission. Also, permission for display of temporary banner boards/flags will be granted keeping in view that election rules/code of conduct are not violated during the election period.

(2) The Size of the Banners/ Boards/ Flags will not be more than the size as permitted by the Election Commission.

(3) Display of advertisement by means of cloth banners, boards, cut outs, etc. by any candidate or any Political Party in public places including Roads/ Footpaths/ Gardens/ Playgrounds/ Markets and any other Municipal Corporation and Government/Semi Government property shall not be allowed during Election period.

(4) The advertisement displayed on the offices of Political Parties/ Candidates in private premises maybe allowed subject to following conditions :—

(a) That the applicant/ candidate shall obtain necessary No Objection Certificate from the landlord/ property owner.

(b) That the applicant/candidate shall pay the schedule charges i.e., advertisement fees and security deposit at prevailing rate.

(c) The permission is to be granted till the campaign period of the Election.

(d) That the applicant shall remove the permitted displays/ object after expiry of such permit/permission and deposit shall be refunded in 1 month. It will be the responsibility of the concerned officials of Municipal Corporation of Greater Mumbai to return the deposit within the prescribed period.

(e) Competent authorities and applicants will be required to ensure that the code of conduct is not violated in this regard. In case of any such breach, the competent authority and the applicant will be liable for legal action.

(5) During Election period LED screen on vehicle as well as at the meeting place will be permitted subject to No Objection Certificate from Traffic Police Department and Election Officer.

(6) The candidates contesting election or any political party can display advertisement pertaining to the elections by hiring or at own land the hoardings which are duly permitted by Municipal Corporation of Greater Mumbai in private premises. However, such type of display by the candidates' or political parties shall not be permitted on the hoardings which are erected on Municipal corporation or Government lands like the land belonging to the Collector, MHADA, Railway Authority, PWD, MSRDC, Airport Authority, BEST and any other Government Undertakings.

(7) Permission for display of flags, vinyl and hand-held banners can be allowed by charging scheduled fees for any procession/rally etc. arranged by any candidate or political party with prior permission of concerned Election Officer.

(8) As per Motor Vehicle Act and Rules 1988, Regional Transport Authority's permission is required to display any advertisement on any vehicle. Also the Competent Authority is required to sharply monitor the use of vehicles by any candidate or political party. Therefore, permission to display advertisement by way of banners/ posters on any vehicle permitted by Regional Transport Authority can be issued and ward should intimate the vehicle permission given to the Returning Officer concerned. The vehicle permission on poll day may be given by the Returning Officer concerned. However, it will be mandatory for the applicant as well as the competent authority to ensure that these advertisements do not obstruct the traffic and pedestrians.

(9) Display of advertisement by any political candidate or any political party shall not be permitted on the existing Bus-Queue-Shelters, Kiosks on Electric Poles or any other structure of the BEST Authority on Municipal roads or footpaths.

(10) Wherever permission in accordance with the aforesaid guidelines is granted, necessary advertisement fees as per the prescribed schedule be charged.

(11) If any candidate or any political party contesting the General or By-Election applies for permission with all relevant documents viz. No Objection Certificate from Land owning authority,

No Objection Certificate from Traffic police. No Objection Certificate from Local police station etc. for political rallies/Sabha public places including roads/ footpaths/ gardens/ playgrounds/ open spaces/ markets/ any other Municipal/ Government/semi-government property as per the guidelines given in the manual of Model Code of Conduct of Election Commission of India.

(12) The above permission shall be in consonance with Hon'ble High Court order in Public Interest Litigation No. 155/2011. It will also be in accordance with the orders passed by the Hon'ble Courts from time to time.

(13) Advertisements displayed by means of cloth boards / posters/boards etc. will be removed by the concern after the general or by-election campaign or after the expiry of the period. Failure to do so, legal action should be taken as per the provisions of law.

(14) It will be mandatory to adhere to the provisions of The Maharashtra prevention of defacement of Property Act, 1995 while placing such banners and advertisements. The competent authority and the agency/applicant will be responsible for ensuring that the premises will not be defaced as per this Act. Strict legal action should be taken against those who violate these conditions.

13. General guidelines for development and maintenance of central medians, traffic islands, strip gardens, public toilets, etc. through sponsors :—

(1) Assistant Commissioner of Municipal Corporation of Greater Mumbai shall consider the proposal from registered Companies, Scheduled Banks, Financial Institutions, Real Estate Developments or Advertisers, major commercial establishments.

(2) The eligible sponsors (advertisers) shall construct and/or maintain the Central Medians, Traffic Islands, Strips Gardens, etc. in civic as well as horticulture aspects.

(3) The selection of the eligible (advertisers)/ sponsors shall be done on "first-come-first-serve" basis.

(4) The sponsors shall be allowed to display sponsorship boards of size 12' X 18' and it should clearly display the logo of Municipal Corporation of Greater Mumbai along with name of sponsors and Municipal Corporation of Greater Mumbai back to back. In case of central medians, distance of 30 meters should be kept between two sponsorship boards of one feet by one and half feet. In case of traffic islands a maximum of 4 numbers of sponsorship boards will be allowed to be placed in the island.

(5) The sponsorship agreement for the development and maintenance of Central Medians, Traffic Islands, Strip Gardens, etc. shall be executed through Assistant Commissioner of concerned ward of Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(6) All such permissions for illuminated or non-illuminated boards will be granted by Assistant Commissioner of ward, Municipal Corporation of Greater Mumbai and no advertisement fee is payable.

14. As per Provisions in Maharashtra Prevention of Defacement of Property Act, 1995 :—

(1) "DEFACEMENT" includes impairing or interfering with the appearance or beauty damaging, disfiguring, spoiling or injuring in any way whatsoever and the word "deface" shall be construed accordingly. Whoever by himself or through any another person/ company/ organization/ brand etc. defaces any place open to public view shall, on conviction, be punished.

(2) Provided that nothing in this section shall apply to any advertisement which:-

(a) Is exhibited with the written permission of the local authority having jurisdiction over such area in this behalf.

(b) Is exhibited within the window of any building if the advertisement relates to the trade, profession, business carried or commercial advertisement on in that building.

(c) Relates to the trade, profession or business carried on within the land or building upon or over which such advertisement is exhibited or to any sale or letting of such land or building or any effects therein or to any sale, entertainment or meeting to be held on or upon or in the same.

(d) Relates to the name of the land or building upon or over which the advertisement is exhibited, or to the name of the owner or occupier of such land or building.

(e) Relates to the business of a Railway, Airport Authority (Central Government and other areas owned by Central govt. or Central govt. undertakings) and Administration is exhibited within any railway station their property or upon any wall or other property irrespective of facing public street of above-mentioned administration/ authority.

(f) Considering the provision of Defacement Act and direction given by Hon'ble High Court in PIL-155 of 2011, Senior Inspector (license) shall furnish information regarding advertisement display of banner/ wall painting/ flags, etc. with photograph put up by the contractor and the name and brand of the displayed company to the Senior Inspector of Police of the concerned police station for filling FIR.

15. These guidelines will not apply retrospectively.

16. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

CHAPTER IV

ADVERTISEMENT PERMISSION OF HOARDINGS AND ADVERTISEMENT ON OTHER THAN BUSINESS PREMISES

1. General guidelines for advertisement permission of hoardings :—

(1) No agency, without the permission in writing from the Competent Authority, shall display advertisement by means of hoarding. An agency displaying sky sign or advertisement without seeking permission of the Competent Authority or contravention of these guidelines punishable under The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888.

(2) Advertisements of designs/colors/shapes/ aesthetic cutouts or any other innovative modern world class ideas with latest illuminating technics with excellent finishing material available time-to-time shall be permitted, while licensing in accordance with law and required terms and conditions.

(3) To save paper and time, the entire procedure from start to finish shall be one window online process like all application, payment and its further correspondence will be done online.

(4) The competent authority may, for reasons to be recorded in writing refuse permission for grant of advertisement permit.

(5) If Applicant/Agency intends to change the size and position of existing hoarding, then the same shall not be considered as new proposal. Proposal should be sanctioned at the Ward Level and in such case; following documents are required to be submitted along with application :

(a) No Objection Certificate from Municipal Corporation Greater Mumbai registered architect for non-violation of norms about open space/ compulsory open space and non-obstruction of light, air and ventilation of adjacent premises as per the prevailing norms of advertisement guidelines.

(b) No Objection Certificate If not obtained earlier from traffic branch of Mumbai Police for illumination of hoarding.

(c) Fresh Structural Stability Report from Municipal Corporation Greater Mumbai registered structural engineer.

(d) Structure insurance certificate for liability arising out of accident

(e) No Objection Certificate from landlord or society. (If the size is increased or there is change of location in their own premises)

(f) Certificate from Municipal Corporation of Greater Mumbai registered architect certifying that distance criteria between two hoardings are as per the prevailing norms i.e., 30 meters distance between two hoardings.

(g) If permission has been obtained earlier, all the provisions in it, if any objection is received in such case, it will be mandatory for the concerned agency to give advance notice by making sure that there is no dispute with the land owner or the concerned competent authority. It will also be necessary to obtain permission for renewal as per the prevailing guidelines.

(h) In case where hoarding has to be shifted due to road widening, shifting permission on the same plot shall be granted by ward level within 15 days after obtaining owner's No Objection Certificate. The same would be done on the cost of the concern advertiser.

2. Types of advertisement on other than business premises :-

(A) General guidelines of Hoarding on ground :—

(1) Hoardings of following sizes will only be permitted - 10' x 10', 10' x 15', 10' x 20, 20' x 10', 20' x 20', 30' x 20', 20' X 30', 30' x 30', 30' x 40', 40' x 20', 20' X 40', 40' x 40', 50' x 20', 50' x 30', 50' x 40', 60' x 20' and 60' x 40' (Horizontal and Vertical ways)

(2) The hoarding on ground may be permitted as a single sided, back-to-back, 'V' shape and tri-vision only also of all above mentioned sizes in Chapter IV(2)A(1).

(3) The size of hoarding on back-to-back and V shape shall be allowed to vary and odd size hoarding display will be allowed and shall be charged as prescribed.

(4) Aesthetically attractive cutouts or aesthetically beautiful displays with modern lights effect can be fixed or any other attractive mode of advertisements would be encouraged. Advertisement shall be charged as per the nearest higher standard size of the hoarding. However, the competent authority and the concerned agency shall be bound to ensure that such advertisements do not violate the provisions of the Mumbai Municipal Corporation Act 1888 and other relevant Acts / Regulations.

(B) Hoarding on terrace and hoarding projecting on all kind of rooftops :-

(1) If the building structure are sound and structural stability certificate are obtained then the height of the hoarding shall not exceed 20 feet and the width will be according to the space available. However, care must be taken by the competent authority and the concerned agency to ensure that the building is not endangered or obstructed.

(2) The existing hoardings permitted on terraces/ rooftops of building will be continued and renewed to subject to compliance of terms and conditions of these guidelines and out come of pending case in Hon'ble High Court.

(3) Distance criteria of 30 meters shall not be applicable as stated in Chapter IV(3)(10)

(4) However, permit can be revoked/ cancelled on following ground :-

(a) Hoarding projecting beyond building line i.e., Plinth line of the building.

(b) On the building of archaeological, architectural, aesthetical and historical importance as per relevant rule of Development Control Rules for Greater Mumbai.

(c) Building on which hoarding is erected is declared/ classified in dilapidated category i.e., C-1, C-2(A).

(d) Hoarding obstructing vision of sea, greenery, landscaping or large size of trees in the adjoining areas near beaches, parking lots, land adjacent to sea coast on seaward side of the road. (As per CRZ guidelines)

(C) Hoarding on dead wall or all types of wall commercially Viable :

(1) New permission for Advertisement on dead wall of building can be allowed for any size, which can cover the whole or part area of dead wall.

(2) Existing permitted hoarding shall be renewed time to time on submission of Structural Stability Certificate and will be continue. It should not be allowed the building is declared as dilapidated i.e. C-1, C-2A.

(3) Advertisement display shall not be allowed beyond the edge of the dead wall.

(4) Tilting of 10 feet hoarding structure/board shall be allowed. The construction/Board of the advertisement can be placed on the dead wall at an angle that is visible to the public (subject to not obstructing to commuters or anyone) However, there will be no defacement and the structural stability certificate of a Municipal Corporation of Greater Mumbai recognized Civil Engineer or Architect will be required to be issued first.

(5) Advertisement on Dead walls by means of hoarding Vinyl wrap, Graffiti, Wall painting, Drop down by means of vinyl. By way of pasting Sticker will be permitted for any size which covers the whole/part area of dead wall.

(6) Distance criteria of 30 meters shall not be applicable.

(7) Advertising fee will be applicable as per the actual size of the display.

(8) Cutouts of display can be allowed with all different types of illumination above and behind the cutouts. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed.

(D) Advertisement above in line of compound /boundary wall :-

(1) Advertisements above in line of Compound walls will be permitted to the size of compound wall of total length visible from street. Structural stability certificate will have to be submitted from registered Structural Engineer.

(2) The height of the display board shall not be more than 20 ft.

(3) No objection certificate from owner and from concern society has to be submitted.

(4) All display materials like lights, boards shall not be projecting beyond the boundary wall line.

(5) Cut outs of display can be allowed with all different types of illumination above and behind the cutouts or any is innovative ideas.

(6) Third party insurance and all necessary security documents shall be submitted. License fees and deposits will remain as mentioned in Chapter IV(6).

(7) Advertisement on outer side of compound wall shall be permitted by all means of advertisement material. The same should not project beyond the outer side boundary line.

(8) The license fees for above categories shall be 25% of the applicable license fee and shall have to deposit 1 month security deposit for faithful compliance.

(9) While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that there is no disturbance to the traffic and the surrounding area.

(E) Digital/LED/LCD/Electronic/Neon display hoarding or any other modern means of display :-

(1) Digital/ LED/ LCD/ Electronic/ Neon Display hoardings or any other modern means of display of all sizes can be permitted subject to minimum size of 10 feet X 10 feet and Maximum size of 60 feet X 40 feet subject to No Objection Certificate from Traffic Branch of Mumbai Police, if not obtained earlier.

(2) Digital/ LED/ LCD/ Electronic/ Neon Display hoardings or any other modern means of display can be permitted on ground, dead wall, compound wall, all other formats and vehicle mounted displays and commercial/public areas.

(3) For promotion of Digital Technology, all existing Advertisement hoardings can be converted into Digital Hoarding with prior approval of Assistant Commissioner of concerned Ward, if not granted earlier and No Objection Certificate from Traffic Branch of Mumbai Police.

(4) Flickering advertisements are not permitted.

(5) Digital/LED/LCD/Electronic/Neon Display or any other modern means of display shall be switched off at 11pm.

(6) Automatic timer shall be fixed to switch off the illumination as specified in Chapter IV(2),5(5) above.

(7) Structural Stability Report from registered structural engineer, Municipal Corporation of Greater Mumbai shall be submitted while converting existing advertisement hoarding in to digital advertisements.

(8) No objection certificate shall be submitted from land owner /society for conversion of existing display into digital displays.

(9) Once No Objection Certificate submitted and the advertiser wants to convert the existing display hoarding into digital display and wants to increase the size of the hoarding no fresh No Objection Certificate shall be demanded from any department as submitted earlier. However, in case of any court case of dispute in this regard, the responsibility rests with the concerned agency.

(10) Digital/ LED/ LCD/ Electronic/ Neon Display hoardings or any other modern means of display shall have same scheduled advertisement fees.

(F) (1) Lazer show by projector :-

Laser show by projector on building wall/ screen will be permitted subject to No Objection Certificate from Traffic Police Department and No Objection Certificate from land owner/ society, if not submitted earlier.

(2) Electronic screen with video display/LASER show.

(a) Electronic screen with Video display/ Laser show can be permitted subject to minimum size of 10 feet X 10 feet and maximum size of 60 feet X 40 feet subject to No Objection Certificate (If not submitted earlier) from Traffic Branch of Mumbai Police.

(b) Electronic screen with Video display/ Laser show can be permitted on ground, compound wall, dead wall, all other formats, and vehicle mounted displays

(c) Illumination of Electronic screen display hoarding/ Laser show (Picture) shall be switched off at 11pm.

(d) Structural Stability report from registered Municipal Corporation Greater Mumbai structural engineer shall be submitted during converting existing Advertisements into Electronic screen display hoarding (Picture).

(e) Once No Objection Certificate submitted from land owner/society for conversion of existing display into digital display and wants to increase the size of the hoarding, no fresh No Objection Certificate would be demanded. Advertiser should intimate the concern department. However, in case of any court case of dispute in this regard, the responsibility rests with the concerned agency.

(f) Laser show permissions shall be granted purpose with the sanction of Assistant Municipal Commissioner of the concerned ward.

(g) Automatic timer shall be fixed to switch off the illumination.

(h) While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

(G) Advertisement mounted on vehicles(Parked) :-

(1) Advertisements can be allowed by means of single, double or multiple sided Tri-vision advertisement boards or panel mounted on vehicle and same shall be parked at location in private premises, however, distance norms will be followed, if agency intends to display another mobile hoarding in same premises for a display of advertisements subject to No Objection Certificate of traffic branch of Mumbai Police and Regional Transport Office If not submitted earlier for illumination.

(2) The permission can be granted for illumination or non-illumination advertisement for display of board maximum up to height of 10 feet and width of 20 feet.

(3) Advertisements can be LED/ LCD panel displays or backlit with all types of cutouts and different types of lighting.

(4) Advertisement on vehicles parked on footpaths shall not be allowed.

(5) The vehicle utilized for display of advertisement shall always be in good operational condition.

(6) While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed.

(H) Advertisement Affixed on vehicles (Moving) :-

(1) Single or double or all side including roof advertisement board affixed by means of the vehicle sticker on side panel or behind and Glow sign/ Digital display on top of the light motor vehicle/heavy vehicles or any other vehicle, in a manner that the advertisements draw visibility while the vehicle is driven on the road as specified in No Objection Certificate of traffic branch of Mumbai Police.

(2) Advertisement on bus panel of BEST undertaking will be allowed however no schedule fee as well as revenue sharing will be payable by BEST undertaking. No advertisement fee and no revenue sharing shall be payable by BEST undertaking to Municipal Corporation Greater Mumbai (by floating tender for awarding display right of advertisement, fee will be payable as per schedule except 20% revenue sharing by BEST undertaking Municipal Corporation Greater Mumbai).

(3) Other than BEST undertaking, other private agency shall pay advertisement fees as per schedule for display of advertisement on their vehicle with prior permission of Municipal Corporation Greater Mumbai.

(4) In case of the parked/ moving vehicle, mounted hoarding and vested on ground the distance norms will not be applicable.

(I) Advertisement board on flyover Bridges/Advertisement boards on embankment sides and pillars of sky-walk and foot-over bridges of MMRDA/ MSRDC/ PWD /BPT/ MMOCL(Maha Mumbai Metro Operation Corporation Ltd.)/ Mumbai Metro Rail Corporation/ Mumbai Mono rail Corporation etc :-

(1) New hoarding/ board shall be permitted on the embankment of the wall/ pillar/below flyover Bridge/ foot over bridge/skywalk/Metro piers/Portal/Vi duct/Mono station/Mumbai Monorail Corporation Bridges/Metro station/Gantry or other new hoardings permission etc. The maximum height of boards erected shall not extend more than 10 ft. It should be aesthetically covered from all sides. This will required a structural stability certificate of an architect/engineer registered with Municipal Corporation of Greater Mumbai. Also no-objection certificate from the concerned government / semi-government bodies will be required. However, in case of any accident or loss in such case, the entire responsibility rests with the concerned agency and the competent authority of concern Government/Semi-Government land ownership authority.

(2) The existing hoarding permitted on the embankment walls/ pillar and below of flyover bridge/foot over bridge/ skywalk will be continued till the expiry of tender period floated by MSRDC Ltd/ MMRDA or any other Government/ agency. Thereafter the permit would be renewed and transferred to successful bidder automatically. If there has been no accident or objection / objection from him before, no No-Objection Certificate shall be required from the earlier successful tenderer.

(3) Existing permission shall be continued subject to structural stability certificate of the hoarding board installed on flyover bridge/ foot over bridge/sky walk /Metro piers and hoarding board etc. from land owning authority i.e., MMRDA/ MSRDC/ PWD/etc. or other Government/ Semi-government authorities.

(4) Existing permission granted on the embankment of wall/pillar of Flyover/Bridge/ Foot over Bridge/ skywalk if found violating and not rectified after giving notice, then in such circumstance shall be revoked.

(5) Upon expiry of tender period the land owning authority shall renew/extend or float new tender.

(6) Advertisement board by means of kiosk of size 4ft (horizontal) x 6 ft (vertical) by keeping bottom clearance of 14 ft. will be permitted on the pillars and light poles without any damage to the pillar. However, in case of any accident or loss in such case, the entire responsibility rests with the concerned agency and the competent authority of land owner authority.

(J) Bus Queues Shelters (AC/ NON-AC Permitted) :-

(1) Advertisement at the front and rear side of Bus Queue Shelter can be allowed with attractive cutouts and beautiful lights.

(2) Advertisement on Bus Queue Shelter can be allowed as per the design approved by the concern authority which shall not be beyond the size of Bus Queue Shelter. Advertisements on Cantilevers, Kiosks, Lollypop, etc. shall be permitted for advertisements on Bus Queue Shelter of all sizes/designs/colors/shapes/ aesthetic cutouts or any other innovative modern world class ideas with excellent finishing material available time-to-time. Digital Advertisement can be permitted subject to No Objection Certificate from Traffic Department of Mumbai Police.

(K) Kiosk :-

Advertisement by means of kiosks can be allowed on electrical pole at the height of 14 ft. from the ground below it. The kiosks of standard size are 4 ft. (Horizontal) x 6ft. (Vertical) can be allowed on the footpath. The Kiosks shall be firmly tightened with electric pole.

(L) Backlit boards :-

Backlit boards of size of 4ft. (Horizontal) X 6ft. (vertical) (single side or double side) at a height of 12 ft. from footpath level on single mark can be permitted on Municipal Corporation Greater Mumbai footpath. The width of backlit board is more than 10' feet on selected roads at a minimum interval of 10 mtrs. irrespective of any zone and light poles also can be permitted of 4' x 6' feet by inviting tenders, whenever required by Municipal Corporation Greater Mumbai.

(M) Cantilever:-

(1) Cantilevers will be permitted at the height of minimum 12 ft. from ground below it.

(2) Permission of display of advertisement by means of cantilevers shall be given with the approval of Municipal Commissioner.

(3) Municipal Commissioner shall constitute a committee to find out suitable locations, size, type, etc. for grant of cantilever on Municipal Corporation Greater Mumbai roads/footpaths/ setback. One of the members of the committee shall be Chief Engineers (Roads), Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(4) The recommendations of committee shall be submitted to Municipal Commissioner for final decision.

(N) Hoarding Adjacent To Traffic Junctions :-

Hoarding on ground level near traffic junctions can be allowed provided it is 25 mtrs. away from the stop line of the signal of approach road facing the traffic for subject hoarding. Sketch for reference is annexure herewith. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic will not be disturbed.

(O) Advertisements on bicycles :-

Advertisements on bicycles will be allowed in Western suburb and Eastern Suburb area only subject to No Objection Certificate from traffic police department.

(P) Tri-vision Advertisement board :-

Tri-vision board having size 6mtrs (Vertical) x 4mtrs (Horizontal) at maximum height of 12' from footpath level, The distance between the two board should be minimum. Irrespective of any zone by inviting tenders whenever required by the Municipal Corporation Greater Mumbai.

Tri-vision Hoarding structures/ boards can be permitted by means of digital or any other modern means of advertisement subject to No Objection Certificate from land owner/ Society etc. For illumination, traffic police department and Electricity Distribution Company No Objection Certificate is compulsory.

3. Restrictions :-

(1) No Illuminated/ Digital/LED/LCD advertisement/ hoardings shall be permitted without the No Objection Certificate from the Traffic Police Department.(If not obtained earlier) Traffic No Objection Certificate once issued shall be deemed as permanent, unless it is specifically revoked by Traffic Police Department with justified reason.

(2) No mobile hoardings will be permitted in carriage ways of any road.

(3) Hoarding shall be permitted if not obstructing compulsory open space required to be maintained under the Development Control regulations of Greater Mumbai (DCR) including recreation grounds, playground, parks and Gardens, parking lots, temples, societies & private owned lands by obtaining certificate from Municipal Corporation Greater Mumbai registered architect certifying that the subject proposed hoarding does not obstruct/ fall into compulsory open space or does not obstruct its plan of the above categories.

(4) No new hoarding shall be permitted which would obstruct the light or ventilation of any premises. However, the permission for erection and display of hoarding can be given after specific remarks from Municipal Corporation Greater Mumbai registered architect certifying that the light and ventilation shall not be affected after the erection of proposed hoarding.

(5) No new hoarding shall be permitted on public recreation ground, public play ground, public parks and gardens, structures/buildings in heritage precincts, Archeological buildings, architectural, aesthetical and historical or heritage importance, inside mangrove area.

(6) No new hoardings can be permitted in private listed heritage building/ in heritage precinct or buildings with heritage importance without No Objection Certificate from Mumbai Heritage Conservation Committee (MHCC).

(7) No new hoardings shall be permitted in Coastal Regulation Zone Area, without No Objection Certificate from Maharashtra Coastal Zone Management Authority.

(8) No hoarding shall be permitted within the funnel area i.e. take off and landing area of airport without No Objection Certificate from Airport Authority of India. The height of the hoarding shall be certified by the registered Architect or licensed Surveyor specifying the height given in No Objection Certificate by aviation department for above sea level and above ground level.

(9) No hoarding shall be permitted near high tension wire passing through the proposed hoarding without No Objection Certificate from respective Electricity Distribution Company.

(10) No new hoarding shall be permitted having distance less than 30 mtrs. Hoarding on dead wall, terrace and rooftop distance shall not be counted with ground hoardings and with each other

(11) The distance between two banners on one side of the road / in a single line should be 30 mtrs. This distance will be measured from the outer edge of the hoarding. If two hoardings where the distance is less than 30 mtrs. & facing two different directions on the same alignment of the road, in such circumstances, distance norms shall not be applicable. Also, this criteria will not be applicable for the hoardings/advertisement boards etc. erected by Municipal Corporation Greater Mumbai on land/road/footpath/other properties of Municipal Corporation of Greater Mumbai, erected display of civic messages, directional signage etc. for the benefit of public at large. This criteria applicable only for new applications of hoarding.

(12) Restrictions of 30 mtrs. criteria between two hoardings shall not apply to Tri-Vision, 'V' Shape, back-to-back hoardings and hoarding structures on the same road having two different directions will also not be affected.

(13) Existing single sided hoarding's back side display permission can be granted on submission of land owner/ Society's No Objection Certificate.

(14) The lower bottom of the edge hoarding board shall not be less than at a height 12 feet from ground level.

(15) The colour used on hoardings shall not have any resemblance with the colour of traffic signals such as red, amber and green symbols and boards and also no hoardings shall be placed so as to obstruct clear vision of any traffic signal.

(16) No hoarding shall be permitted above 120 ft . height from the surface of the ground. The height of hoarding will be measured from surface of ground below the hoarding.

(17) No new hoarding shall be permitted within 50 mtrs. around the statues of historical/ national/ religious persons.

(18) No hoarding shall be permitted within 25 mtrs. from stop line of each approach road facing the hoardings erected on the ground level from each signals at traffic junctions drawing enclosed.

(19) Illumination of all the advertisements shall be switched off at 11.00 p.m. by connecting automatic timer device in electric circuit for illumination of hoarding.

(20) Agency shall realign, construct or shift the hoardings whenever called upon by the competent authority, the Advertiser/ Agency shall not claim any compensation. It is necessary to compliance of all relevant documents and other norms of guidelines also will be applicable. Care should be taken to ensure that it does not affect any court order. If no case is pending in any Hon'ble Court, relocation to the same premises may be granted. Any shifting of the hoardings shall be done on the cost of the Advertisers only. shifting permission on the same plot shall be granted by ward level within 15 days after obtaining owner's No Objection Certificate.

(21) Permission for increase or decrease, addition, and modification in existing hoarding or reduction in size and height or shifting of hoarding in the same premises which are affected by any Municipal or Government projects can be allowed to modify at ward level as per Chapter IV(1)(4) even if subject hoarding is not compliance with all provisions of guidelines and as mention above.

(22) Permission for any addition, modification, increase or decrease in size and height of existing hoarding can be allowed at ward level after obtaining No Objection Certificate from land owner/ Society. Once obtain the No Objection Certificate no new/ fresh No Objection Certificate / certificates would be demanded.

(23) Diesel generator for illumination of advertisement/ hoardings will not be permitted however in failure of electricity supply the same shall be permitted & also permitted for advertisement on mobile vans/ parked vehicle.

(24) All types of hoardings pending proposals under any category prior to this guidelines shall be processed as per the new guidelines only. All pending proposals which are already submitted/ processed need not to be re-processed.

4. Documents To Be Submitted With Application For Advertisement Through Hoardings, Ballons etc. :-

(1) No Objection Certificate from Landlord of the land/ building on which advertisement is proposed to be displayed.

(2) If the land on which advertisement is to be displayed is given on lease by public authority, (*viz.* Government, Corporation, Port Trust, MHADA, MMRDA, PWD, METRO, AAI, MONO RAIL, and any other Government/Semi-Government authority etc.) No Objection Certificate of Lessor is required.

(3) In case of Co-operative housing society No Objection Certificate is from a Co-operative Housing Society, copy of the Resolution duly passed in the General Body meeting, certified by the Auditor of the society.

(4) A joint Indemnity Bond-cum-Undertaking by the agency and the owner/Cooperative housing society in the prescribed format at Proforma-B and Proforma-C in case of Municipal lease hold property.

(5) In case of leased out Municipal land, a joint undertaking by the lessee and the agency in the prescribed format (Proforma-C) to the effect that they will jointly and severally be liable to pay to the Estate Department of the Corporation, additional ground rent as laid down on this behalf.

(6) Two copies of key plans of the location in the scales of 1":2500" and Block plan in the scale of 1":250'.

(7) Two copies of the design and color scheme and sketch showing the exact location of the proposed site in question, including computer generated design image along with external lighting fixtures.

(8) Two copies of 10" x 8" size photographs taken from a distance of 50 meters from the proposed site with marking of the proposed hoarding thereon.

(9) Two copies of the location plan indicating presence of any other hoarding within 30 mtrs of the location along the same alignment and dimension thereof. The details of the owners, if known, may be given.

(10) No Objection Certificate from the office of Traffic Police Department, if the advertisement is to be illuminated in different ways like LED/ LCD/ Electronic/ Neon display hoardings or any other modern means of display.

(11) No Objection Certificate from the Civil Aviation department of the Government of India wherever it is necessary.

(12) The structural design/ plan along with structural design calculations approved by a licensed structural engineer.

(13) The Structural Stability Certificate from a licensed Structural Engineer of the hoarding structure. In case of an accident related to the stability of the structure, the concerned Structured Engineer and the concerned agency will be responsible.

(14) No Objection Certificate from Electricity Distribution Company in case high tension wire is passing near proposed hoarding is to be erected.

(15) The Agency applying for the permission shall submit the Registration Certificate under the Bombay Shops & Establishments Act 1948, if applicable.

(16) In case of society, documents to be submitted like electricity bills, water bills, assessment bills or/ and society registration certificate and other mentioned below.

(17) In case of land owners, documents to be submitted like property card or 7/12 or other relevant documents.

5. Norms For Issuance Of No Objection Certificate For Erection Of Advertisement Hoarding/Boards :-

(1) An agency/ advertiser shall erect the hoarding within a period of 180 days from receipt of "No Objection Certificate" by Municipal Corporation Greater Mumbai.

(2) Advertiser/ agency shall intimate before display of advertisement to concern Senior Inspector along with Structural Stability report certifying that the hoarding is erected as per design and plan submitted at the time of granting permission.

(3) The advertiser/ agency must get an adequate insurance coverage to the loss of life/ property due to any mishap due to hoarding structure. The insurance validity is must be for two years.

(4) The advertisement fees shall be paid from the date of actual display of advertisement or from the expiry of 180 days period, whichever is earlier, as per schedule of fees.

(5) In the event, if applicant/ advertiser do not erect the hoarding structure within a period of 180 days from receipt of No-Objection certificate. however, applicants if desires extension of No-Objection certificate before expiry of existing No-Objection certificate. A maximum grace period up to 90 days. can be granted however, on expiry of total period in any circumstances no further extension

of No-Objection certificate can be granted and applicant/advertiser shall apply afresh. No-Objection certificate shall be renewed as per IOD/ CC.

(6) On grant of permission the agency shall pay the advertisement fees on monthly basis along with security deposit, which is equivalent to one month of advertisement fees for faithful compliance of terms and conditions of permit. However the advertiser/agency is at liberty to pay the advertisement fees on quarterly, six monthly, and nine monthly or yearly basis in advance. No Objection Certificate should be renewed from time to time.

(7) The permit holder shall pay the advertisement fee before expiry of the permit. In case, if the permit is not renewed before the expiry of its validity, then the permit holder shall pay composition charges equivalent to 5% of the total outstanding amount of the advertisement fees.

(8) If advertisement fees is not paid up to six months, then permit shall be revoked and cancelled and security deposit paid by the permit holder shall be forfeited and will be adjusted against the advertisement fee and action will be initiated as provided by law including removal of hoarding structure at the risk, cost and the consequences of permit holder.

(9) In the event, agency/ permit holder desires to restore the permit as stated above, then subject permit can be restored on payment of advertisement fee from the date of expiry of permit along with 5% composition on outstanding amount of advertisement fee and fresh security deposit equivalent to one month advertisement fees.

(10) The permit holder shall pay the advertisement fees for the month even though there is no advertisement display i.e., hoarding board is kept blank.

(11) If advertisement is found displayed without prior permission of Municipal Commissioner/ Competent Authority of Municipal Corporation Greater Mumbai and thereafter if agency comes forward to obtain the permission for advertisement, then regularization charges equal to 12 month advertisement fees shall be recovered in addition to schedule fees as stated above at Chapter IV(5)(6).

6. Hoarding License Fees & Deposits :-

For every such license or written permission a fee/deposit may be charged at such average rate as shall from time to time be fixed by the Commissioner with the sanction of the Corporation. However, in the event of a guidelines issue arising out of the determination of fees or deposits, the final decision will be taken by the State Government. The following guidelines should be considered while determining the fee and deposits.

(1) On grant of permission, the agency shall be liable to pay the monthly advertisement fees with security deposit equal to one month's advertisement fees for faithful compliance of the terms and conditions of the permit. If the deposit is forfeited for breach of any terms and conditions, the resultant shortfall in deposit shall be recouped within 15 days from the receipt of demand letter.

(2) In case of fresh permits, if the payment is delayed beyond the period of 30 days from the date of receipt of demand letter, composition charges equal to 5% of the proportionate monthly advertisement fees for every month of delay will be levied. If payment is not done within 30 days from the date of receipt of demand letter the application for grant of permission shall be cancelled and the same shall be communicated to the applicant.

(3) Corporation will charge as per status of the Illuminated hoarding boards.

(4) Deposit once paid shall be increased only after 5 years by 10%.

(5) The average current fees of all license categories is as per today's amount submitted by Corporation.

(6) The maximum License Fees for advertisement illuminated and Non-illuminated hoardings in all the wards shall be uniform. The average current fees of all license (not to be more than three times of the average) categories (except Advertisement) works out to as the current rate changes accordingly.

(7) The Advertisement License Fees (i.e Advertisement Schedule Fees) shall be increased by maximum 20% every 10 years or as per inflation rate of every 10 years for all licenses.

(8) If the hoarding size increases or decreases, the deposit amount shall be adjusted as per the then size. If increased, the advertiser has to pay the difference amount and if the hoarding size decreases then the Corporation has to refund the difference amount within 15 days.

(9) In cases where hoardings are removed dismantled, or the sizes are altered the Security deposit shall be refunded after deducting any outstanding, if pending refunding the balance deposit amount if any or full within 15 day.

7. Norms For Forfeiture of Security Deposit For Minor And Major Violations by Permit Holder :-

(A) Minor Violations :- In case of following minor violations by the license holder the 10% Security Deposit lying with Municipal Corporation of Greater Mumbai shall be forfeited for violating the minor condition, after giving 15 days' notice to rectify the same, mentioned below:-

- (1) Non display of name plate or incomplete, incorrect display of name plate.
- (2) Non painting of hoarding structure with green enamel paint.
- (3) In case of illumination found after 11.00p.m.

(4) In case of following minor violations by the permit holder the 25% Security Deposit lying with Municipal Corporation of Greater Mumbai shall be forfeited for violating the minor condition, after giving 15 days' notice to rectify the same, mentioned below:

- (5) In case banned advertisement found displayed.

(6) No advertisements of obscene or any other offensive message displayed in contravention of the provisions of two different sections as 328/ 328A of The Mumbai Municipal Corporation Act 1888. Any other offensive message or advertisement related to tobacco product or advertisement of liquor either directly or surrogate advertisement shall not be displayed on the hoarding (as defined in Indian Penal Code).It will be mandatory for the licensee to take precaution of this.

(7) Trimming/ pruning of trees done without permission of Superintendent of Garden, Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(B) Major Violations :- In case of major violations by the permit holder 100 % Security Deposit lying with Municipal Corporation of Greater Mumbai shall be forfeited for violating the major condition, after giving 15 days' notice to rectify the same, mentioned below:—

(1) Structural changes in the hoarding without prior approval of Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(2) Non-payment of advertisement fees up to the period of 6 months.

(3) Illumination of hoarding without No Objection Certificate from Traffic Police Department and Municipal Corporation Greater Mumbai.

(4) Damage to Municipal property.

(5) Non submission of Structural Stability Report/ Insurance certificate. (covering of the loss of life /property due to any mishap due to hoarding structure).

(6) Cutting of whole tree without permission of Garden department, Municipal Corporation Greater Mumbai.

(7) Non-submission of application for transfer of license of hoarding within 6 months after the hoarding sale/purchase agreement is entered/ registered for any minor/major violations, the proposal for taking action on advertiser should be sent to concern Assistant Commissioner for approval.

8. Scrutiny Of Application For Advertisement Hoarding :-

(1) Advertiser/agency shall apply for grant of permission in prescribed formed Proforma-A (online) along with required documents as shown in Appendix in concerned ward along with the processing fee as applicable.

(2) After submission of the application, the Corporation will render one window permission to the Advertiser within 1 month at ward level. All license fees, deposit, assessment fees or any other charges if payable shall be paid online. The receipt of the same shall be generated online. All Municipal Corporation Greater Mumbai wards should display a chart stating the license fees of all sizes of the hoardings – illuminated/ non-illuminated & its deposits on the Municipal Corporation Greater Mumbai portal.

(3) The implicit procedure for scrutiny of documents will be as decided by the Commissioner, Municipal Corporation Greater Mumbai from time to time.

9. Transfer Of Advertisement Hoarding Permit Other Than Business Premises :-

The advertisement hoarding permit can be transferred with the prior permission of Competent Authority and on payment of transfer fees, as prescribed in schedule of fees which is revised from time to time, subject to submission of documents shown in Proforma-A and following :-

(1) Consent in writing from the Agency i.e., the holder of the permit and the land-owning authority/ Co-operative society. In case of Co-operative Housing Society, a resolution passed in Annual General Meeting of the society, duly attested by the auditor of the Society shall be submitted.

(2) In case of tender floated by MCGM, BEST, MMRDA, MSRDC, METRO RAIL, MONO RAIL or any other Government/Semi-Government authority, in such cases the permit will be transferred in the name of successful bidder without written consent from the existing permit holder.

(3) In case of legal transfer, death certificate of the original permit holder and proof of legal succession or legal heir and No objection Certificate from other legal heirs.

(4) Affidavit indemnifying the Municipal Commissioner from all other claimant shall be submitted.

(5) In case of transfer through sale, the sale/ purchase document and Indemnity Bond from purchaser, indemnifying Corporation from all claims.

(6) In case of change in constitution, documents such as indemnity bond, resolution or agreement shall be submitted.

10. (A) Revenue sharing :-

(1) Roads developed by MMRDA/MSRDC ltd. or any other government semi authority and if it is not handed over Municipal Corporation of Greater Mumbai then revenue sharing on by MMRDA/ MSRDC Ltd. and other government authorities by floating tender for awarding display rights then 50:50 proportion of revenue on by MMRDA/MSRDC and other government authority shall be share with Municipal Corporation of Greater Mumbai and when road is handed over to Municipal Corporation of Greater Mumbai then 100% revenue sharing to Municipal Corporation of Greater Mumbai (advertiser/agency shall pay revenue sharing in addition to the advertisement fees) expect restrictions as given.

(2) If these advertisements are not visible on the municipal/ all roads, then there will be no request for revenue sharing for the advertisements placed in the mono rail/metro rail.

(3) The No-objection certificate from traffic police will be insisted from the applicant for allowing advertisements on Mono/Metro rail poles and beams, facing Municipal Streets.

(4) The permission will be issued only after payment of 50 percent of the monthly tender amount/ premium amount by the advertiser in the Municipal Corporation Greater Mumbai exchequer. The advertiser shall submit 12 post-dated cheques in advance.

(5) The advertiser will have to pay the advertisement fees as fixed by the Municipal Commissioner from time to time and accepted by the General body of the Corporation .(as per Chapter IV(6)(6))

(6) The payment of advertisements fees will not be waived in lieu of payment of revenue sharing amount in the form of premium/ tender amount.

(b) Allotment of No Objection Certificate's by Government Authorities :-

MMRDA/MSRDC/ BEST or other Government/Semi Government authorities shall be at liberty to float tenders individually to allot No Objection Certificate's for commercially exploiting their premises after taking concurrence from Municipal Corporation of Greater Mumbai license department. The advertiser have to obtain license from Municipal Corporation Greater Mumbai and pay monthly license fees as applicable.

11. Duties and Responsibilities of Permit Holder /Agency :-

(1) The permit holder shall ensure that the structure and the advertisement board are properly maintained at all times as per structural design/ plan submitted at the time of grant of permission.

(2) The hoarding structure and back side of hoarding shall be painted with dark green enamel paint at least once in a two years.

(3) The permit holder shall ensure that no advertisements of obscene or any other offensive message displayed in contravention of the provisions of the Mumbai Municipal Corporation Act 1888. Any other offensive message or advertisement related to tobacco product or advertisement of liquor either directly or surrogate advertisement, advertisement of fraud companies shall not be displayed on the hoarding (as defined in Indian Penal Code).

(4) The agency/ advertiser shall display the following information at a conspicuous place on the pole of the hoarding structure of the advertisement hoarding. Name plate shall contain following details:-

(a) Name of Advertiser/Agency.

(b) Permit number of hoarding.

(c) Size of the hoarding.

(d) Any tag or identification mark informed by License Department of Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(5) It will be mandatory on the part of the agency to display a civic message as and when directed by the Municipal Corporation Greater Mumbai for period not less than 15 days in a calendar year (advertiser will be informed one month in advance) and no advertisement fees will payable for actual display days of Civic Message displayed. This Civic Message display period in days will be summarized at the end of every month and the effective rebate in advertisement fees will be given at next month.

(6) The permit holder should abide by all Terms and Conditions of the permit granted and also comply with all the instructions given by the Licensing Department from time to time.

(7) It will also be incumbent upon the concerned agency/applicant and the competent authority to ensure that the erection of such advertising boards/banner does not distort the premises, does not obstruct traffic and pedestrians, and does not cause any accidents.

12. Preservation Of Trees In The Vicinity Of Hoarding:-

(1) If advertising agency desires to prune the branches/ trim the tree in front of the advertisement hoarding for better visibility, they shall obtain No Objection Certificate from the Garden Department of Municipal Corporation of Greater Mumbai. Concern competent authority of Municipal Corporation, Greater Mumbai shall recover the schedule fees for such pruning of trees.

(2) The competent authority should ensure that the existing advertising board are not disturbed.

13. Renewal Procedure Of The Advertisement Hoarding Permit :-

(1) If the advertising boards are in accordance with Section 328 of the Mumbai Municipal Corporation Act 1888 and the guidelines amended from time to time, the license will be renewed only for the provisions of Section 328 of the Act. (Section 328A of the Mumbai Municipal Corporation Act 1888 will be convey separately by the State Government).

(2) Renewal of existing permit is not a new permission/permit and retrospective guidelines will not be applicable.

(3) Show cause notice will be issued by Joint Municipal Commissioner/ Deputy Municipal Commissioner (In charge of License Department) if the hoarding is not in accordance with the provisions of Guidelines, to the advertisers/ agency for removing the defects pointed out.

(4) The advertiser shall submit Structural Stability Certificate of the hoarding once in every 2 years from Municipal Corporation Of Greater Mumbai approved licensed structural engineer. It will be the responsibility of the concerned senior officers of Municipal Corporation of Greater Mumbai to properly inspect the structure of the advertisement board, stability certificate and other related matters of the building accordingly.

(5) The advertiser shall submit copy of insurance policy for the renewal period against liabilities arising from all unforeseen mishap.

(6) All earlier permits should be considered as per their sanctioning/ approval period. Generally New Guideline will not be applicable retrospectively.

(7) In case of illuminated hoarding advertiser/agency shall submit certificate from approved electrical engineer of Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(8) License cannot be Started unless timely payment is paid online and infringement rectified in time.

14. Minimum Distance Between Two Hoardings On Ground :-

(1) No hoarding shall be permitted having distance less than 30 mtrs.

(2) Distance between two hoardings on ground on the same side of the road/ alignment shall be minimum 30 meters. This distance will be measured from the outer edge of the hoarding frame .The distance criteria shall be applicable for hoarding on ground to ground viz. distance criteria is not applicable for hoarding on ground to terrace, terrace to dead wall and ground to dead wall. This criteria will not be applicable for hoardings erected by Municipal Corporation of Greater Mumbai on land/road/footpath/other properties of Municipal Corporation of Greater Mumbai, erected for display of civic messages, commercial, directional sign ages etc. for the benefit of public at large.

(3) All prior permissions will need to be considered according to their approval / approval period.

15. Shifting/ Relocation Of Hoarding When Erected On Ground :-

(1) Agency shall realign, construct or shift the hoardings whenever called upon by the competent authority, the Advertiser/ Agency shall not claim any compensation. It is necessary to compliance of all relevant documents and other norms of guidelines also will be applicable. Care should be taken to ensure that it does not affect any court order. If no case is pending in any Hon'ble Court, relocation to the same premises may be granted. In case where hoarding has to be shifted due to road widening or by any other reason, shifting permission on the same plot shall be granted by ward level within 15 days after obtaining owner's No Objection Certificate. Any shifting of the hoardings shall be done on the cost of the Advertisers only. The distance norms between two hoardings shall not be binding at the time of shifting/ relocating of the structure due to road widening. All pending proposals prior to this guideline shall be considered as per new guidelines.

(2) If advertiser intents to make any changes in the existing hoarding, then same may be considered on submission of fresh certificate from Registered Architect/ Structural Engineer at ward level.

16. Repairing and Maintenance Of Hoarding Structure :-

(1) Once the advertiser gets the permission from the competent authority then it is the responsibility of the advertiser to repair, replace part or full structure as per the approval and maintain the entire hoarding structure for its entire permit tenure and also ensure that the hoarding structure is kept in good, maintained, safe, stable and strong condition throughout the tenure.

(2) Once the permit is issued, it is the responsibility of the advertiser to keep the hoarding boards, its light fittings & equipment's in good condition as the hoarding permit is a permanent permit unless defaulted. for repairing & maintenance of the said hoarding, no new permission is required. After timely repair and maintenance, the advertiser has to submit Structural Stability & Aesthetic Look Certificate from Municipal Corporation Greater Mumbai approved Structural Engineer and Architect. The entire responsibility for this will be that of such a structural engineer/architect and concern advertiser.

17. Hoardings On The Premises Of Public Authorities :-

Advertisement permit for hoarding on the land of public authority (Government and Semi-Government, Public Sector Undertakings, PWD, MBPT etc.) will be permitted under sections 328/328A of the Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 as per nature of the advertisement subject to the submission of No Objection Certificate from Concerned authority and compliance of the required documents, mentioned in these guidelines.

18. Hoardings On Corporation Properties :-

(1) Existing hoarding on Municipal Corporation properties shall be continued by inviting E-tender/first come first basis. The No objection Certificate from concerned department of Municipal Corporation Greater Mumbai is mandatory for erection of new hoardings.

(2) New hoarding on Corporation properties shall be permitted by inviting E-tender/ first come first basis. The No Objection Certificate from Municipal Corporation of Greater Mumbai shall be obtained by license department.

(3) Civic/Social welfare messages can be displayed on hoardings on Corporation properties if hoarding is found blank for non-response to tender. In such cases property tax will not be applicable for particular site.

(4) New hoarding site identified by Municipal Corporation Greater Mumbai on Corporation properties shall be allowed by inviting E-tender or First come first basis only, if it is to be given for advertising.

(5) The period for display of right will be 5 year with further renewals on payment of occupancy charges. which shall be paid on yearly/monthly basis. and advertisement fees as per prevailing schedule of fees or as per conditions of tender.

(6) Every successful bidder shall enter into Agreement with Municipal Corporation Greater Mumbai.

(7) The successful bidder/ advertising agency shall submit the Bank Guarantee equivalent to yearly advertisement fee to ensure the recovery of next year's advertisement fee.

(8) Upon expiry of the period, the agency shall handover the structure to Municipal Corporation Greater Mumbai. Thereafter display of advertisement on the said site shall be allowed to new successful bidder coming through regular procedure.

19. Conversion Of Non-Illuminated Hoarding Into Illuminated Hoarding or conversion of illuminated hoarding into non-illuminated hoarding :-

(1) If the advertiser intends to convert the hoarding from non-illuminated to illuminated hoarding and vice-a-versa, of all sizes, shapes, he will have to submit a no-objection certificate from the traffic police department . No fresh No Objection Certificate shall be demanded if submitted earlier.

(2) If advertiser intends to discontinue illumination for a short period or permanently and then re-illuminate the same again, such changes shall be done only by informing the concerned officer/department at ward level online and shall be charged according to the status of the hoarding from the date of information.

(3) Once Traffic No Objection Certificate obtained will be valid till the validity of the permit.

20. Structural Design For Erection Of Hoarding :-

(A) General :-

(1) The hoarding should be maintained properly by painting it from time to time to prevent corrosion. All joints should be checked periodically to ensure its safety. It should be audited by Government approved structural engineer in every two years and submit Stability certificate to the concerned ward of Municipal Corporation of Greater Mumbai.

(2) The erection of the hoarding should be done by machineries (erecting equipment's) wherever necessary and all the precautionary measures shall be taken to prevent any accident.

(3) The agency shall take all necessary precautions to prevent nuisance or inconvenience to vehicular and pedestrian traffic movement due to erection of the hoarding.

(4) The Hoarding shall be erected upon Uni-pole or Bi-pole with cylindrical or square frame poles.

(B) Prevention Of Nuisance and Pollution :-

(1) The agency shall take necessary precautions to prevent any nuisance or inconveniences to the owners, tenants or occupants of adjacent properties and to the public in general and to prevent any damage to such properties and any pollution of stream and waterways.

(2) Agency shall make good at their cost and to the satisfaction of the Municipal Corporation Greater Mumbai, any damage to roads, footpaths, cross drainage works or public or private property whatsoever caused during the execution of the work.

(3) No hoarding shall obstruct any doors and / or windows of the building.

(4) All waste or superfluous materials shall be cleared away by the agency.

(5) The competent authority should take legal action against the concerned in case of violation of the above precaution which would be binding on the advertiser.

(C) Structural Specification :-

(1) The hoarding structure shall be either Uni-pole or Bi-pole or a unique aesthetically beautiful structure also would be allowed, in round shape or square shape without having any other structural support to the display board to uni-pole or bi-pole or pole to pole. This structure would be a individual structure. The design of the structure shall be of immovable life enduring permanent nature to withstand the velocity wind pressure.

(2) The design of the structure shall be prepared and certified by the Structural Engineer registered with Municipal Corporation Greater Mumbai.

(3) The existing permitted hoarding should comply above point (I) within 6 month from the date of issue of notice from concerned wards.

(D) Electrification :-

(1) Whenever the illumination is to be provided, the necessary approval from the concerned authorities (BEST Undertaking, Reliance Energy, MSEDCL, TATA Power, etc.) should be taken and necessary safety measures (to prevent accident) have to be taken.

(2) The illumination arrangement should not cause disturbance to traffic passing near or underneath the hoarding. Illumination of hoardings shall be switched off at 11 p.m..

(3) The cabling shall be of high quality to withstand the specified load and as per the strict requirement of qualified Electrical Engineer.

(4) Meter box, ELCB, MCB, Fuse Cutout, Timer Contractor and Locking arrangement should be as per requirements of the electricity supply company.

(5) Earthing shall be done in every hoarding in accordance with the provisions of the prescribed rules for this purpose using GI Pipe, Funnel, Charcoal, Salt, Brick Masonry work, etc.

(6) Agency shall submit the certificate regarding electrification from any registered electrical engineer.

21. Review Of Decision Taken Regarding Grant/ Rejection of Permit :-

(A) Scope :-

The authority can review its decision in the event, if authority empowered for grant/ rejection of permit thinks that, decision taken for grant/ rejection of permit needs to be reviewed, as decision is found incorrect on account of administrative mistake, technical flaw or misrepresented and appearance of new facts or non-consideration of documentary evidence submitted by the applicant or the officer in charge.

(B) Prior Sanction :-

(1) If the competent authority thinks it necessary to review any order which she/he has not herself/ himself passed, on the ground other than that of administrative mistake, she/ he shall first obtain the sanction of the authority one step above in rank.

(2) The reviewing officer has to give reasons in writing of reviewing her/ his decision and also give a chance to the advertiser to present his case.

22. Appeals Against Orders/Decisions(Advertisement Permit of Hoardings And Advertisement On Other Than Business Premises) :-

(A) Scope :-

Disputes that arise among agencies need a definite forum for Grievance Redressed. Sometimes, agency-applicants are aggrieved by the rejection of their applications for grant of permit/renewal. The present guidelines are providing for rejections of incomplete applications, forfeiture of deposit for cutting/ pruning of trees on Corporation footpaths etc. These issues need expeditious Redressal within the system for appeal.

(B) Appellate Authorities :-

(1) Appeal against the decisions taken by Assistant Commissioners of respective wards, shall lie with the Joint/Deputy Municipal Commissioner, in charge of License Department.

(2) Appeal against the decisions taken by the Joint/Deputy Municipal Commissioner, in charge of License Department shall lie with the Additional Municipal Commissioner in charge of License Department.

(3) Appeal against the decisions taken by the Additional Municipal Commissioner, in charge of License Department shall lie with the Municipal Commissioner.

(4) All these should be done within a time frame of 2 months and in such a period the hoarding display business should continue.

(C) Procedure For Appeal :-

(1) An appeal must be filed, along with appeal fees as applicable within 30 days from the receipt of the orders of a lower authority or cause of action, as the case may be.

(2) For sufficient cause, the Appellate authority at discretion may condone delay of filing appeal beyond 30 days after passing the reasoned order, except in cases where order for removal of existing hoarding is passed by the authority on the ground of it being dangerous, dilapidated buildings, hoarding structure etc.

(3) Appellate authority as far as possible shall decide the appeal within a period of 30 days.

(4) Upon filing of the appeal, if the appellant simultaneously seeks Redressal in the court of law for the same cause of action, the appeal stands dismissed and vice versa.

(5) No retrospective effect shall be applicable to any of the existing permits.

(6) In case the hoarding owner or license holder prefer appeal being aggrieved by any order of Joint /Deputy Municipal Commissioner, in charge of License Department or Additional Municipal Commissioner during the pendency of appeal advertiser/ agency shall be allow display Advertisement.

(7) Appeal period of 30 days will be computed from the date of payment of appeal charges.

(8) However, if the advertiser/agency intends to display the advertisement during the appeal period, this provision will not be applicable in case of rejection of hoarding erected on the building structure declared as dangerous/dilapidated building [C-1, C-2(A)].

(9) If the hoarding is on ground and would not obstruct the redevelopment then the hoarding shall be continue. However the competent authority will have to confirm this first.

(D) Procedure For Next Appeal hearing date :-

(i) If advertiser/agency does not attend hearing conveyed by Appellate authority within 15 days from date of payment of appeal charges.

(ii) If the appeal is not decided by the Municipal Corporation of Greater Mumbai, the agency / advertiser will be eligible to claim a rebate on the advertising fee after 15 days. However, if the advertiser / agency subsequently seeks an adjournment / postponement date or is absent from the hearing, the advertiser / agency will not be eligible to claim a rebate on advertising fees from that date.

(iii) If, within 30 days, the appeal is not heard and if the decision is not made, the advertiser will not be liable to pay the advertisement fee while the appeal is pending. However, advertisements will be allowed during this period of pendency.

(iv) If, however, the outcome of the appeal is in favor of the advertiser, in such case, if the delay is due to the Municipal Corporation of Greater Mumbai, the advertisement fee will not be recovered for the pending period of 30 days after the appeal.

(v) Senior Inspector License (all wards) shall be submitted the pending list of appeals to respective appellate authorities by first day of every week and shall also submit pendency report at the end of every month for kind perusal of Municipal Commissioner through Joint / Deputy Municipal Commissioner and Additional Municipal Commissioner in charge of License Department.

(vi) Ongoing pending appeals will be decided in accordance with the procedure given in these Guidelines.

(vii) Agency/Advertiser seeks the Redressal against order passed by appellate authority in Court of Law, advertising agency shall be allowed display advertisement on alleged hoarding until disposal of the case and recover License Fees.

(viii) Appellant advertiser or through authorized representative can attend the hearing. In such case, the decision taken by the appellant authority shall be final and binding on the appellant.

23. These guidelines will not apply retrospectively.

24. While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement.

25. In case of any policy / comprehensive issue regarding these guidelines, the final decision rests with the State Government.

CHAPTER V BLACK LISTING

1. (A) General :-

(1) Blacklisting will be for a specific period or permanent.

(2) Blacklisting can be withdrawn on satisfactory compliance cause of blacklisting.

(3) If the director/proprietor/ partner is found director/ proprietor/ partner of another firm, the process for blacklisting of the said firm shall not be initiated.

(B) An advertiser/permit holder are liable to be blacklisted on one or more of the following grounds; if justified :-

(1) If the proprietor of the firm its employee, partner or representative is convicted by a court of law investigation or under normal process of law for offences involving moral turpitude in relation to business dealing viz. conviction by a court of law and if court orders to Blacklist him in that circumstances only.

(2) If there is strong justification for believing that the proprietor or employee or representative of the firm has been guilty of malpractices such as bribery, corruption, fraud substitution of tenders, interpolation, misrepresentation, evasion or habitual default in payment of any tax levied by law and if court orders then such an action can be initiated.

(3) If the firm refuses to return or pay justified taxes or fees due towards Municipal Corporation Greater Mumbai or State Government's dues without showing adequate cause and Municipal Corporation Greater Mumbai is satisfied that, this is not due to a reasonable dispute which would attract proceedings in arbitration or Court of law. The court's decision shall be implied.

(4) intentional violation of terms and conditions of advertisement permit, if justified.

(5) An attempt to cheat Municipal Corporation Greater Mumbai, an attempt to obtain the permit through unfair means or bringing to bear outside influence, an attempt to secure unauthorized copies of municipal records and documents in relation to any tender/ contract or any other official matter, an attempt to tamper with Municipal record and documents, threatening, misbehaving with or physical attack on any Municipal employee/ officer. The same shall be taken to court of law and shall adhere to court's order.

(6) An attempt to instigate or collude with other contractor/s / advertiser with a view to securing undue advantage.

2. SUSPENSION OF LICENCE PENDING ENQUIRY :-

Whenever any Show Cause Notice is issued to the advertiser/ permit holder calling for the explanation on the alleged lapses by him, the permit/s shall be kept in abeyance but in the same period, until the final decision is made by the competent authority. Show Cause Notice shall be issued by the officer not below the rank of Deputy Municipal Commissioner, in charge of license department. If found guilty, either parties shall have alternative for approaching Court of law.

3. AUTHORITY :-

On the basis of report/s received from concerned Joint /Deputy municipal commissioner, additional municipal commissioner/ municipal commissioner will be competent to impose any of the penalties viz. Blacklisting.

4. PROCESS :-

(1) Before initiating action for blacklisting, the competent authority not below the rank of Deputy Municipal Commissioner in charge of the license department, shall issue a show case notice to the advertiser/ permit holder as to why penal action should not be taken against the said advertiser. The notice period shall not be less than 15 days and shall be counted from the date of receipt of the

notice by the advertiser and can be extended, for adequate reasons (to be recorded), by the officer who issued the said notice, up to a period of 30 days (including the initial period). In this period the advertiser shall be allowed to do business.

(2) If the advertiser fails to give satisfactory clarification within the period stipulated in the show Cause Notice (or, the extended period, if any), the Joint/deputy municipal commissioner shall forward the proposal to Additional Municipal Commissioner /Municipal Commissioner. for approval to pass the reasoned order on the issue of blacklisting on informing the reasons of rejection to the advertiser in writing.

(3) As far as possible the competent authority shall pass reasoned order within 15 days of closer of hearing.

(4) Any order of penalty passed by the competent authority under this guidelines shall state the facts of the case and record the reasons for the order. In case of, blacklisting, the order shall also specify the name of the proprietor/ partner/ directors/ power of attorney holders of the blacklisting in his/her order, and shall intimate all concerned in writing and approach Court of law for other orders. Similarly aggrieved by the decision, the aggrieved party is free to approach the court of Law.

5. Appellate Authority :-

Appellate Authority and Procedure for appeal will be same as stated in Chapter IV(4)(22).

CHAPTER VI

GENERAL GUIDELINES

(1) These guidelines will not apply retrospectively.

(2) Orders issued by the Hon'ble Supreme Court of India / Hon'ble High Court and other Hon'ble Courts shall exceed these guidelines.

(3) In case of any policy / comprehensive issue regarding these guidelines, the final decision rests with the State Government.

(4) The advertiser / agency as well as the competent authority shall be bound to comply with the provisions of the Mumbai Municipal Corporation Act, 1888, the Maharashtra Property Prevention Act, 1995 and other relevant Acts, Rules, Regulations and Guidelines.

(5) While placing such advertisement, it will be mandatory for the concerned agency and the concerned authority to ensure that the traffic and the surrounding area will not be disturbed and no mishap will be caused due to the structure of the advertisement. The agency will be responsible for any loss of life / property due to any accident due to the structure of the advertisement.

(6) No illuminated hoarding or advertisement shall be permitted having high intensity focusing on the eyes of the driver.

(7) It will be mandatory for the concerned agency and competent authority to ensure that the premises will not be tarnished due to advertisement.

(8) To save paper and time, the entire procedure from start to finish and till the hoarding permit is alive shall be one window online process like all application, payment and its further correspondence will be done online.

PROFORMA - 'A'

MUNICIPAL CORPORATION OF GREATER MUMBAI

License Department

(Application form for permission to exhibit Advertisement on Other than Business premises/ on Business premises /Temporary Advertisement under section 328/328A of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 respectively) as applicable.

Sr. Inspector (licence) Ward:-

1. Name of Applicant:

First Name	Middle Name	Surname	Relation with firm/ Agency/ Trust

2. Name of the Agency/Firm/Trust:-

3. Status: Proprietary firm/ Partnership firm/ Company (Pvt Ltd. / Pub Ltd) / Charitable Trust/ Public body / Political / Others (Specify) -

4.

Postal Address of the Company / Firm/ Agency:-	
	Tel. No. / Mob. No:-
	Fax:- Email Id-

5. Details of Proposed Permit Holders:

Name			Relation with firm/ Agency/ Trust	Mobile No.	Aadhar No.	PAN No.
First	Middle	Last				

Details of Advertisement:

6. (a) Types of premises - On Business Premises/ Other than Business Premises/ Temporary Advertisement on Municipal Road / Footpath: -

(b) Address of advertisement /Exact Location :-

c) Property Number/ SAC No:-

(d) Purpose of Advertisement (Academic / Religious/ Public awareness/ Health/ Political / Educational / Commercial / Political (Election) / Others (Specify)- _____

(e) Period of advertisement date from which the advertisement is proposed to be displayed / been displayed:- From _____ to _____

(f) Size and No. of Advertisement:

Sr. No	Type of Advertisement	Length (ft.)	Width / Height (ft)	Total Area (Sq. ft)	Illumination /Non Illumination	Number of board
--------	-----------------------	--------------	---------------------	---------------------	--------------------------------	-----------------

7. All required documents as per the Annexure are submitted: Yes / No

I / We have read carefully the approved guidelines of the Municipal Corporation Greater Mumbai on above and have complied with all the conditions. I accept that, in the event the information submitted by me is found false, I am liable for all such penal actions as prescribed under the law.

Date:

Signature of the Applicant.

Annexure
Types of Advertisement

(a) Advertisement on Other than Business premises			
Sr. No.	Types of Advertisement	Illuminated	Non Illuminated
1.	Hoarding (Ground / Dead Wall /Terrace/All Types of Roof tops/ Compound wall/Above hutment/ godown/ shops etc.)	√	√
2.	Mobile Hoarding (Parked)	√	√
3.	Board on Skywalk/ Fly over Bridge/ Foot over Bridge	√	√
4.	Kiosks	√	√
5.	VMS(Variable Message Service)	√	×
6.	Skysign / Glow Sign Board	√	√
7.	Bus Queue Shelter	√	√
8.	Advertisement on Moving Vehicle	×	√
9.	Computerised Coloured/ Multi coloured /Graphic Display Advertisement	√	×
10.	Pictorial Advertisement	√	√
11.	Building Wrap	×	√
12.	Trivision of all sizes	√	×
13.	Electronic Scroller Advertisement	√	×
14.	Advertisement on Traffic Pedestal	×	√
15.	Wall Display by Projector/ Wall Painting	√	×
16.	All types of Gantries	√	√
17.	Advertisement Glass Façade	√	√

(b) Advertisement on Business premises			
Sr. No.	Types of Advertisement	Illuminated	Non Illuminated
1.	Skysign/ Hoarding (Ground / Dead Wall /Terrace/All Types of Roof tops/ Compound wall/Above hutment/ godown/shops etc.)	√	√
2.	Advertisement Board (Name / Direction)	√	√
3.	Advertisement on Mall / Within Mall including vehicle Moving / Parked(Including LED/ LCD/ Computerised coloured/Multi coloured/ Graphic Display	√	√
4.	Illuminated Board (Glow Sign/ Neon Sign)	√	×
5.	Show Cases/ Showroom (Illuminated)	√	×
6.	Advertisement on Glass Façade	√	√
7.	Wall Display by Projector / Wall Painting	√	×
8.	Building Wrap	√	√

c) Temporary Advertisement on Municipal Road/ Footpath			
Sr. No.	Types of Advertisement	Illuminated	Non Illuminated
1.	Banner	×	√
2.	Board	×	√
3.	Flag	×	√

(A) Common Required Documents for permission of All Advertisement

Sr. No.	Attested true copies of following Documents be submitted
(a)	Identity Proof (Any One)
	(i) PAN Card
	(ii) Aadhar Card
	(iii) Passport
	(iv) Driving Licence
	(v) Election ID Card
(b)	Proof of Possession of premises (Any one)
	(i) Rent Receipt
	(ii) Commercial Photopass
	(iii) Registered Leave & Licence Agreement
	(iv) Lease Deed
	(v) PR card
	(vi) Allotment Letter
	(vii) Maintenance Receipt issued by C.H.S.
	(viii) Electricity Bill Identity Proof (Any One)
(c)	Proof of Business Entity (Which is applicable)
	(i) Copy of Partnership Deed (Registered/ Notarized)
	(ii) Copy of Memorandum of Association
	(iii) Certificate of Incorporation under the Companies Act
	(iv) Certificate issued by the Charity Commissioner under the Registration of Societies Act and Mumbai Public Trust Act
	(v) Shop and Establishment Certificate
	(vi) IOD and Commencement Certificate
	(viii) In case of Political party, authentication on party letter head.
	(viii) Proprietary firm- Copy of first page of current account passbook or cancelled cheque of that account
(d)	Sketch of the advertisement board with dimension and details of matter to be displayed.
(e)	Undertaking from the premises owner of Mall/ Shopping Complex premises about the permissions granted shall be exclusively utilized for display of advertisement of the business / commercial establishments within the premises.
(f)	Structural Stability Certificate (If Board more than 100 sq. ft. upto any size)
(g)	Construction Fence SRA
(h)	Glass Facade Certificate from Govt. registered Structural Engineer.

(B) In additional to documents mentioned in 'A' above, following documents are required for grant of permission of following Advertisements.

Sr. No.	Description of Documents	Category wise Details of the Documents to be submitted		
		Mobile Advertisement on Taxi, Bus, etc.	Bus Queue Shelters of BEST / MSRTC Ltd.	VMS
1.	Original Receipt of the processing fees paid			
2.	No Objection Certificate from Land Lord			
3.	No Objection Certificate from Co-operative Housing Society – alongwith copy of General Body Resolution			
4.	Indemnity Bond cumundertaking as per Appendix B of the guidelines			
5.	Joint indemnity Bond as per Appendix 'C' of the guideline			
6.	Location plan and block plan (Two copies)			
7.	10' X 8' size photograph taken from a distance of 60 mtrs. from the proposed site. (Two copies)			
8.	No Objection Certificate from Commissioner of Police (Traffic) in case of illuminated hoardings of any nature (if required)			
9.	No Objection Certificate from civil Aviation Department if the proposed hoarding is located in the funnel area.(if in flying zone)			
10.	Structural design and calculation			
11.	Structural stability certificate from licence structural Engineer for proposed hoarding structure & building			
12.	Certificate issued under the Shops & Establishment Act 1948			
13.	Copy of insurance –			
14.	No Objection Certificate from M.H.C.C. if the proposed hoarding is to be erected in heritage building or heritage precincts.			

15.	If the hoarding falling in CRZ, Copy of D.P. remarks along with plan showing the location of hoarding along with No Objection Certificate from M.C.Z.M.A.			
16.	SAC no. of the property where the hoarding is to be erected with the copy of latest property tax bill.			
17.	Documents to be submitted by the Advertiser for establishing the ownership of the land (Any one): (a) Property card (b) 7/12 Abstract (c) Index II (Any one)			
18.	Need not apply for permission if the proposed hoarding / board is to be erected on the property belonging to Indian Railways / Airport Authority of India / MBPT / Salt Commissioner / MMRDA			
19.	Copy of I.O.D. in case of / Building wrap			
20.	Copy of Commencement Certificate in case of / Building wrap.			
21.	No Objection Certificate from Commissioner of Police in case of Mobile Advertisement on Taxi, Bus, etc.			
22.	No Objection Certificate from Regional Traffic Officer in case of Mobile Advertisement on Taxi, Bus, etc.			
23.	No objection Certificate from Govt. approved Architect shall be submitted stating that compulsory open space is not obstructed.			

PROFORMA 'B'
INDEMNITY BOND-CUM-UNDERTAKING
ON STAMP PAPER

To,
 The Municipal Commissioner,
 Municipal Corporation of Greater Mumbai.

SUBJECT: GRANT OF PERMISSION FOR ADVERTISEMENT AT _____

I, Shri / Smt. / M/s _____ Age _____, the owner of the
 property situated at _____ [Or in the case of society.

We, Shri/Smt. [1] _____
 [2] _____
 [3] _____
 [4] _____

of the Management Committee of M/s. _____ Co- operative Society
 [hereinafter called as 'the owner']

[Or in case of trust]

I, Shri/Smt. _____,

Proprietor/Partner/Director of the firm, M/S. _____

having its registered office at _____

and residing at _____

[Hereinafter called as "the Advertiser"];

WHEREAS the Advertiser has made application to Municipal Corporation of Greater Mumbai for a permission for display of advertisement under two different sections whichever applicable i.e. section 328 and 328A of The Mumbai Municipal Corporation Act; AND WHEREAS the owner has permitted the Advertiser to erect a hoarding and display advertisement in their property situated at _____ AND WHEREAS the Advertiser has applied to the Corporation for permission for display of advertisement at _____ [location] and we the owner and Advertiser are required in terms of the laid down guidelines in this behalf to give joint undertaking; _____

The owner and the Advertiser do hereby agree and undertake as under:-

The owner and the advertiser hereby expressly agree and undertake to abide by the rules, Regulation and guidelines framed by the Municipal Corporation of Greater Mumbai for grant of permission for advertisement.

The owner and the Advertiser hereby undertake that the erection of the hoarding and display of advertisement will not adversely affect or cause any obstruction to the air, light and ventilation of the building belonging to the owners or to the neighbouring building and / or premises.

The owner / society hereby confirm that, the General Body has passed a resolution permitting the Advertiser to erect the hoarding and display advertisement in the society premises by passing resolution in the General Body meeting held on _____, the copy of the resolution, thereof, has been certified by the Auditor of the Society.

The owner and Advertiser undertake to approach the appropriate Appellate Authority prescribed in the guidelines for redressing the grievances. The owner and the Advertiser further agree that the decision of the Appellate authority as prescribed in the guidelines shall be final and binding upon them, reasoning order to be given in writing, if aggrieved by the decision, the aggrieved party is free to approach the court of law.

The owner and the Advertiser hereby further agree and undertake that they shall and will, at all times hereinafter, save and keep harmless and indemnify the Municipal Corporation of Greater Mumbai and the Municipal Commissioner or either of them from and against all actions, acts, suits, cost claims, damages, demands of any nature and kind whatsoever which may be instituted, claimed or made against the Municipal Corporation or the Municipal Commissioner or either of them by any person or persons by reason of the Municipal Commissioner granting permission for display of advertisement in the premises.

We further agree and undertake that the Municipal Corporation / Municipal Commissioner shall not be responsible in respect of any litigation that may arise between the advertiser and the owner or with any other person or persons in this connection.

We further indemnify the Municipal Corporation / Municipal Commissioner for - (i) structural stability of the building over which hoarding is proposed to be erected and also the structural stability of the structure of hoarding; (ii) aesthetic view.

This Undertaking is binding upon us, our heirs, Executors, Administrators, Successor / Successors and assignees.

This is without prejudice.

Dated this _____ day of _____ 21

Yours faithfully,

[_____]
[_____]

Witness:

[1] _____
[2] _____

PROFORMA 'C'
UNDERTAKING ON STAMP PAPER

To,

The Municipal Commissioner

SUBJECT : GRANT OF PERMISSION FOR ADVERTISEMENT AT _____

I, Shri / Smt./Messrs _____ Age _____, the owner of the property situated at _____ [Or in the case of society]

We, Shri / Smt. [1] _____

[2] _____

[3] _____

[4] _____

of the Management Committee of M/s. _____ Co-operative Society [hereinafter called as 'the owner']

[Or in case of trust]

I, Shri / Smt. _____ Proprietor / Partner / Director of the firm M/s.

_____ having its registered office at _____
_____ and
residing at _____ [hereinafter called as "the Advertiser"];

WHEREAS the Advertiser has made application to Municipal Corporation of Greater Mumbai for a permission for display of advertisement under section 328 and 328A of The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888;

AND WHEREAS the owner has permitted the Advertiser to erect hoardings and display advertisement in their property situated at _____ AND WHEREAS the Advertiser has applied to the Corporation for permission for display of advertisement at _____ [location] and we the owner and Advertiser are required in terms of the laid down guidelines in this behalf to give joint undertaking; _____

The owner and the Advertiser do hereby agree and undertake as under:

1. The owner hereby confirm that the land on which advertisement is to be displayed is leased out Municipal land bearing C.T.S. No. _____ situated at _____. The owner and the Advertiser hereby further confirm that the amount of annual consideration for granting permission by the owner to the Advertiser for erection of hoarding and display of advertisement is Rs. _____ (Rupees _____) and the true and cored amount actually paid by the Advertiser to the society had been disclosed in the application for permission for advertisement. The Owner and the Advertiser hereby jointly and severally further agree and undertake to pay extra annual ground rent equal to 50% of the net annual compensation received as described above or calculated at the surface area of the hoarding board or boards, or 50% of the amount arrived at on the basis of actual realization on a proportionate surface area basis obtained by The Mumbai Municipal Corporation Act, 1888 from any hoarding through public auction on the same road or corridor, whichever of the three is the highest.

2. The owner / society hereby confirm that the General Body has passed a resolution permitting the Advertiser to erect the hoarding and display advertisement in the society premises by passing resolution in the General Body meeting held on _____, the copy of the resolution, thereof, has been certified by the Auditor of the Society.

3. This undertaking is binding upon us, our heirs, Executors, Administrators, Successor / Successors and assignees.

Dated this _____ day of _____

Yours faithfully,

[_____]

[_____]

Witness:

[1] _____

[2] _____

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

महेश पाठक,

शासनाचे अपर मुख्य सचिव.